

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav Etnologie

Diplomová práce

Bc. Marta Kamenická Mezhlumyan

Preference výběru partnera u příslušníků Arménské komunity v České republice

Preferences in partner selection within members of the Armenian community in the Czech Republic

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce panu docentu Marku Jakoubkovi za jeho cenné rady a pomoc a také všem mým informátorům za jejich vstřícnost, bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 4. 12. 2017

.....

Bc. Marta Kamenická Mezhlumyan

Abstrakt

Cílem práce je zjistit a analyzovat důvody, které hrají roli při výběru životního partnera u příslušníků arménské komunity v České republice. Základem práce bude kvalitativní výzkum vedený formou nestrukturovaných rozhovorů s Armény žijícími v ČR a to se zaměřením na informátory různého genderu a různé generace přistěhovalců. Výzkum se bude soustředit zejména na kritéria, podle kterých si informátoři vybírají partnery, zda a proč preferují Armény nebo jiné národnosti, a jak vnímají národnostní genderové a rodinné stereotypy.

Klíčová slova

výběr partnera, smíšené manželství, Armény v České republice, genderové role, diaspora

Abstract

The aim of the thesis is to identify and analyze the reasons that play a role in choosing a life partner among members of the Armenian community in the Czech Republic. The basis of the thesis will be a qualitative research conducted through unstructured interviews with Armenians living in the Czech Republic focused on informers of different gender and different generation of immigration. Research will concentrate mainly on the criteria by which informers choose partners, whether and why they prefer Armenians or other nationalities and on their perception of ethnic gender and family stereotypes.

Key words

partner selection, interracial marriage, Armenians in the Czech Republic, gender roles, diaspora

Obsah

Úvod.....	5
1. Kulturní identita Arménů.....	9
1.1 Stručné dějiny Arménie od počátku do 19. století	9
1.2 Arménie ve 20. století a vznik novodobé arménské diaspory.....	12
1.3 Arménská menšina v České republice	14
1.4 Kulturní identita, rodina a genderové role	20
2. Metodologie	30
2.1 Výzkumný problém.....	30
2.2 Výzkumná strategie a technika výzkumu	31
2.3 Výběr vzorku a charakteristika informátorů	34
2.4 Průběh rozhovorů a etické otázky	35
2.5 Hodnocení kvality výzkumu	37
3. Shrnutí získaných dat, analýza a interpretace	39
Závěr	69
Bibliografie	71

Úvod

Téma, které jsem si zvolila pro svou magisterskou práci, mě začalo zajímat přirozeně už v době mého vlastního dospívání, kdy se mě samotné začalo týkat. Narodila jsem se arménským rodičům v České republice. Vyrůstala jsem v prostředí, v němž mne obklopovali a formovali jak Arméni, tak Češi. Arménskou kulturu jsem vstřebávala především doma a to prostřednictvím rodičů, blízkých příbuzných a rodinných přátel, česká kultura na mě pak působila v podstatě kdekoli mimo domov, hlavně ve škole a prostřednictvím kamarádů. Do Arménie jsem poprvé letěla, když mi bylo deset let, a znovu když mi bylo třináct. Ale v dospělosti jsem se do Arménie podívala až vloni, v roce 2016. Tam mě můj český přítel požádal o ruku a o půl roku později jsme se vzali.

Jak si vybrat svého budoucího partnera či jakého partnera si po boku svých dětí představují jejich rodiče, je, počínaje obdobím dospívání, jedním z nejdiskutovanějších témat nejen v arménských rodinách. První generace Arménů, která přijela do Česka, má zcela odlišný pohled na budoucnost než generace jejich dětí, které se v Česku už narodily, nebo se přistěhovaly ve velmi útlém věku. Generace dětí je často silně poznamenána prostředím, ve kterém vyrůstala,¹ a pro její příslušníky je obtížně pochopitelný jiný způsob života, než na jaký jsou ze svého okolí zvyklí, i když jde o způsob života jejich vlastních rodičů. Představy dětí a rodičů o správném způsobu života se tak velmi rozcházejí a dostávají do konfliktu ještě mnohem většího, než jenom při „běžném“ střetu dvou generací. Samozřejmě role jednotlivců, které se následně vytváří, se mohou odlišovat jejich věkem a časem, který strávili ve své rodné zemi.² Jejich jednání ovlivňuje také míra úcty k rodičům, která jim do určité míry nedovoluje jednat pouze podle svých vlastních představ, a pak si volí způsob života tak, aby, opět do určité míry, odpovídal představám jejich nejbližšího okolí.³

Mezi českými Armény mladší generace se tak mísí tradiční pospolitý způsob života s důrazem na rodinu, vzájemnou pomoc a další arménské hodnoty „doma“, v nejužší rodině, a podstatně individuálnější život „venku“, zdůrazňující nezávislost a emancipaci. Tento jev

¹ Podobný výzkum provedla Marjan Nadim v pákistánské komunitě v Norsku, podrobněji viz NADIM, Marjan. *Reinterpreting the relation between motherhood and paid work, Second-generation immigrant women in Norway*. *The Sociological Review* 62: 3, 2014. Str. 494-511.

² Podle HAMILTON, Hayley A. *Adolescent independence across immigrant generations, Age and ethnicity variations*. *Sociological Focus* 43, 2010. Str. 240-258.

³ Podrobněji viz EREL, Umut. *Migrant women transforming citizenship, Life-stories from Britain and Germany*. UK: The Open University, 2009.

můžeme označit termínem „chameleonství“,⁴ který označuje míšení nebo splývání dvou a více kultur, a jedinec se pak dokáže pohybovat a jednat v obou kulturách a plynně mezi nimi přecházet. Jedinec se tak stává bikulturním.⁵ Mezi jednotlivými příslušníky generace přistěhovalců lze ale sledovat tzv. akulturační trhlinu způsobenou odlišnou mírou osvojení si kultury cílové země. Rozdílnost akulturace lze obvykle charakterizovat mírou osvojení si tradic, jazyka, hodnot a obecně kultury cílové země. Starší příchozí generace se k těmto hodnotám přibližuje pomaleji, nežli následující generace, které se v majoritní společnosti již narodily, nebo alespoň vyrůstaly. Svými hodnotami, smíšenými ze dvou značně odlišných kultur, se generace mladých Arménů dostává do konfliktu se svými rodiči.⁶

Starší generace se na jednu stranu snaží porozumět majoritní společnosti především učením se nového jazyka a začleňováním se do nejrůznějších kulturních a společenských struktur v nejširším slova smyslu, ale zároveň se často stýká s místní komunitou vlastní kultury a v její společnosti hledá útěchu.⁷ Následující generace si ale vytváří svou osobnost v první řadě už v cílové zemi, v níž vyrůstá.⁸ Další spory v rodině pak vznikají například kvůli vyšší míře rodičovské (první generace) „kontroly“ denních aktivit svých dětí (následující generace), než je tomu u dětí z majoritní společnosti.⁹ Důsledkem takovýchto sporů je pak stav, kdy příslušník mladé generace žije dvojitým životem, který se dělí na veřejný a domácí, a významně se liší jeho chování v prostředí majoritní společnosti, které odpovídá jejím hodnotám, od chování v domácím prostředí, které se podřizuje tradičním představám jeho rodiny.¹⁰ Tento stav se pak silně odráží v míře svobodného rozhodování, jak zmiňují informátoři v samotném výzkumu. Ovšem nemůžeme samozřejmě mluvit pouze o generačních rozdílech, protože různé generace přistěhovalců mají také spoustu stejných sdílených hodnot, děti se pochopitelně učí od svých rodičů a do značné míry je následují. Dále už hraje roli osobnost každého jedince a to jak

⁴ Podle POLLOCK, David C. – VAN REKEN, Ruth E. *Third culture kids, The experience of growing up among worlds*. Boston, and London: Nicholas Brealey Publishing, 2001.

⁵ Podle DVOŘÁKOVÁ, Kristýna. *Jaká matka taková dcera? Reprodukce genderových rolí u jedenapůlté generace arménských migrantek v České republice* [online]. 2015 [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/138998>. Vedoucí práce Dana Bittnerová.

⁶ Obdobným problémem se zabývá např. HO, Joice – BIRMAN, Dina. *Acculturation gaps in Vietnamese immigrant families, Impact on family relationships*. *International Journal of Intercultural Relations* 34, 2010. Str. 22-33.

⁷ Podrobněji viz PEDERSEN, Marianne H. „*You want your children to become like you*“, *The transmission of religious practices among Iraqi families in Copenhagen*. In OLWIG, Karen F., RYTTER, Mikkel (eds.). *Mobile Bodies, Mobile Souls, Family, religion and migration in a global world*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2011. Str. 117-138.

⁸ Problémem se zabývá například NADIM, Marjan. *Reinterpreting the relation between motherhood and paid work, Second-generation immigrant women in Norway*. *The Sociological Review* 62: 3, 2014. Str. 494-511.

⁹ Podle HAMILTON, Hayley A. *Adolescent independence across immigrant generations, Age and ethnicity variations*. *Sociological Focus* 43, 2010. Str. 240-258.

¹⁰ Podrobněji viz EREL, Umut. *Migrant women transforming citizenship, Life-stories from Britain and Germany*. UK: The Open University, 2009.

u generace rodičů, tak u jejich potomků, a konkrétní prostředí, v němž žijí, a to vše společně určuje, do jaké míry si následující generace osvojí původní kulturu a kulturu novou a jak se bude dál vyvíjet.

Jelikož jsem sama byla svědkem všech těchto jevů a sama jsem si tímto vývojem prošla, zaměřila jsem se na ně i ve svém výzkumu. Do výzkumu jsem ovšem nezahrnula sebe sama, ale stala jsem se pozorovatelem lidí ve svém okolí, v mém případě tedy Arménů žijících v Česku. Ve své práci vycházím primárně z poznatků získaných z terénního výzkumu. Hlavním zdrojem informací byly rozhovory s hlavními informátory zaměřené na preference výběru partnera. Dále jsem do své práce zahrnula i poznatky získané dílčími rozhovory, nebo častěji spíš pouhou všední konverzací s různými informátory patřícími do prostředí české arménské komunity. Kromě rozhovorů jsem provedla také několik skrytých pozorování v terénu. Poznatky získané pozorováním a dílčími rozhovory považuji za cenné a relevantní pro komplexní porozumění situaci Arménů žijících v Česku a celému jejímu kontextu, a proto jsou tyto poznatky zahrnuty především v první, teoretické části mé práce.

Pro svůj hlavní výzkum jsem si vybrala sedm informátorů a záměrně jsem vybrala informátory rozdílné v tom smyslu, aby reprezentovali různé přístupy k problému výběru partnera. Cílem výzkumu tedy nebylo hlouběji charakterizovat jednu konkrétní skupinu osob, ale postihnout a představit celou škálu přístupů a postojů příslušníků české arménské komunity. Někteří informátoři patří mezi jeden a půl generaci přistěhovalců,¹¹ další mezi etnicky smíšené a další přišli žít do Česka až v dospělosti. Záměrně jsem vybírala informátory také podle jejich partnerů tak, aby byli zastoupeni jak ti, co si za svého životního partnera zvolili Čecha či Češku, tak ti, co si zvolili Arména či Arménku. Ve svém výzkumu se snažím zjistit motivy, které je k volbě toho konkrétního partnera vedly, na čem jejich rozhodování záviselo, zda bylo zcela svobodné, či zda je v rozhodování něco omezovalo. Ve výzkumu jsem se pokusila postihnout různé typy lidí v různých situacích, abych odhalila co možná nejvíce možných důvodů, které je v jejich rozhodování ovlivňovaly. Kromě Arménů jsem do výzkumu zahrnula i dva informátory Čechy, kteří si vzali Armény, abych doplnila i pohled člověka „zvenku“ a získala tak možnost srovnání s výpověďmi Arménů. Při analýze výpovědí všech informátorů získané informace srovnávám, komentuji a doplňuji poznatky získanými pozorováním. Doufám, že tato práce poskytne čtenáři bližší pohled na mladou generaci

¹¹ Generace, která se narodila ve své mateřské zemi, avšak vyrůstala mimo ni, někdy je tato generace zahrnována do druhé generace.

arménské komunity v Česku a přispěje k lepšímu porozumění strategiím a vzorcům chování jejich příslušníků.

V první kapitole si stručně představíme arménské dějiny včetně základních kamenů arménské kultury, připomeneme si události, které vedly ke vzniku arménské diaspory ve světě a v Česku, a podrobněji se zaměříme na českou arménskou komunitu a její aktivity. Jak si ukážeme později, tak arménské dějiny jsou vlastně příčinou existence arménské diaspory, jsou důležitým činitelem při formování identity arménské společnosti i každého jedince, a v důsledku jsou i příčinou mezigeneračního konfliktu. Jako takové jsou pro pochopení kontextu mého výzkumu neopominutelné. Následně si přiblížíme podobu arménské rodiny a arménské genderové představy. Do této podkapitoly jsem zahrnula i poznatky získané dílčími rozhovory a pozorováním. Již více než dva roky intenzivně pozoruji chování Arménů při různých společenských událostech, jako jsou svatba, křtiny, oslava narozenin, oficiální události pořádané arménskou komunitou či prostě jen běžné každodenní setkávání příslušníků mladé generace Arménů v Česku, jichž jsem přirozeně sama součástí. Za výhodu ve svém výzkumu považuji fakt, že jsem sama arménské národnosti a mluvím plynně arménsky, což mi pomáhá v porozumění dané problematiky.

Druhá kapitola se věnuje metodologii předkládaného výzkumu a to metodologii hlavního výzkumu (za vedlejší považuji, jak už jsem uvedla výše, dílčí rozhovory a pozorování), jehož těžištěm byly hloubkové rozhovory s vybranými informátory na téma preference výběru partnera. Nejprve je představen výzkumný problém, následně je popsána strategie výzkumu a přiblížena technika provádění výzkumu. Dále zdůvodňuji výběr zkoumaného vzorku a podávám stručnou charakteristiku jednotlivých informátorů. Poté shrnuji průběh vlastních rozhovorů a to s ohledem na etické otázky jejich využití pro výzkum. V závěru druhé, metodologické kapitoly, se zabývám hodnocením kvality provedeného výzkumu, posouzením jeho neutrality a identifikací možných jevů, které mohou výzkum narušit či znehodnotit.

Třetí a zároveň poslední kapitola se věnuje samotným výsledkům provedeného výzkumu. Podle tematických okruhů jsou zde analyzovány rozhovory s jednotlivými informátory, získaná data jsou zde shrnuta, interpretována a srovnávána prostřednictvím příkladů a citací z jednotlivých rozhovorů.

1. Kulturní identita Arménů

Tato práce se nezabývá primárně samotnými dějinami Arménů a Arménie, nicméně pro pochopení některých povahových vlastností Arménů, jejich názorů a motivace, je nezbytné mít alespoň základní představu o arménské identitě. Ta v sobě velmi silně odráží arménské dějiny a arménskou kulturu, v každé arménské domácnosti narazíme na arménské národní a náboženské symboly, prvky arménské kultury (např. hudba či jídlo) a v podstatě při jakékoliv konverzaci s Armény narazíme dříve či později nějaký důsledek arménských dějin.

Na začátku kapitoly si proto stručně představíme klíčové okamžiky z arménských dějin a zaměříme se na ty, které měly a dodnes mají největší vliv na utváření arménské identity. Jedním z nich je i život v diaspoře, který patří mezi zásadní prvky arménské kultury a má výrazný vliv na chování Arménů i v České republice. Dále si proto přiblížíme příčiny vzniku arménské diaspory a podrobněji se zaměříme na situaci Arménů žijících v Česku. Po nastínění základních kulturních faktorů působících na příslušníky arménského národa se v závěru kapitoly pokusíme definovat arménskou identitu a zaměříme se při tom na představy Arménů o rodině, genderová očekávání a pokusíme se formulovat předpokládané motivace pro výběr životního partnera.

1.1 Stručné dějiny Arménie od počátku do 19. století¹²

Dnešní Arménie, arménsky Հայաստան (Hajastan), oficiálně Arménská republika se rozkládá v pohoří zvaném Arménská vysočina v podhůří Kavkazu. Země o rozloze 29 743km² sousedí s Tureckem, Ázerbajdžánem, Íránem a Gruzii. V republice samotné žije okolo tří milionů obyvatel a složení obyvatelstva je velice homogenní: 98% tvoří Arméni a zbylá 2% pak společně Rusové, Jezidové, Kurdové, Asyřané a další národy. Z různých historických důvodů, které si přiblížíme dále, patří Arméni mezi národy s velkou zahraniční diasporou

¹² Podrobněji se autorka dějinám Arménie věnovala ve své bakalářské práci, viz MEZHLUMYANOVÁ, Marta. *Aramayisovna. Význam násilí v mezinárodních vztazích uvedený na příkladu arménské genocidy*. Bakalářská práce. Metropolitní univerzita Praha, o.p.s., Mezinárodní vztahy a evropská studia, 2015, 76 s. Vedoucí práce Radek Soběhart. Dějiny Arménie jsou zpracovány podle několika zdrojů, viz BRENTJES, Burchard. *Arménie, Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. 211 s. – KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty, Kulturní identita Arménie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 315 s. – REDGATEOVÁ, Anna Elizabeth. *Arméni*. Překlad Václav A. Černý. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 424 s. – ŠAGINJAN, Vagaršak. *Dějiny Arménie: od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. 209 s.

a celkový počet Arménů ve světě se odhaduje na asi jedenáct milionů lidí. Arméni a arménská kultura patří mezi velice starobylé a svou vlast obývají Arméni nepřetržitě už několik tisíc let.

Arméni jsou indoevropským národem, který pravděpodobně přišel z Balkánu přibližně roku 1200 př. n. l. a usadil se na území Blízkého východu kolem jezera Van a hory Ararat. Toto území obývali až do konce 19. století. Sami sebe nazývají dodnes Arméni jménem Haj a svou zemi Hajastan, což bývá odvozováno od jména mýtického hrdiny Hajka, který se po zkáze Babylonské věže usadil v Arménském údolí zvaném Hajoc dzor, které se nachází mezi horou Ararat a Aragac a kde leží současné hlavní město moderní Arménie Jerevan.¹³ Hora Ararat se stala důležitým symbolem arménské vlasti a její obraz dnes najdeme ve středu arménského státního znaku (a také na zdi prakticky každé arménské domácnosti na celém světě), přestože od vyhnání většiny Arménů z území Osmanské říše na začátku 20. století leží Ararat sice stále nadohled, ovšem až za zcela uzavřenou turecko-arménskou státní hranicí. V Turecku se dnes nachází i jezero Van, další ze symbolů arménské vlasti. V dnešní Arménii sice obě místa nahradila hora Aragac a jezero Sevan,¹⁴ nicméně v arménské kultuře si Ararat a Van uchovávají nenahraditelnou symbolickou hodnotu. Kmenový svaz Nairi, který se v této oblasti objevuje ve 13. století př. n. l., dal Arménii zase její básnické jméno, které je dodnes vnímáno jako symbol ztracené vlasti, jméno samotné pochází zřejmě s asyrštiny.

V 9. století př. n. l. se objevuje v údolí hory Ararat státní útvar nesoucí název Urartu a v roce 782 př. n. l. vzniklo jeho hlavní město, pevnost Erebuni, která je dnes významným archeologickým nalezištěm nedaleko Jerevanu a v arménské kultuře představuje důležitý důkaz o starobylosti Arménie, přestože první písemné zmínky obsahující jméno Arménie se objevují až v 6. století v klínopisném nápisu perského vládce Dareia I. a také v záznamech řeckých historiků Hekataia, Xenofóna a Hérodota.

Se souhlasem Římské říše vzniká v roce 190. př. n. l. první samostatný arménský stát ležící na hranici mezi Římany a Parthy, později Peršany. Vrcholu stát dosáhl za vlády krále Tigrana II. Velikého (1. stol. př. n. l.), kdy Arménie sahala ke třem mořím: Středozevnímu, Černému a Kaspickému. A opět se jedná o důležitou součást arménské kultury dokládající slávu a velikost arménského národa. Podle legendy se v roce 301 za vlády krále Trdata III. a zásluhou Grigora Lusavoriče (v překladu Osvětitel, později nejvýznamnějšího arménského svěťce) jako

¹³ Jméno Haj však Arméni nejspíš převzali od starověkého státního útvaru Hajasa, který se v 15. století př. n. l. v této oblasti rozkládal.

¹⁴ Např. socha připomínající lidovou legendu o původu pojmenování ostrova Achtamar v jezeře Van stojí právě u jezera Sevan, přestože v něm žádný ostrov toho jména není, a stejně tak dnes Arméni v běžné konverzaci neváhají k Sevanu umístit i samotný děj této legendy (z vlastní zkušenosti manželky autorky).

ve vůbec první zemi na světě stalo oficiálním státním náboženstvím Arménie křesťanství. I když pro toto datum neexistuje žádný důkaz a pravděpodobně se tomu tak mohlo stát nejdříve až po vydání Ediktu milánského z roku 313, kterým císař Konstantin I. vyhlásil svobodu křesťanskému náboženství v Římské říši, stalo se vnímání Arménů jako prvního křesťanského národa na světě jedním ze základních pilířů arménské kultury a identity. Grigor Lusavorič se stal nejvyšší hlavou arménské církve, tzv. katolikosem se sídlem v chrámu v Ečmiadzinu založeném roku 302. Ečmiadzin je střediskem arménské církve nepřetržitě dodnes a za všech dob hrál důležitou roli opory a jednotící autority arménského národa.

Další, pro arménskou kulturu zásadní událostí se v roce 405 stává vynález arménského písma, jehož tvůrcem byl podle tradice mnich Mesrop Maštoc. Následně vznikly první liturgické texty psané arménsky a první překlad bible, jímž byl arménský jazyk kodifikován, protože dosud nebyly nalezeny žádné starší arménsky psané texty. Arménština z 5. století označovaná jako tzv. grabar, česky staroarménština, se dodnes používá při arménských bohoslužbách a to výhradně, přestože současným Arménům je už jen obtížně srozumitelná.

V následujících staletích samostatná Arménie zanikla, její západní část se stala součástí Byzantské říše, východ pohltila Persie, v 9., 11. a 13. století čelila nájezdům Arabů, tureckých Seldžuků a Mongolů. Na pobřeží Středozemního moře se v letech 1080 až 1375 udrželo nezávislé Kilikijské arménské království, ve kterém vznikla modernizací grabaru tzv. středověká nebo také střední arménština, která se používala jako literární jazyk až do 19. století. Od 16. století byl západ bývalé Arménie součástí Osmanské říše a východ součástí Persie, od roku 1828 pak součástí Ruska.

Moderní arménština tzv. ašcharhabar se zformovala v 19. století a dodnes se dělí na západní dialekt, tedy jazyk Arménů žijících původně v západní Arménii v Osmanské říši a východní dialekt Arménů žijících pod nadvládou Persie a později Ruska. Východní dialekt je dnes úředním jazykem republiky Arménie a mluví jím až na výjimky také všichni Arméni v Rusku a ostatních postsovětských zemích. Vzhledem k původu české arménské menšiny, který si přiblížíme později, mluví východním dialektem také všichni Arméni v Česku a na Slovensku. Západní variantu pak používají Arméni původem z Osmanské říše, kteří se ocitli v diaspoře (nejčastěji ve Francii, na Kypru, v Libanonu, USA a Jižní Americe) v důsledku arménské genocidy v době První světové války. Oba dialekty jsou si vzájemně srozumitelné, liší se především výslovností a regionálními slovními výpůjčkami, nejčastěji tak mluvčí západní arménštiny nebude rozumět výpůjčkám z ruštiny východního dialektu.

1.2 Arménie ve 20. století a vznik novodobé arménské diaspory

Nejvýraznějšími příčinami migrace Arménů byly dvě katastrofy, které Arménii postihly ve 20. století a které arménský národ téměř vyhladily a přeživší donutily k opuštění vlasti, čímž došlo ke vzniku diaspory, arménsky spjurk. První katastrofou byla tzv. arménská genocida provedená Osmanskou říší na začátku 20. století, a na jeho konci pak katastrofa přírodní, ničivé zemětřesení, následovaná ještě vleklým válečným konfliktem o oblast Náhorního Karabachu.

Novodobá arménská diaspora se začala vytvářet na konci 19. století, kdy se první Arméni rozhodli před státem vedeným útlakem odejít z oblasti Západní Arménie v Osmanské říši a to zejména do Ruska a Spojených států. Emigrace Arménů byla čím dál masovější a k jejímu vrcholu došlo v roce 1915, kdy se Osmanská říše rozhodla systematicky arménský národ na svém území vyhladit a to zejména z ekonomických a náboženských důvodů a kvůli obavám, že se Arméni jako pátá kolona přidají k nepřátelskému Rusku. Následovaly řízené deportace Arménů do pouštních oblastí dnešní Sýrie a Iráku, doprovázené masovým vražděním zejména mužů a elit, útrapy cesty pak většinou nepřežili starci, děti a nemocní. Z přibližně dvou milionů Arménů přežilo pravděpodobně jen několik set tisíc lidí (odhady uvádějí obvykle počet přeživších od 100 do 500 tisíc), a většina z nich se po vzniku moderního Turecka ocitla na území okolních států.

Celkový dopad arménské genocidy na arménskou komunitu byl ovšem zcela zničující a počtem lidských obětí ho zdaleka nelze vyjádřit. Pokus o likvidaci kulturních, politických i náboženských elit, ztráta veškerého majetku, vypalování kostelů a bourání domů, vyhnání z domovů, kde žili po více než dva tisíce let, snaha zcela vymazat veškeré stopy arménské kultury, trauma přeživších, to vše prakticky bezesbýtku zničilo starobylou arménskou kulturu v Osmanské říši a zanechalo nesmazatelné jizvy na arménském národě.

V oblasti východní Arménie vznikl na konci První světové války nový samostatný arménský stát se sídlem v Jerevanu, který záhy „dobrovolně“ vstoupil pod ochranu Sovětského svazu. Tam se Arméni museli vyrovnat s událostmi, které postihly celý Sovětský svaz, jako byly kolektivizace zemědělství, stalinské čistky a deportace na Sibiř a do Střední Asie. Bojů Druhé světové války se arménští vojáci účastnili v řadách Rudé armády, po válce pak následovalo relativně klidné období života v Sovětském svazu. Po katastrofě z počátku 20. století čekala ovšem Armény ještě jedna katastrofa přírodní. Na sklonku roku 1988 postihlo Arménii ničivé zemětřesení, které zasáhlo téměř polovinu jejího území, poničilo domy a veškerou infrastrukturu a postihlo přibližně milion obyvatel, 25 tisíc při zemětřesení

zahynulo. Zároveň ale v Sovětském svazu katastrofa vyvolala do té doby nevídanou solidaritu a mezinárodní humanitární pomoc, na níž se výrazně podílela arménská diaspora z celého světa.

Na konci 80. let se vyhrotil národnostní konflikt ve většinově arménském Náhorním Karabachu, který byl však oficiálně součástí sovětského Ázerbajdžánu. V roce 1990 vyhlásila Arménie nezávislost, která byla oficiálně uznána o rok později po rozpadu Sovětského svazu. V roce 1992 se rozhořel ozbrojený konflikt s Ázerbajdžánem o Náhorní Karabach, jehož výsledkem byla ztráta přibližně 30 000 lidských životů na obou stranách dohromady a přes milion uprchlíků, z toho 300 000 arménských a 800 000 ázerbajdžánských. Osvobození Náhorního Karabachu a jeho praktická, i když dosud nikým neuznaná nezávislost byly vykoupeny jen za cenu značné izolace Arménie, jejíž hranice s Ázerbajdžánem a Tureckem jsou dodnes uzavřeny a s oběma sousedními zeměmi neudržíme Arménie žádný diplomatický ani obchodní styk.

Události z konce 80. a začátku 90. let přinesly nově se rodící Arménské republice výrazné zhoršení ekonomické a bezpečnostní situace, pokles životní úrovně a přinesly další vlnu masové emigrace Arménů do zahraničí, zejména do spřáteleného Ruska, za příbuznými do USA, nebo třeba do zemí, které Arméni znali z doby výkonu povinné vojenské služby v sovětské armádě, tedy i do Československa nebo na Ukrajinu. Nejčastěji šlo samozřejmě o mladé lidi v produktivním věku, kteří odcházeli za lepší sociální a politickou situací či utíkali před povinnou vojenskou službou v Náhorním Karabachu. Od rozpadu Sovětského svazu opustil Arménii údajně víc než jeden milion jejích občanů a tento trend nepřestává, zemi by v současnosti raději opustilo až 40% Arménů.¹⁵

Dnes Arméni na celém světě tvoří asi jedenáct milionů obyvatel,¹⁶ z čehož ve vlasti, dnešní Arménské republice, žije okolo tří milionů.¹⁷ V Arménii dokonce existuje ministerstvo arménské diaspory.¹⁸ Největší arménské populace v zahraničí se nacházejí v Rusku, USA, Francii, Gruzii, Ukrajině, Íránu a dalších zemích. Pro arménskou diasporu je velice důležitá její vlast a to v její původní velikosti, z níž dnes zůstala jen značně okleštěná podoba, proto existuje velké množství mezinárodních fondů a sbírek na zachování a opravu historických kulturních

¹⁵ Podle KESHISHIAN, Osheen. *A Very Dangerous Situation for Armenia*. Keshart.com [online]. 16. 3. 2011 [cit. 2015-06-06]. Dostupné z: http://www.keghart.com/Keshishian_Emigration

¹⁶ Podle *Armenian diaspora*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Armenian_diaspora

¹⁷ Podle *Worldmeters, Armenia population* [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.worldometers.info/world-population/armenia-population/>

¹⁸ Viz *Ministry of Diaspora of the Republic of Armenia* [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.mindiaspora.am/en/index>

památek, na podporu lidem v nouzi či vojákům v zákopech Náhorního Karabachu. Ekonomika Arménie je ve velké míře závislá na tzv. remitenci.¹⁹

1.3 Arménská menšina v České republice

Arménská menšina v České republice nemá dlouhou tradici, první Arméni k nám začali přicházet až začátkem 90. let po rozpadu Sovětského svazu. Předtím v Česku Arméni prakticky nežili. Postupem času se arménská komunita rozrůstala a počet Arménů přijíždějících do Česka za prací či za studiem se neustále zvyšuje. V posledních letech došlo také ke zvýšení přílivu Arménů pocházejících z Ruska, kteří přijíždějí za studiem a to díky vzájemným dohodám mezi českými a ruskými univerzitami.

Jako první Armén v Českých zemích se na své obchodní cestě v 18. století údajně objevil obchodník známý jako Gevorg z Damašku, který zde nějaký čas žil a pracoval.²⁰ Později, už na začátku 20. století, se zde objevuje Armén Artin Aslanyan, který zde zakládá manufakturu kobereců. Ve dvacátých letech na českých univerzitách studovalo téměř padesát arménských studentů.²¹ Kromě několika zmíněných jednotlivců a navzdory velmi silné arménské migraci takřka do celého světa se Arméni ve větší míře začínají v Česku usazovat až začátkem devadesátých let 20. století. Kořeny této migrace lze spatřovat již v letech osmdesátých, kdy se do tehdejšího Československa začali dostávat jednotliví Arméni v rámci své povinné vojenské služby v armádě Sovětského svazu. Někteří z nich se pak po rozpadu Sovětského svazu do Česka či na Slovensko vrátili, protože zdejší prostředí částečně znali a bylo jim jazykově i kulturně relativně blízké. Jak uvádí jeden z informátorů: „Sloužil jsem v Rimavské Sobotě. Moc se mi tu v Česku líbilo. Byla to nejvyspělejší země ze socialistického bloku. Také jazyková bariéra byla menší. Když znáte rusky, není tak velký problém porozumět češtině, alespoň v té komunikační rovině. Odjel jsem po vojně zpět do Arménie, oženil se tam a se ženou jsme pak po zemětřesení na začátku devadesátých let přijeli do Česka.“²²

¹⁹ Remitence je termín označující jev, kdy migranti zasílají finanční prostředky ze země, v níž žijí a pracují, tedy kde si vydělávají peníze, do své mateřské země. Typickými příklady jsou země jako Turecko, Ukrajina, Mexiko, Izrael nebo právě Arménie.

²⁰ Viz GHANALANYAN, Tigran. *Armenian Diaspora in The Czech republic*. "Globus" analytical journal, 2012, No. 2 [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.noravank.am/eng/articles/detail.php?ELEMENT_ID=6841

²¹ Podle téhož.

²² Informátor Aram.

Historický vývoj migrace Arménů do České republiky podle Českého statistického úřadu (ke dni 31. 12. 2015) vypadá následovně:²³

1994	1996	1998	2000	2004	2010	2013	2015
438	1004	1115	1081	1246	2183	1926	1720

V tabulce je vždy uveden rok a příslušný počet Arménů evidovaných v Česku podle státního občanství. Toto kritérium ovšem nezahrnuje etnické Armény s jiným občanstvím (např. ruským, ukrajinským nebo gruzínským), kterých mezi Armény není úplně zanedbatelný počet. Podle tabulky počet Arménů v Česku od 90. let neustále stoupal, kulminoval v roce 2010 a následně začal trochu překvapivě opět klesat. Úbytek arménských občanů je ovšem způsoben (u starší generace) hlavně postupným získáváním českého občanství, na které Arméni dlouhodobě žijící v Česku postupně získali nárok, případně ho získali sňatkem, a až do roku 2014 se při získání českého občanství museli vzdát jakéhokoli svého dalšího občanství. Mezi cizince se pak nepočítají také děti, které se v Česku již narodily alespoň jednomu rodiči s českým občanstvím. Arménská komunita se tak podle kritéria občanství prakticky dále nerozrůstá, počet arménských občanů fakticky klesá, i když počet osob s arménskou národností reálně nadále stoupá. Od 1. 1. 2014 začala platit novela zákona o státním občanství, která umožňuje získání dvojího občanství.²⁴ Tudíž si nově čeští Arméni i při získání českého občanství mohou ponechat i své občanství původní.²⁵ Podle informací Velvyslanectví Arménské republiky počet žadatelů o dvojí občanství stoupá a patří mezi ně i ti, co se před rokem 2014 museli arménského občanství vzdát.²⁶

Stejně jako arménská diaspora ve světě se i Arméni v Česku snaží udržet ve své komunitě pocit arménství, příslušnost ke svému etniku a svým kulturním kořenům a vštípit je svým dětem, které se v Česku už narodily, nebo se sem přistěhovaly ve velmi útlém věku. „Etnické vědomí bývá nejčastěji neseno několika základními atributy kolektivní etnické identity, a to zejména: mateřským jazykem (a jeho transmisí na další generace; odtud akcent na endogamní

²³ Český statistický úřad, *Data - počet cizinců*. Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu

²⁴ Viz *Ministerstvo vnitra České republiky, Informace k novému zákonu o státním občanství ČR*. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2012 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-k-novemu-zakonu-o-statnim-obcanstvi-cr.aspx>

²⁵ Pro úplnost uveďme, že Arménská republika v některých případech dokonce ani neumožňuje se arménského občanství vzdát, zejména u mladých mužů, kteří dosud nesplnili povinnou vojenskou službu, a existuje u nich podezření, že se občanství chtějí vzdát účelově.

²⁶ Informace od Anny Avetisyan z konzulárního oddělení Velvyslanectví Arménské republiky v Praze.

manželské svazky), vztahem k teritoriu chápanému jako legitimní vlast daného národa, konfesijní identitou, sdílenými tradicemi a zvyky, sdílenými dějinami, etnickými mýty a symboly aj.²⁷ U Arménů se projevuje jednak jakási národní hrdost typická obecně pro národy pocházející z oblasti Kavkazu, dále pak existenční snaha uchovat si v maximální míře svou národní identitu, která je typická pro národy se silnou diasporou, a kterou se snaží bránit asimilaci. Hodnoty, tradice a normy se snaží rodiče svým dětem mimo jejich domovinu předat v co největší míře.²⁸ Tato obrana má u Arménů specifický původ vzniku ve sdílené tragické historii, kdy musel celý národ čelit snahám o úplné vyhlazení a tím, že tento pokus nebyl dosud všeobecně mezinárodně uznán, čelí těmto snahám o to urputněji dodnes.

Jedním z charakteristických rysů arménské diaspory je snaha o založení arménské církve v hostitelské zemi, která začíná obvykle od jediného kněze (archimandrity arménské církve), který zajišťuje pravidelné arménské mše a důležité církevní rituály jako jsou křty a svatební obřady. V České republice zastupuje arménskou církev archimandrita Barsegh Pilavčjan. Původně začínal v Maďarsku, kde měl sloužit tamější arménské menšině. Tam se mu podařilo oficiálně arménskou církev zaregistrovat a později dostal na starost také Armény v Česku a na Slovensku. Nejprve začal pořádat mše v Praze, Brně a Bratislavě v katolických kostelech, v Praze to bylo v kostele sv. Jiljí. „Dlouho jsem se snažil založit arménskou církev v Praze. Nakonec se nám podařilo si pronajmout kostel sv. Ducha v Praze. Byl to obrovský úspěch. Do kostela sv. Ducha se nám, myslím, podařilo vnést ducha arménské církve. Každou sobotu zde vykonávám mše. Kostel je otevřený všem po celý den. Můžete si sem přijít zapálit svíčku.“²⁹

V posledních letech došlo v české arménské komunitě k mnoha změnám a to hlavně díky aktivitám Velvyslanectví Arménské republiky, které bylo zřízeno v Praze dne 30. června 2011 (do té doby se museli čeští Armény obracet na velvyslanectví ve Vídni). Od vzniku úřadu je velvyslancem Jeho Excelence Tigran Seiranian a jeho hlavní snahou je prohlubovat diplomatické styky mezi Českem a Arménií. Došlo například k přivezení tzv. chačkaru³⁰ a jeho slavnostnímu odhalení v ulici Jindřišská v Praze v zahradě kostela sv. Jindřicha a sv. Kunhuty. Dále v Praze díky aktivitě velvyslanectví pravidelně vystupují arménští umělci, divadelníci či

²⁷ KOKAISL, Petr. *Manželství a rodina obyvatel Kavkazu a Střední Asie*. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2010. Str. 94.

²⁸ Podrobněji viz PEDERSEN, Marianne H. „*You want your children to become like you*“, *The transmission of religious practices among Iraqi families in Copenhagen*. In OLWIG, Karen F., RYTTER, Mikkel (eds.). *Mobile bodies, mobile souls, Family, religion and migration in a global world*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2011. Str. 117-138.

²⁹ Rozhovor s archimandritou Arménské apoštolské církve v Česku Barseghem Pilavčjanem.

³⁰ Chačkar nebo chačkar znamená doslova křížový kámen a jedná se o kříž vyřezaný do kamene obvykle ze sopečné horniny tuf. Chačkar je typickým posvátným prvkem arménské kultury a příslušníci arménské diaspory ho často vztyčují v zemi svého pobytu.

hudebníci. Důležitým krokem je také snaha obnovit vysokoškolské studium armenistiky, která se momentálně nikde v Česku soustavně nevyučuje. Při Ústavu východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy se zatím podařilo zorganizovat výuku předmětů jako Dějiny Arménie, Arménský jazyk nebo Arménská liturgie, cílem je postupně zavedení armenistiky jako studijní specializace a nakonec samostatného studijního oboru. Díky aktivitám velvyslanectví se také začala zpracovávat a zpřístupňovat rozsáhlá pozůstalost arménských knih po překladatelce Ludmile Motalové, které byly po dlouhá léta v majetku Filozofické fakulty prakticky nedostupné a zapomenuté. Knihovna Jana Palacha FF UK dnes disponuje arménským fondem v rozsahu okolo tisíce knih, většinu tvoří klasická arménská literatura z pozůstalosti Ludmily Motalové a také menší sbírka arménských knih z pozůstalosti nedávno zesnulého předního českého kaukazologa Václava A. Černého.

Další velmi důležitou aktivitou arménské diaspory po celém světě je otevírání arménských škol, obvykle tzv. nedělních, kde by se děti alespoň jednou týdně vzdělávaly v arménském jazyce, naučily se psát a číst arménskou abecedu, seznámily se s arménskými tradicemi, historií a kulturou, a v neposlední řadě se seznámily s dalšími příslušníky diaspory, mezi nimiž si najdou přátele a v ideálním případě i budoucího životního partnera. V Česku funguje arménská nedělní škola opět ve spolupráci s Filozofickou fakultou UK v Celetné ulici. Navštěvuje ji kolem deseti až patnácti dětí a každoročně bývá zakončena slavnostní besídkou žáků.

Důležitým spojovacím znakem diaspory je samozřejmě arménská kultura a tedy pořádání kulturních akcí jako jsou výstavy, divadelní, hudební nebo taneční vystoupení, ať už se jedná o umělce žijící v místní diaspoře nebo pozvané z Arménie, kteří pak často absolvují sérii vystoupení pro diasporu hned v několika evropských zemích. K aktivitám diaspory patří také vydávání časopisu, novin či správa internetových stránek psaných v arménském jazyce, které informují o Arménii a životě Arménů po celém světě a samozřejmě o diaspoře v hostitelské zemi. V Česku je to časopis Ozer založený novinářem Hakobem Asatryanem, který velmi aktivně informuje o arménské menšině, ale i o dění v celé diaspoře a aktualitách z Arménie.

V současnosti nesmí chybět ani aktivita na sociálních sítích, v Česku fungují různé facebookové zájmové skupiny jako např. Arméni v ČR-SK, Armenian Youth of the Czech Republic nebo ARMPRAHA. Na těchto stránkách se pak sdílejí akce týkající se Arménů pořádané jak samotnou komunitou, tak i veřejností. Mezi aktivní kulturní organizátory patří i mladí studenti, kteří pořádají například společnou oslavu Nového roku, filmové projekce nebo sledování soutěže Eurovize, či diskuze k různým aktuálním problémům, které Arménie

a diaspora řeší, ať už jde o podporu mladých vojáků v Náhorním Karabachu či letní školu arménského jazyka. Studenti pořádají i politické protestní akce zaměřené opět na trvající krizi v Náhorním Karabachu a neochotu mezinárodních organizací ji efektivně řešit a samozřejmě se připojují i ke každoroční připomínce arménské genocidy.

Nejdůležitějším dnem v roce pro arménskou diasporu na celém světě je 24. duben, den genocidy, kdy si Arméni připomínají začátek hromadného vyvražďování Arménů v Osmanské říši v roce 1915. I v Česku pořádají Arméni už několik let průvod, který má od stoletého výročí v roce 2015 podle oficiálního hesla „I remember and demand“ jednak tuto událost připomínat a také vyzývat mezinárodní organizace a Českou republiku k oficiálnímu uznání této události jako genocidy, kterého se, navzdory historickým důkazům, kvůli silnému mezinárodnímu vlivu Turecka zatím nejen v Česku spíš nedaří dosáhnout.

Arménská diaspora v Česku není zdaleka tak velká jako třeba v Rusku, USA nebo ve Francii. Tam je diaspora natolik činná, že si místní Arméni mohou vybírat mezi arménskými školami, kostely či koncerty a filmy. Jako příklad můžeme uvést Armény žijící v kalifornském Los Angeles. Hned po Rusku jsou američtí Arméni druhou největší arménskou komunitou na světě, v Los Angeles žije dnes okolo 360 000 Arménů,³¹ ze světových měst má větší arménskou populaci už jenom Moskva a Jerevan. V Los Angeles funguje téměř třicet arménských apoštolských kostelů, několik desítek škol a koná se tu nespočet kulturních událostí, pravidelně tu vystupují přední umělci z Arménie a to především ve čtvrti Glendale, kde tvoří Arméni okolo 40% populace. V Glendale stojí arménská divadla a kulturní sály, najdeme tu arménské obchody, pekárny, kavárny a restaurace s arménskou obsluhou, fungují tu arménští lékaři, právníci, taxikáři, cestovní kanceláře, vysílá tu několik televizních stanic, na ulicích narazíme na arménské billboardy a reklamy či auta s poznávací značkou Ararat či Hayastan.

V arménské diaspoře také funguje model tzv. etnické niky (ethnic niche model): „Etnická nika se vytvoří tehdy, když je etnická skupina schopna kolonizovat určitý sektor zaměstnání takovým způsobem, že její členové mají privilegovaný přístup k nově vytvořeným pracovním místům, čímž pak omezují vstup ostatním. Etnické niky se vyvinou v tržních společnostech, kde pracovní místa se formují a zaplňují podle principů důležitosti a dostupnosti.“³²

Tento princip se objevuje hlavně u větších a početnějších diaspor. V České republice existuje několik obchodních podniků, které upřednostnily zaměstnat někoho z vlastní

³¹ Podle Haias, *Armenian population in the world* [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.haias.net/news/_armenian-population.html

³² DRBOHLAV, Dušan – ŮHEREK, Zdeněk. *Reflexe migračních teorií*. Geografie, Sborník České geografické společnosti, 112, 2007, č. 2.

komunity. Většinou jde o případy, kdy se objevuje jazyková bariéra, nebo jen malá šance nalézt zaměstnání u majoritního obyvatelstva, v takovém případě podnik preferuje příslušníka z vlastní komunity.³³ Často se stává, že již při zakládání podniku zve zakladatel do své společnosti přímo své kamarády nebo známé, s nimiž se zná již z vlasti. Často uvádí, že hlavní příčinou je to, že takového člověka dobře znají, mohou se na něho spolehnout, a i on je rád, že se dostane do zahraničí a oba spolu pak nadále komunikují v mateřském jazyce.³⁴

Další model, který se často ve větších diasporách objevuje, je teorie sítí (network theory), příkladem mohou být čínská, italská či arménská čtvrť v již výše uvedeném Glendale v Los Angeles. Při emigraci využívají migranti často právě tyto propojené sítě pro integraci v novém prostředí, při hledání práce a nového domova.³⁵ U Arménů v České republice, ale i ve světové diaspoře dochází často k tomu, že nejprve vycestuje jeden člen rodiny, ve většině případů muž, a když se usadí, pozve další členy rodiny a často pak vytvoří rodinný podnik, na jehož fungování se podílí celá rodina. Všichni přistěhovaní členové rodiny, ať už se jedná o bližší či na české poměry poměrně vzdálené příbuzné, pak žijí v jednom městě. Uvedu příklad na informátorovi Alik: „Přijel jsem v devadesátých letech, pak jsem postupně pozval do Čech svou ženu s dětma, pak moje rodiče. Většinou po dětech a manželce se zvou rodiče a pak následuje sestra s rodinou nebo bratr s rodinou, v mém případě jsem pozval obě rodiny jak ze sestřiny strany tak i z bratrovy, pak oni pozvali dále své příbuzné a děti a vytvořila se velká rodina, my tomu říkáme gerdastan.³⁶ Mám firmu, zde pracují někteří mí příbuzní.“³⁷

Velké množství Arménů v Česku provozuje drobnou podnikatelskou činnost, často pracují také ve stavebnictví. Poměrně málokdy jsou čeští Arméni klasickými zaměstnanci v nějaké nearménské anebo státní firmě. Brněnští Arméni své podnikání do velké míry soustředili na obchod s ovocem a zeleninou. V Praze je zase velká koncentrace arménských umělců a výtvarníků, kteří provozují vlastní živnosti či galerie. Podobně jako je tomu snad u všech etnik po celém světě, objevila se i snaha podnikat v gastronomii, otevřít si arménskou restauraci,

³³ Viz UHEREK, Zdeněk. *Cizinecké komunity a městský prostor v České republice*. Sociologický časopis 39: 2, 2003. Str. 193-216 [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/8a1df88664a0ffd8a59d2c57ea16d56b855edf3e_190_25uher17.pdf

³⁴ Podle informátorů mimo hlavní výzkum.

³⁵ Podrobněji viz UHEREK, Zdeněk – KORECKÁ, Zuzana – KOJAROVÁ, Tereza. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy, Vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008.

³⁶ Gerdastan znamená v arménštině velkorodina, zahrnuje kromě nejužší rodiny i další příbuzné a příslušníky rodiny.

³⁷ Informátor Alik.

kavárnu či bistro.³⁸ Kavkazská kuchyně a zejména gruzínská patří ve světě k poměrně známým a oblíbeným, hlavně pak v Rusku a zemích bývalého Sovětského svazu, avšak v Česku neměly tyto snahy ve většině případů dlouhého trvání a skončily neúspěšně. „Otevřela jsem arménskou kavárnu. Na výloze jsem měla obraz hory Ararat a mapu Arménie. Avšak po dvou letech jsem musela kavárnu zavřít.“³⁹ Jiná podnikatelka uvádí: „Kdysi dávno jsem otevřela v Praze arménskou restauraci, avšak brzo jsem ji musela zavřít. Myslím si, že většina Čechů nemá ráda ochutnávání nové kuchyně, rádi se drží toho, co znají. Kvůli nedostatku návštěvníků nešlo podnikat. Podávala se typická arménská kuchyně.“⁴⁰ Světlou výjimkou se v Česku stal podnikatel Gevorg Avetisyan, provozovatel společnosti Marlenka z Frýdku-Místku, která uspěla s výrobou medových dortů podle arménské receptury, a které dnes zná v Česku prakticky každý.⁴¹

V Arménii se ale poměrně často také stává, že muž odjede pracovat do Ruska, tzv. chopan,⁴² a už se domů nikdy nevrátí. „Můj manžel se rozhodl odcestovat do Ruska za výdělkem. Máme dvě děti a je těžké je uživit v dnešní době v podmínkách, ve kterých žijeme. Ze začátku manžel posílal peníze pravidelně, pak nepravidelně a nakonec během druhého roku přestal posílat peníze úplně. Po čase jsem se dozvěděla, že si založil novou rodinu v Rusku.“⁴³ Hodně Arménů odjelo v produktivním věku do zahraničí za prací, ale domů už se nevrátili a v cílové zemi si založili novou rodinu i přesto, že už jednu v Arménii mají, a původní manželka pak zůstala jako matka samoživitelka.⁴⁴

1.4 Kulturní identita, rodina a genderové role

Arménskou rodinu můžeme popsat jako patriarchální a patrilinéární. Udržují se poměrně silné vazby v rodině, ale neobvyklé není ani udržovat silné vazby s bratřenci, sestřenicemi či vzdálenějšími příbuznými. Za samozřejmé jsou považovány návštěvy mezi širokou rodinou

³⁸ Podrobněji viz MAROUŠEK, Jaroslav. *Arménští imigranti a jejich integrace do české společnosti, Výzkumná zpráva sestavená na základě etnografického terénního výzkumu ve vybraných lokalitách na území ČR* (diplomová práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha, 2002.

³⁹ Informátorka Ani.

⁴⁰ Informátorka Hripsime.

⁴¹ Podrobněji o podnikatelově úspěchu, ale i jeho začátcích a příchodu do Česka viz AVETISYAN, Gevorg a HORSÁKOVÁ, Monika. *Marlenka, aneb, Životní pouť se záznaky, Hovory s G.A.* Ostrava: QQ studio Ostrava, 2013. 91 s.

⁴² Termínem chopan se označuje cesta hlavy rodiny (otce, manžela) do zahraničí za účelem výdělku a zabezpečení rodiny, která zůstala v mateřské zemi.

⁴³ Informátorka Anahit.

⁴⁴ Na problém se zaměřuje např. projekt ZAHRADNÍČKOVÁ, Hana. *Současná arménská rodina*. ISS FSV UK [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://iss.fsv.cuni.cz/ISS-15-version1-Projekt_zahradnickova.doc

a vzájemná výpomoc. Z pohledu genderových stereotypů je v současnosti arménská rodina považována za konzervativnější. „Muž je tradičně pokládán za živitele rodiny a hlavní autoritu navenek, žena by především měla být věrnou manželkou a dobrou matkou. Narušení tohoto obrazu obvykle bývá veřejností interpretováno v nepříznivém světle.“⁴⁵ Důraz je kladen také na to, aby si arménský ženich vybral arménskou nevěstu. Roli zde hraje také mateřský jazyk, který je považován za podstatný pro budoucí život. Při sňatku s cizinkou naopak hrozí, že se pomalu začne vytrácet arménskost a další generace se budou čím dál více vzdalovat od svých původních kořenů a zapomenou na národní tradice.⁴⁶

Obzvlášť v diaspoře je výběr správného partnera považován za klíčový. Tím, že Arméni žijící v diaspoře svůj život tráví daleko od domova a v cizím prostředí, bojí se o to více, že jejich děti, ať už v cizině narozené nebo žijící zde od útlého věku, se budou své původní národnosti vzdalovat. Proto přikládají vysokou důležitost arménskému jazyku, výběru partnera, výchově dětí v duchu arménských tradic a častým návštěvám původní domoviny. Ve všech arménských rodinách žijících v diaspoře patří výše uvedené problémy mezi hlavní a často diskutovaná témata.

Delší nezávazné chození dvou mladých partnerů je obvykle mezi Armény považováno za společensky nepřijatelné. Muž by si měl brzy uvědomit svou roli a v doprovodu svých rodičů požádat rodiče své přítelkyně o ruku. Následně se obě rodiny domluví na zasnubách a po zasnubách začnou přípravy na svatbu. Historicky tomu bývalo tak, že první podnět k ženění mladého muže obvykle vzešel od jeho matky. Matka se nejprve dobře informovala o tom, zda by byla vybraná dívka pro jejího syna vhodná.⁴⁷ Poté „nenápadně“ pozvala dívku i s její matkou na návštěvu, aby se lépe vzájemně seznámili. Jedna z informátorek uvedla: „Já se provdala za svého souseda. Jednou si pamatuji, že jsem přišla domů a mamka mi začala vykládat o našem sousedovi Aramovi, jak je slušný, vzdělaný a hlavně velice pracovitý muž. Já se ještě moc nechtěla vdávat, ale mamka pořád hezky o Aramovi vyprávěla. Říkala mi, ať jdu aspoň jednou s ním na schůzku, když se mi nebude líbit, už nepůjdu. Pořád mi opakovala, že je důležité, že jsou sousedy tak dlouho a jako rodiny se dobře znají. Bude prý hezké provdat dceru tak blízko a známému člověku. S Aramem jsme si nakonec padli do oka a vzali jsme se. Odcestovali jsme spolu do Československa, kde se mi pak narodila naše dcera. Tady už žijeme dvacet pět let a moje maminka žije v USA. Bohužel mamčinina představa provdat se blízko

⁴⁵ KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty, Kulturní identita Arménie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Str. 242.

⁴⁶ Podle KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Život pod jednou střechou*. In JIROUŠKOVÁ, Jana (ed.). *Svatební rituály u nás a ve světě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. Str. 123.

⁴⁷ Podle téhož.

nedopadla podle její představy.⁴⁸ Zeptala jsem se i opačné strany, informátorčina manžela Arama, a ten se svěřil, že „jeho maminka se domluvila s maminkou mé budoucí manželky, že společně půjdeme na návštěvu k sousedce tak, aby její dcera byla doma. Všechno se zdálo nenápadné, ale všichni jsme věděli, o co přesně jde.“⁴⁹

Při tomto způsobu „dohazování“ partnerů jsou běžné způsoby zprostředkovaného seznámení jako „naše sousedka má moc milou neprovdanou dceru,“ nebo „mé kamarádky dcera, či vnučka je připravená na vdávání“ a také „syn mé známé zahlédl fotky tvé dcery, ptala se, zda bych je nemohla seznámit.“ V arménštině se pro takové dohazování za účelem sňatku používá výraz „sabab“. Ten, kdo se stane prostředníkem pro seznámení, udělá sabab, což je považováno za velmi zodpovědný úkol. V případě, že se sňatek z nějakého důvodu nepovede, bývá hlavní vina svalována právě na zprostředkovatele. Aby se zprostředkovatelé vyhnuli zodpovědnosti, snaží se často jen naznačovat, nepřímou upozorňovat či nenápadně narážet na potenciální partnery. Umění sababu je proto považováno za velmi jemné a delikátní umění plné náznaků a nepřímých narážek a mistryněmi jsou v něm obvykle zkušenější ženy, obvykle matky či babičky mladých Arménů.

Různé oslavy, z nichž nejdůležitější jsou určitě svatba, případně zasnuby, křtiny a narozeniny, z každoročních událostí pak oslava Nového roku, jsou pro Armény velmi důležitou součástí jejich společenského života a vzhledem k širokému pojetí arménské rodiny, kdy jsou za blízké považováni i velmi vzdálení příbuzní či sousedé, se konají obvykle s velkým počtem návštěvníků. Při těchto oslavách lze dobře sledovat různé genderové role arménských mužů a žen. Ženy mají na starost přípravu většiny jídla s výjimkou grilování masa (arménsky chorovac), které zajišťuje obvykle několik mužů společně, ženy pak zajišťují servírování jídla a muži rozlévání alkoholu. Nejvýznamnější muž na oslavě se pak ujímá role tamady, tedy jakéhosi předsedy celého stolování. Tamada je obvykle pán domu, kde se oslava koná, na svatbě jím bývá ženichův otec. Tamada zahajuje oslavu přípitkem a krátkým proslovem a vždy až po něm se k přípitku s kratšími proslovy připojují ostatní muži v pořadí opět obvykle podle své důležitosti. Alkohol se na oslavách pije vždy pouze v souvislosti s přípitkem, tedy napít se účastník může vždy jen bezprostředně po proneseném přípitku a znovu zase až při dalším přípitku.

Na oslavě se obvykle záhy po jejím začátku sdružují do skupin muži a ženy zvlášť a obvykle ještě do skupin podle věku, tedy starší a mladší zvlášť a diskutují spolu o jim blízkých tématech,

⁴⁸ Informátorka Nara.

⁴⁹ Informátor Aram, manžel informátorky Nary.

starší muži samozřejmě o práci či politice, ženy pak hlavně o rodinných vztazích. Muži nadále pronášejí přípitky, často už jen v menších skupinách, a kouří, kouření je pak prostředkem dalšího sdružování mužů třeba před restaurací. Ženy obvykle nekouří, anebo pouze v okruhu žen tak, aby je manžel či otec neviděli, a přípitků se účastní spíš symbolicky, protože se nesluší, aby byly opilé. Opilost je ovšem považována za neslušnou i mezi muži, alkohol a spousta jídla slouží především k navození dobré nálady a zábavě.

V rozhovorech s Armény lze vyzorovat tendenci často sebe nebo své blízké vychvalovat a zlepšovat své nebo jejich společenské postavení a úspěchy například v práci či ve studiu proto, aby si ostatní udělali jen tu nejlepší představu. Silný vliv zde hraje okolí, tedy „ti ostatní“, pro Armény je velmi důležité, co si o nich ostatní myslí včetně jejich nejbližších. Z rozhovoru s Armény se proto často vůbec nedozvíte, jakou přesně práci dělají, či co vlastně studují, vždy je to ale velmi výnosná činnost či výborná škola. Často ani blízký rodinný příbuzný neví přesně, čím se živí jeho příbuzní, ale to mu nebrání chválit a zveličovat jejich úspěchy. Důležitou roli proto hraje také vnější vzhled, tedy oblečení či šperky, a třeba automobil, podle nich si ostatní Arméni tvoří obrázek o ostatních. „Mám jednu kamarádku, kterou znám dlouhou dobu. Moc se chtěla dostat na lékařskou vysokou, tak se tam přihlásila, ale bohužel se nedostala. Zkusila to i druhý rok, ale nedostala se. Všem ale řekla, že se tam už dostala a jak je šťastná. Řekla to i mě, ale já na to přišla, že to není pravda. Tak jsem jí to řekla a ona se hrozně omlouvala a říkala, že to nemám nikde říkat, a že to udělala kvůli tomu, že nechtěla vypadat blbě mezi ostatníma. Když na to přijde mezi kamarády řeč, vždy hrdě odpovídá, jak je to tam úžasné a že z ní jednoho dne bude lékařka. Úplně tím žije. Nebo znám i jiný případ, kdy se jedna holka účastnila nějaký školní návrhářský soutěže a její rodina to celý tak zveličila, že z toho udělali úplně jako světovou módní kolekci.“⁵⁰

Znatelný je také pocit silného sebevědomí, málokdy se setkáte s tím, že by se Armén podceňoval, spíše naopak. A silně vnímají cenu a úroveň služeb, u nichž Arméni netolerují chyby či neslušné chování např. číšníka v restauraci. Úroveň služeb je v Arménii velmi vysoká, protože poskytovatelé služeb jsou vždy připraveni na to, že si zákazník může stěžovat a následně by přišli o jeho přízeň. Není-li Armén s úrovní služeb spokojen, bude si obvykle stěžovat, dokud se nedomůže takové úrovně, na kterou má právo. Česká mentalita je v tomto obvykle spíše opačná, Čech než by oponoval, tak se s úrovní poskytnuté služby často smíří a výsledkem je pak dojem nízkého sebevědomí.⁵¹ „Můj manžel [Čech] přijel z letiště s úplně

⁵⁰ Informátorka Narine.

⁵¹ Pro ilustraci viz např. VAVROŇ, Jiří. *Proč Češi přicházejí o sebedůvěru?* Novinky.cz [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/finance/334370-proc-cesi-prichazeji-o-sebeduveru.html>

rozbitým kufrem a vůbec se neobtěžoval ho na místě reklamovat, protože říkal, že mu to bylo blbě a že už byl trochu poškozený i před tím. Musela jsem tam zavolat a reklamovat kufr telefonicky. Nakonec to dopadlo tak, že jsme dostali nový, ale manžel by to radši nechal být.“⁵²

Arméni žijící v diaspoře se snaží udržovat pokud možno co nejvíce stejné tradice a zvyky, jako kdyby žili ve své vlasti. Pokud se Arménů žijících v zahraničí zeptáte, jaký mají ke své vlasti vztah, zjistíte, že si obvykle své vlasti váží více, než Arméni, kteří ji nikdy neopustili, a o Arménii mají značně zidealizovanou a nostalgickou představu. V Arménii lze pak vyzorovat přesně opačnou tendenci, tedy že život v zahraničí je mezi tamními Armény považován za lepší, šťastnější a bohatší a představy o životě v Evropě a Americe jsou značně zidealizované a zkreslené. Arméni v zahraničí jsou proto ve vztahu ke své vlasti často silně vlastenečtí, na Arménii jim záleží a často o ní mluví a nostalgicky na ni vzpomínají. Na rozdíl od Arménů v Arménii, kteří „neznají pocit, jaké to je žít v zahraničí, myslí si, že je všude mimo Arménii ráj a snad, že peníze rostou na stromech. Avšak vůbec nevidí, jak moc těžké to všechno je. Dokonce někteří lidi v mém okolí to nevydrželi a odstěhovali se zpět do Arménie. Nikoho nemine vyřizování na úřadech, občas rasistické poznámky, učení se nového jazyka a život vzdálený vlastní kultuře a příbuzným, se kterými se často vidí jen přes Skype. Co bychom bez toho Skypu dělali, bůh ví. Poslední dobou je to už lepší. Hodně Arménů jezdí často domů.“⁵³ V zahraničí taky existuje velké množství nadačních fondů a různých organizací podporovaných právě Armény v diaspoře (jako například Armenia Fund, Hope(and)Help, Mission Armenia NGO), jejichž úkolem je pomáhat Arménům žijícím v chudobě, nebo přispívat k rozvoji zemědělství, infrastruktury, školství, obnově památek apod. Arméni mají rádi svůj národ, své tradice a jsou hrdí na to, že jsou Arméni. To potvrdili všichni informátoři, se kterými jsem se v souvislosti se svým výzkumem setkala. Ač mají samozřejmě i výhrady a k různým arménským problémům jsou kritičtí, stejně je jejich vztah k arménskému zcela jednoznačně pozitivní.⁵⁴

Arménie je velmi homogenní stát, v němž Arméni tvoří téměř sto procent obyvatelstva a logicky se proto berou především mezi sebou. V zahraničí, kde mají možnost výběru i nearménského partnera, je situace jiná u mužů a jiná u žen. Arménské ženy v zahraničí často dávají přednost cizincům a to hlavně kvůli představám o povaze arménských a ostatních mužů, zatímco muži se i nadále snaží vybrat si především arménskou partnerku. To může být ovšem

⁵² Informátorka Mara.

⁵³ Informátorka Hasmik.

⁵⁴ K podobnému závěru dochází také KLVANOVÁ, Radka. *Na cestě za důstojným životem, Motivy a strategie migrace Arménů žijících v Brně*. Diplomová práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Brno, 2006.

problém vzhledem k výše zmíněným odlišným preferencím arménských žen, proto je velmi častým řešením přivezení si nevěsty přímo z Arménie. Mezi Armény žijícími v zahraničí je zcela běžným jevem, že rodina, nejčastěji matka, hledá synovi manželku v Arménii a to přes své příbuzné a známé. Problém totiž může představovat samotná cesta do Arménie, která je jednak drahá a pro poměrně velké množství zahraničních Arménů kvůli jejich společenskopolitické situaci zcela vyloučená. Někteří čeští Arméni nemohou opustit Česko kvůli azylovému řízení, poměrně velké množství mladých mužů pak kvůli tzv. odpírání vojenské služby.⁵⁵ Jelikož je v Česku komunita Arménů jen malá, pak může být shánění nevěsty pro syna složité, výjimkou nejsou zásnuby přes internet či svatba s Arménkou, která do země přijela jen na turistické vízum (tento příběh se skutečně stal jednomu z informátorů, podrobněji se mu věnujeme v pozdější části výzkumu).

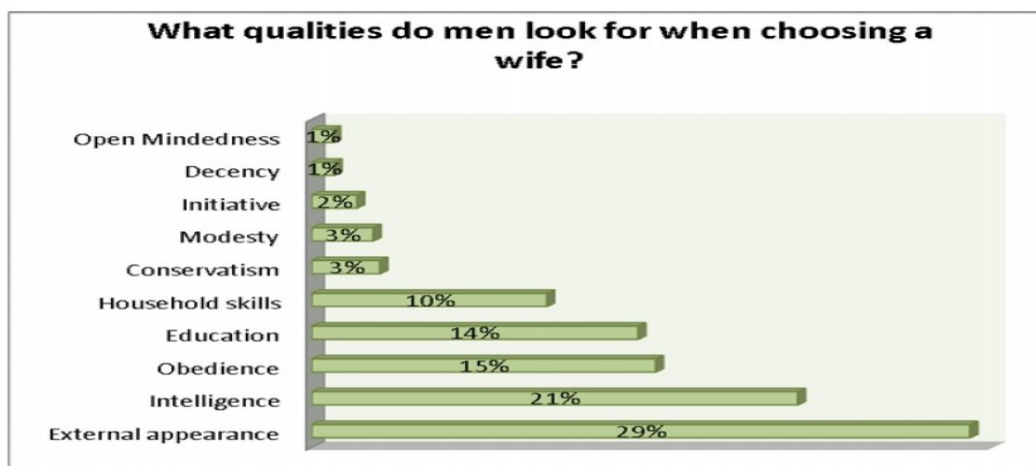
Výrazné rozdíly v rodinných vztazích Arménů a Čechů lze vyzorovat sledováním arménských a českých filmů a televizních seriálů. V arménských seriálech jsou značně odlišné genderové role tematizovány ve většině z nich. Odehrávají se obvykle v rodinách, kde se řeší hlavně vztahy mezi snachou a tchýní, nebo vztahy mezi rodiči od snachy a zetě. V arménštině existuje samostatné slovo „chnami“, jímž rodiče jednoho z partnerů označují rodiče své snachy nebo zetě. V seriálech je silně znát značný smysl pro rodinu, žena je obvykle prezentována jako dobrá hospodyně, akcentována je výchova dětí, a v Čechách méně obvyklé blízké vztahy a častá interakce se sousedy. Hlavními znaky arménských seriálů a filmů jsou mužská síla a statečnost, hrdost, láska k vlasti, jazyku, vlasti a historii. Intimní či sexuální scény prakticky úplně chybí. Rozdíl lze pozorovat pouze u zahraničních arménských režisérů, v jejichž filmech už se choulostivé scény normálně objevují. Naopak častými tématy českých seriálů jsou nevěra a rozvody a to u lidí v jakémkoli věku. Také lze vidět značně vyrovnané a emancipované rozdělení genderových rolí jak v domácnosti, tak v běžném životě. Toto zobrazení odráží velmi různou situaci české a arménské společnosti, kterou můžeme poměřovat např. vysokým procentuálním rozdílem v rozvodovosti (statistice rozvodovosti se věnuji dále v textu).

⁵⁵ V Arménii je vojenská služba povinná pro všechny muže s arménským občanstvím do 27 let věku, ovšem arménské úřady se často zaměřují prostě na všechny muže arménského původu, kteří do země vstoupí, protože Arméni původem z bývalého Sovětského svazu mohou mít různá občanství, případně se mohli v minulosti arménského občanství účelově vzdát. Existují i případy, kdy byli etničtí Arméni s cizím občanstvím při vstupu do země zatčeni a odvedeni do armády. Pokud muž ještě nebyl v armádě a přesáhl věk 27 let, může být při vstupu do země zatčen a donucen zaplatit alespoň vysokou pokutu. Z těchto důvodů je před samotným vstupem do země prakticky nemožné s určitostí zjistit, jak budou arménské úřady k dotyčnému přistupovat. V Arménii navíc stále panuje válečný stav v oblasti Náhorního Karabachu, situace v tomto regionu je značně napjatá a k ozbrojeným konfliktům zde dochází prakticky denně. Povinná vojenská služba pak probíhá nejčastěji právě v Karabachu, což je hlavním důvodem, proč se vojenské službě mladí muži snaží vyhybat.

Mají-li arménští rodiče syna a dceru, pak mají v jejich dospělosti značně odlišný vztah ke každému z nich, což odpovídá patrilineárním rodinným vztahům. Ve vztahu k rodině svého syna mají obvykle povýšený přístup vůči jeho manželce, své snaše, a po synově sňatku žijí s mladou rodinou v jedné domácnosti. Tento jev je v Arménii stále poměrně běžný na venkově a v menších městech, nebo u Arménů v zahraničí pokud si syn přiveze nevěstu z Arménie. Méně běžný je u obyvatel Jerevanu, kteří žijí modernějším velkoměstským životem a u Arménů žijících v diaspoře, pokud jsou již více ovlivněni kulturou hostitelské země. Naopak u své dcery se rodiče chovají spíše jako na návštěvě a chovají respekt k jejímu manželovi a jeho rodičům, kteří s dceřinou rodinou žijí.

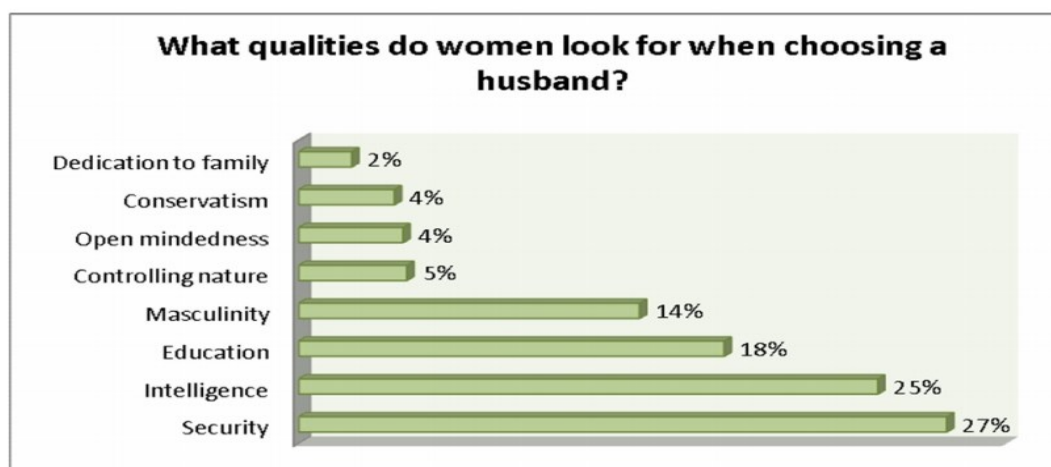
Důvody a preference výběru partnera zkoumal výzkum *Sociological study on gender attitudes and stereotypes in Armenia*⁵⁶ a to pomocí dotazníku u vzorku 1,504 respondentů. Tázali se žen a mužů jaké vlastnosti upřednostňují při výběru potenciálního manžela a manželky. Výsledky jsou uvedené v následujících tabulkách číslo 1 a 2.

Tabulka č. 1

⁵⁶ Viz *Sociological study on gender attitudes and stereotypes in Armenia*. [online]. Yerevan: 2013 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.womensupportcenter.org/wp-content/uploads/2012/09/Sociological-Study-on-Gender-Attitudes-and-Stereotypes-in-Armenia.pdf>.

Tabulka č. 2

Z obou tabulek lze vidět, že muži při výběru své partnerky upřednostňují hlavně vnější vzhled, dále inteligenci, a dále pak poslušnost, vzdělání a zručnost v domácnosti. Vlastnosti jako iniciativu a otevřenost mysli nepreferují prakticky vůbec. Ženy pak u partnera hledají především jistotu a inteligenci, dále pak vzdělání a mužnost.

Dále se výzkum zaměřil na to, jaké vlastnosti považují rodiče za nejdůležitější při výchově svých dětí. U dětí rodiče kladou důraz na vzdělání, pracovitost a smysl pro spravedlnost. Chlapcům je ve vyšší míře než dívkám vštěpována láska a úcta k rodičům. Vychází to z toho, že v arménské společnosti je úkolem pečovat o své rodiče povinností syna. V Arménii nejsou obvyklé domovy důchodců, o rodiče se tradičně stará syn a to především finančně. Rodiče manžela často žijí s jeho novou rodinou ve společné domácnosti, muž pracuje, aby zajistil rodinu finančně, a jeho žena se stará o děti a také svého tchána a tchýni. Jejich snacha tak s nimi tráví více času, než vlastní syn. Tento jev je v Arménii častější v menších městech a na venkově, v Jerevanu je běžnější (a „moderní“), že si mladí manželé hledají vlastní bydlení.

Z výzkumu také vyplývá, že se u mladší generace pomalu mění názor na dělbu práce v domácnosti jako je uklízení či vaření a to z tradičního rozdělení na čistě mužské a čistě ženské práce směrem k rovnoměrné dělbě mezi manžely. Na druhou stranu zaměstnání jako modeling či servírka a řidič, policista nebo politik jsou v arménské společnosti stále vnímány vysoce stereotypně jako nevhodné pro druhé pohlaví a to shodně oběma pohlavími. To je jedním z hlavních důvodů, proč jsou zejména ženy (u mužů to nepředstavuje takový společenský

problém) nedostatečně zastoupeny v určitých profesích, protože ony samy věří tomu, že se na danou profesi nehodí, a podřizují se společenskému očekávání.⁵⁷

V dalším výzkumu realizovaném Populačním fondem OSN (UNFPA), bylo zjištěno, že 40% arménských žen nevydělává peníze a jsou zcela závislé na ostatních členech domácnosti. Péči o děti jako své hlavní denní činnosti se ale ženy věnují v průměru tři hodiny denně, zatímco muži jen dvacet pět minut.⁵⁸ Podle jiného výzkumu by pouze 1% mužů preferovalo, kdyby se mohli narodit ženami, zatímco 27% žen by preferovalo narodit se jako muži.⁵⁹ Genderové stereotypy mají ovšem negativní dopad i na muže. Ženami očekávaná primární úloha mužů zajistit finančně rodinu bývá u mužů příčinou stresu a z nedostatku vhodných pracovních míst často i nuceného odchodu do zahraničí za lepší práci. Genderové rozdíly jsou v arménské společnosti hluboce zakořeněné v kulturním přesvědčení, sociálních postojích a patriarchální mentalitě.⁶⁰

Zajímavé je srovnání Čechů a Arménů z hlediska rozvodovosti. Míru rozvodovosti lze měřit různými způsoby, není ovšem úplně vypovídající, když řekneme, že rozvodovost v Česku je 54% a v Arménii 17%. Procento je výsledkem poměru počtu rozvodů na 1000 obyvatel za jeden kalendářní rok ku počtu uzavřených sňatků na 1000 obyvatel za jeden rok. V Česku tedy statistiky uvádějí ročně na 1000 obyvatel 4,6 sňatků a 2,5 rozvodů, v Arménii pak 6 sňatků a 1 rozvod.⁶¹ Tento výpočet ovšem nezohledňuje generační výkyvy v populaci, má-li například země velmi vysoký počet mladých lidí a malý počet starších lidí, bude logicky vznikat mnohem více sňatků než rozvodů, při opačném věkovém rozložení analogicky naopak. Mezi Českem a Arménií je při srovnání věkového rozložení obyvatelstva patrný nezanedbatelný rozdíl.⁶²

⁵⁷ Podle téhož.

⁵⁸ Podle DUBAN, Elisabeth. *Armenia, Country gender assessment*. Asian Development Bank [online]. 2015 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/162152/arm-country-gender-assessment.pdf>

⁵⁹ Podle SHAHNAZARYAN, Gohar. *Structural and cultural causes of gender-based violence in Armenia*. Heinrich Böll Stiftung, South Caucasus, Feminism and Gender Democracy [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.feminism-boell.org/en/2016/05/03/structural-and-cultural-causes-gender-based-violence-armenia>

⁶⁰ Podle DUBAN, Elisabeth. *Armenia, Country gender assessment*. Asian Development Bank [online]. 2015 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/162152/arm-country-gender-assessment.pdf>

⁶¹ Data podle *Divorce demography*. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Divorce_demography, dále KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*. Statistika & My - měsíčník Českého statistického úřadu [online]. 2013, 10. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/> a *Divorce rate declines in Armenia*. Armenpress [online]. 29. 1. 2016. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <https://armenpress.am/eng/news/833802/divorce-rate-declines-in-armenia.html>

⁶² Data vypočítána podle *Armenia Age structure*. IndexMundi [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.indexmundi.com/armenia/age_structure.html a *Czech Republic Age structure*. IndexMundi [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.indexmundi.com/czech_republic/age_structure.html

Česko:	20 - 29 let – 6,8%	Arménie:	20 – 29 let – 8,4%
	30 – 39 let – 9%		30 – 39 let – 7,4%
	40 – 49 let – 8%		40 – 49 let – 6%

Obyvatelstvo Arménie je ve věku 20 až 49 let o několik procent mladší, tudíž je logické, že v Arménii dochází k více sňatkům než v Česku, jehož starší populace inklinuje spíše k rozvodovosti. Ve výzkumu pochopitelně nejsou zohledněny takové rodiny, kdy pár preferuje ať už z finančních nebo jiných důvodů založit rodinu mimo manželský svazek. A že tento trend je častější v Evropě včetně Česka než v Arménii potvrzuje rozdíl v počtu sňatků na 1000 obyvatel ročně, který je v Arménii vyšší o 30%. Protože v Arménii není společensky přijatelné zakládat rodinu bez manželského svazku, představuje oněch 6 sňatků na 1000 obyvatel prakticky všechny rodiny, které v Arménii ročně vzniknou. Značný rozdíl je v Arménii také v porozvodové situaci mužů a žen, zatímco u mužů se situace pro založení nové rodiny po rozvodu nijak zvlášť nemění, u žen se možnosti dalšího sňatku rozvodem značně snižují.⁶³

⁶³Podle KOKAISL, Petr. *Manželství a rodina obyvatel Kavkazu a Střední Asie*. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2010. Str. 172

2. Metodologie

V této kapitole se pokusím přiblížit a popsat metody, které jsem ve svém výzkumu použila. Nebudu se zde zabývat teorií kvalitativního výzkumu jako celku, z odborné literatury k tomu dostupné vybírám už jen jednotlivé konkrétní postupy, které jsem zvolila pro potřeby předkládaného výzkumu a ilustruji je na konkrétních příkladech.

2.1 Výzkumný problém

Způsobené migrační toky začaly vést a pořád vedou k tomu, že se velké množství Arménů ocitlo v zahraničí. S tím se objevila potřeba zachovat si svou kulturní identitu, své kulturní dědictví a nezapomenout na své kořeny, která se projevuje mimo jiné snahou uzavírat manželství pouze mezi Armény a to jak první generace, tak u jeden a půlté generace i u generace dětí již narozených v zahraničí. Na druhé straně to ovšem vedlo také k neshodám způsobeným jinými představami o správném životě u generace ovlivněné způsobem života v cizině a u generace jejich rodičů.

Sama jsem měla možnost tyto změny okolo sebe sledovat a měla jsem pocit, že při výběru životního partnera se poměrně zásadně liší postoj arménských mužů od postoje arménských žen. Před samotným výzkumem by se dal můj dojem z partnerských preferencí Arménů a Armének shrnout přibližně následovně:

Mladí arménští muži chtějí často za ženu pouze Arménku, která je ideální pro založení budoucí rodiny, bude se dobře starat o děti a o domácnost a muži, který rodinu zabezpečí především materiálně, bude věrnou a poslušnou manželkou. To jsou přibližně charakteristiky, které Armén od své ženy ideálně očekává a které evropská žena, kterou považují Arméni za příliš emancipovanou, příliš individualistickou, zaměřenou na kariéru a vlastní blaho, v žádném případě nenaplnuje. Podobný názor na to mají i rodiče, kteří chtějí pro svého syna Arménku a usilovně na tom pracují již od jeho puberty, což může vést až k tomu, že se muž ožení s Arménkou, která splňuje představy jeho rodičů. Protože arménská komunita v Česku je poměrně malá a Arménky z generace, která již alespoň částečně vstřebala místní kulturu, se svými představami blíží Evropankám a přestávají být tudíž pro Armény vhodné, nezřídka se stává, že si mladí Arméni dovezou ženu přímo z Arménie.

Arménky si ovšem často zcela naopak hledají za partnera cizince ze země, v níž žijí, a od partnera očekávají, že je bude respektovat, citlivě jim naslouchat a považovat je za sobě rovnocenné a ne pouze za ženy zajišťující bezproblémový chod domácnosti. Představa života v domácnosti už je neláká a celkově lze říci, že mladé Arménky mají o svém budoucím manželském životě v podstatě úplně opačnou představu než mladí Arméni. Skutečnost, že by si Arménka jela do Arménie hledat manžela s ještě tradičnějšími názory, než mají Arméni čeští, je podstatně méně častá.⁶⁴

Výzkumný problém tedy můžeme shrnout následovně: existuje rozdíl v preferencích výběru partnera u v Česku žijících arménských mužů a žen? A pokud ano, tak jaký? A jaké důvody k němu vedou?

Na začátku výzkumu je třeba určit si jeho téma a výzkumné otázky. Tématem mého výzkumu jsou preference výběru partnera u příslušníků arménské komunity v Česku, výzkumnou otázkou je, jak, podle jakých kritérií si vybírají partnera. Ráda bych se pokusila popsat, jak Arméni vnímají výběr partnera a jak se rozhodují, jaký vliv na to mají jejich životní zkušenosti a představy. Mezi mladými Armény je téma výběru partnera neoddelitelnou součástí rodinných konverzací a to samozřejmě i u Arménů žijících v zahraničí, kde má volba partnera zásadní vliv na zachování arménské etnicity a identity. Snaha nemíchat se s jinými národy, aby arménský rod zůstal i nadále arménským, vede rodiče a jejich potomky k přemýšlení a diskusím na toto téma.

2.2 Výzkumná strategie a technika výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum zahrnuje široké spektrum přístupů, které lze v konkrétním výzkumu uplatnit, jediný, přesně daný postup pro uskutečnění kvalitativního výzkumu neexistuje. Jak uvádí metodolog Creswell: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textu, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“⁶⁵

⁶⁴ Týká se pak případů starších žen, které se obávají, že už se nevdají, a přitom si chtějí vzít za muže Arména.

⁶⁵ CRESWELL, J. W. *Qualitative inquiry and research design, Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998. Str. 12 Citováno podle HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 46.

Abych se k poznání zkoumaného problému dostala co nejhluběji, zvolila jsem si pro výzkum sérii rozhovorů a to nestrukturovaných hloubkových rozhovorů. Hloubkový rozhovor (in-depth interview) je nestandardizovaný způsob, kdy se dotazujeme informátora několika otevřenými otázkami.⁶⁶ „Prostřednictvím hloubkového rozhovoru jsou tedy zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny.“⁶⁷ Kvale definuje hloubkový rozhovor jako metodu, „jejímž účelem je získat vyličení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci významu popsanych jevů.“⁶⁸ U každého informátora probíhal tedy rozhovor odlišně s ohledem na jeho konkrétní životní příběh, jemuž jsem se snažila směřování rozhovoru již od začátku přizpůsobit s cílem zjistit tak co nejhodnotnější informace, na rozdíl od přístupu, kdy bych se u všech informátorů držela totožné osnovy a otázek.

Hloubkový rozhovor se dále dělí na polostrukturovaný a nestrukturovaný. Pro svůj výzkum jsem si zvolila nestrukturovaný, neboli narativní rozhovor, který „může být založen jen na jediné předem připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem.“⁶⁹ U některých informátorů jsem se v průběhu rozhovoru dotazovala častěji, jiní byli natolik samostatní, že se jich dotazovat téměř nebylo potřeba, naopak jsem se snažila o přirozený a co nejméně přerušovaný průběh, aby se informátor cítil pohodlně a necítil se dotazováním omezován. Podle Hendla má narativní způsob povzbuzovat informátora k volnému vyprávění a používá se hlavně v biografickém výzkumu.⁷⁰ Rosenthalová tvrdí, že „z teoretického hlediska je důležité vyprávění o celém životě - bez ohledu na výzkumnou otázku. Významy, které lidé přikládají svým zkušenostem, je totiž možné adekvátně interpretovat pouze na pozadí celé biografie.“⁷¹

Při výzkumu je důležité získat si důvěru zkoumaného, navázat s ním přátelský vztah či se stát součástí prostředí, v němž se zkoumané subjekty běžně pohybují. V případě mého výzkumu to nepředstavovalo problém, protože jsem si vybrala informátory z okruhu lidí, které poměrně

⁶⁶ Podle ŠVARŤÍČEK, Roman – ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014.

⁶⁷ Tamtéž, str. 159.

⁶⁸ KVALE, S. *InterViews. An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: SAGE, 1996. Str. 5-6. Citováno podle ŠVARŤÍČEK, Roman – ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014. Str. 159.

⁶⁹ ŠVARŤÍČEK, Roman – ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014. Str. 160.

⁷⁰ Viz HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 180.

⁷¹ ROSENTHAL, G. *Erlebte und erzählte Lebensgeschichte*. Frankfurt/M: Campus, 1995. Citováno podle HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 180.

dlouho znám. Rozhovor by měl začít výzvou k vyprávění a poté by měl být informátorovi ponechán prostor pro co nejsamostatnější vyprávění. Později v průběhu rozhovoru by se měl výzkumník k některým pasážím a nejasným otázkám vrátit a pokusit se je doplnit a podrobněji se zaměřit na ty okamžiky jejich života, které souvisejí s tématem výzkumu. Při vedení rozhovorů jsem se zaměřila především na témata, jako jsou: rodina, chod domácnosti v nejširším slova smyslu, partnerské vztahy od seznámení po společné soužití, rozdíly mezi Armény a Čechy apod. Další otázky vyvstávaly přirozeně v průběhu rozhovorů a ty jsem se v rozhovorech pokusila dále rozvíjet a zkoumaný problém jsem tak rozšiřovala o další dílčí kategorie získaných poznatků. To je další ze znaků kvalitativního výzkumu, tedy že výzkumný plán se průběžně formuje a mění a to jak ve chvíli realizace rozhovorů tak při následné analýze získaných dat.

Kvalitativní výzkum se dále mění také s postupem času. Výzkumník získaná data analyzuje, zapisuje výsledky, vyhodnocuje situaci a podle potřeby znovu zahajuje sběr dat, která opět analyzuje. V průběhu mého výzkumu jsem se s některými informátory sešla víckrát a doptávala se na další tematické okruhy, na které jsem narazila v průběhu sběru dat s jinými informátory. Vytvořila jsem tedy jakýsi cyklus, v němž jsem se od jednoho respondenta obracela s nově objevenými tématy na ostatní, čímž se vytvořil a ucelil společný korpus témat pro všechny respondenty. Jak uvádí Hendl: „Data se induktivně analyzují a interpretují. Kvalitativní výzkumník nesestavuje ze získaných dat skládku, jejíž konečný útvar zná, spíše konstruuje obraz, který získává kontury v průběhu sběru a pozorování jeho částí. Výzkumník ve svém hledání významů a snaze pochopit aktuální dění vytváří podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenal. Snaží se nevynechat nic, co by mohlo pomoci vyjasnit situaci.“⁷²

Vedle hlavního výzkumu jsem provedla také několik pozorování. Smyslem tohoto přímého zúčastněného pozorování bylo, abych zachytila celkový kontext různých situací, který by umožnil lepší pochopení a celkové porozumění zkoumanému problému. Cíleně jsem pozorovala dění zejména na různých společenských událostech, jako jsou oslavy (svatba, křtiny, narozeniny). Zvolila jsem metodu skrytého pozorování, tedy že jsem ve společnosti vystupovala jako host, nikoli jako pozorovatel a sledovala jsem chování manželů, dívek a chlapců a jejich rodičů v různých kontextech.

⁷² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 48.

2.3 Výběr vzorku a charakteristika informátorů

Pro svůj výzkum jsem se snažila zvolit pokud možno rozmanitý vzorek informátorů a snažila se tak zachytit co možná nejvíce variací zkoumaného problému. Vybírala jsem informátory lišící se genderem, věkem, původem, délkou pobytu v Česku i úrovní dosaženého vzdělání. Záměrně jsem nevybírala informátory s příliš podobnými rysy. Informátory jsem vybrala z celého Česka a navzájem se neznají. Zvolila jsem si tři Arménky, dva Armény, jednu Češku a jednoho Čecha, celkem tedy sedm informátorů. Z důvodu zachování anonymity jsem jména informátorů změnila stejně jako jména měst, v nichž informátoři žijí. Každý informátor se nachází v jiné životní situaci a pro porozumění jednotlivým výpovědím je nezbytné si informátory krátce představit. Níže uvádím jejich stručnou charakteristiku.

Lusine se narodila se v Jerevanu, je jí 28 let, do Česka se přistěhovala z Arménie ve svých 24 letech. Vystudovala bakalářský stupeň studia v Arménii a dvě různá magisterská studia absolvovala v Česku a další evropské zemi. Nyní pracuje a trvale žije v Praze. V Česku žije taky její mladší bratr. Má českého manžela, se kterým žije již rok.

Karine pochází z Jerevanu a je jí 28 let. V Česku žije od svých deseti let. Má středoškolské vzdělání v oboru cestovního ruchu, ale nyní pracuje jako kadeřnice, žije v Ostravě. Byla již vdaná za Arména a po dvou letech se s ním rozvedla. V době výzkumu byla zasnoubená s Čechem. Má sestru, která je vdaná za Arména a mají jednoho syna.

Laura se narodila v Česku do smíšeného manželství, matka je Češka, otec Armén. Je jí 21 let. Žije v Brně a studuje vysokou školu humanitního směru. Má českého přítele, se kterým žije v jedné domácnosti, a plánují svatbu. Sourozence nemá.

Jana je Češka a je jí 38 let. Vystudovala vysokou školu humanitního směru zaměřenou na země a kultury postsovětského prostoru. Již deset let je vdaná za Arména a mají spolu tři děti. Žije v Praze, v době výzkumu byla na rodičovské dovolené.

Tigran se narodil v Jerevanu, do Česka se přistěhoval s rodiči, když mu byly dva roky. Je mu 25 let a žije v Praze. Žije v jedné domácnosti s českou přítelkyní už dva roky, chodí spolu osm let. Má středoškolské vzdělání a nyní podniká v potravinářství.

Hakob se narodil v Arménii, do Česka přijel s rodiči a se sestrou ve svých 14 letech. Je mu 32 let a žije v Praze. Je ženatý a v době výzkumu čekali s manželkou první dítě. Se svou ženou se seznámil a zasnoubil přes internet, když ještě žila v Arménii. Poprvé se osobně setkali, až když přijela do Česka rovnou na svatbu, do té doby si spolu pouze psali a volali. Žije v jedné domácnosti se svou ženou a se svými rodiči.

Jiří je Čech, pochází z Liberce, je mu 33 let. Vystudoval vysokou školu humanitního směru, žije a pracuje v Praze, sourozence nemá. Již rok je ženatý s Arménkou, před tím spolu chodili dva roky.

2.4 Průběh rozhovorů a etické otázky

Své informátory jsem postupně kontaktovala buď telefonicky, e-mailem či prostřednictvím sociální sítě. Domluvili jsme si schůzku a sešli jsme se obvykle ve vybrané kavárně ve městě, v němž informátor žije, aby mu bylo prostředí příjemné a přirozené. Pokud bylo prostředí rušnější, odrazilo se to negativně především na kvalitě pořízeného zvukového záznamu. Rozhovory jsem prováděla od února do května roku 2017.

Své informátory jsem již před zahájením výzkumu znala poměrně dobře, i když se nejednalo o mé blízké známé. Zvolila jsem si takové informátory, kteří ke mně mají důvěru, abych docílila co možná nejupřímnějších výpovědí. Tento předpoklad se mi potvrdil u Laury, kterou jsem z vybraných informátorů znala nejméně, a v průběhu rozhovoru bylo znát, že ke mně necítí plnou důvěru a rozhovor poměrně často vázl na jejím strachu odpovídat upřímně a otevřeně o nejsoukromějších věcech a opakovaně se ujišťovala o zachování anonymity.

Někdy jsem si v průběhu rozhovoru všimla, že informátor neodpovídá úplně upřímně nebo se snaží odpovědi vyhnout. V takových chvílích jsem si uvědomila, že ne na všechny problémy se můžu ptát přímo. U arménských mužských informátorů se nemohu ptát na intimnější záležitosti otevřeně, musím na ně jít oklikou a nepřímou navazovat na předchozí konverzaci tak, abych se dobrala kýžené odpovědi. Například k problému intimního soužití s partnerkou uvedl

Tigran: „potřebuji to vědět dříve, než si ji vezmu, nebo musel bych zjistit, jestli mi vyhovuje ve všech směrech, někam s ní odjet do hotelu a podobně.“

Na první schůzce s informátorem jsem u kávy po krátkém rozhovoru zmínila svá studia a svůj nápad na výzkum pro svou diplomovou práci. Ve všech případech byla reakce informátorů nadšená, živě se o problém zajímali a bez zaváhání byli ochotni se výzkumu jako informátoři zúčastnit. Následně jsem jim svůj výzkum podrobněji přiblížila a domluvila si další schůzku, na níž už jsem realizovala rozhovory. Na začátku většiny rozhovorů jsem u arménských informátorů zaznamenala určitou nervozitu, někteří informátoři se opětovně ujišťovali, zda je výzkum zcela anonymní a často anonymitu zdůrazňovali. Po chvíli ale už rozhovory probíhaly dobře, často bylo znát, že se respondenti pouštějí do diskutovaných problémů sami od sebe hlouběji a aktivně otevírají další témata a problémy. Na konci rozhovoru se obvykle sami nabídli, ať se na ně neváhám obrátit, budu-li mít další otázky nebo budu-li potřebovat cokoli doplnit či upřesnit. S některými informátory, především s těmi, s kterými jsem vedla rozhovor nejdříve, jsem se ještě znovu sešla, abych se jich doptala na otázky, které se objevily až v průběhu provádění výzkumu a vzešly často z rozhovorů s ostatními informátory.

Na začátku rozhovoru všichni informátoři souhlasili s nahráním záznamu rozhovoru, vždy jsem s sebou měla ale i tužku a blok na zaznamenání případných poznámek nebo podnětů k dalšímu výzkumu. Všechny informátory jsem ujistila o tom, že mají právo v průběhu rozhovoru kdykoli odstoupit, pokud nechtějí, tak nemusejí na otázky odpovídat a že na jejich žádost kdykoli přeruším nahrávání. Rozhovory samotné trvaly nejčastěji okolo půl hodiny, nejdelší trval hodinu. Na první schůzce jsem nechávala víc mluvit informátory samotné, na případných dalších schůzkách jsem se víc doptávala na konkrétní otázky, které jsem potřebovala do výzkumu doplnit. V závěru každého rozhovoru jsem každému informátorovi poděkovala a slíbila, že mu svou diplomovou práci pošlu, až bude výzkum hotový.

Následně jsem všechny nahrávky v nezkrácené podobě přepsala jen s drobnými stylistickými úpravami. U informátorů Lusine, Karine a Hakob probíhal rozhovor převážně v arménštině, takže jsem ho v průběhu přepisu překládala a zapisovala rovnou v češtině. Výše uvedení ale i Tigran a Laura, kteří jinak mluvili převážně česky, v průběhu rozhovoru kombinovali oba jazyky, jak je to mezi Armény žijícími v Česku běžné. Pro můj výzkum to nepovažuji za problém, spíše naopak, domnívám se, že tak mohli své myšlenky či pocity vyjádřit přesněji, vždy v tom jazyce, který jim pro daný problém přišel bližší a výstižnější.

U bilingvních arménských informátorů bylo někdy těžké odlišit používání pojmů „my“ a „oni“. I když logicky by měli jako „my“ označovat Armény, tedy sebe, a „oni“ Čechy, jakožto příslušníky majoritní populace, tak v rozhovorech tato označení často zaměňovali, i když z kontextu samozřejmě bylo zřejmé, o kom zrovna mluví. Hlavně informátoři, kteří v Česku vyrůstali nebo se zde narodili, Tigran a Laura, označovali jménem „oni“ jak Čechy, tak ale i ostatní Armény a sami sebe tedy nevnímali jako příslušníky ani jedné z obou skupin, ale někde mezi. Naopak třeba Hakob, který do Česka přijel v pozdějším věku, jako „oni“ vždy důsledně označoval jen Čechy a sebe zmiňuje vždy jako součást „my“, tedy Arménů.

Francouzský šansonier arménského původu Charles Aznavour k tomu jednou řekl: „Když se mě někdo ptá, jestli se cítím víc jako Armén než Francouz, existuje jediná možná odpověď: jako stoprocentní Francouz a stoprocentní Armén. Jsem jako káva s mlékem. Jakmile se dvě ingredience smíchají, už se nedají oddělit. Ty dva vlivy, spojené se všemi ostatními, mi mnoho přinesly a bez mého vědomí vytvořily styl, který je mi vlastní.“⁷³

2.5 Hodnocení kvality výzkumu

Protože kvalitativní výzkum bývá ovlivněn různými faktory, které vznikají interakcí mezi výzkumníkem a informátorem, nemůžeme nikdy od jeho výsledku očekávat dosažení úplné pravdy. Samotné kladení otázek a odpovídání a následná analýza získaných odpovědí (nebo dat v případě pozorování) je ovlivněná vztahem mezi výzkumníkem a informátorem, jejich momentálním rozpořením či životní situací, jejich genderem, věkem, okolním prostředím, délkou výzkumu. Vždy je možné pravdivost výsledků zpochybnit: „Pokud chce čtenář napadnout výsledky zpráv o případové studii, pravděpodobně řekne, že studie byla provedena subjektivně a nereprezentativně a že výsledky nejsou přesvědčivé. To může být i pravda. Ale tím se studie neznehodnocuje. Odpovědí na tyto námitky je dobrý popis metodologických a koncepčních úvah, které byly během studie provedeny, včetně snah o verifikaci výsledků nebo jejich vyvrácení.“⁷⁴

V průběhu rozhovorů jsem se snažila být neutrální. Své informátory znám různě dlouhou dobu, některé již deset let. Myslím si, že bližší vztah k informátorovi přispívá k upřímnějším

⁷³ Citát Charlese Aznavoura citován podle KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty, Kulturní identita Arménie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Str. 190.

⁷⁴ STAKE, R. E. *Implementation of case study*. In JAEGGER, R. M. (ed.). *Complementary methods for research in education*. Washington: AERA, 1988. Str. 251. Citováno podle HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 359.

odpovédím. Ve většině případů se mí informátoři po skončení rozhovoru ještě sami k tématu vraceli a doplňovali ho další skutečnostmi. Za další pozitivum považuji skutečnost, že zkoumám prostředí sobě dobře známé a jsem jeho součástí. Samozřejmě se tento fakt dá napadnout tím, že snižuje objektivitu výzkumníka. Avšak dlouhodobý vztah ke zkoumanému prostředí a jeho důkladná znalost zase důvěryhodnost výzkumu zvyšuje. Za důležité považuji i rozmlouvání s informátorem v jeho mateřském jazyce, což podporuje vzájemnou důvěru.

Výsledek je aplikovatelný na zkoumané prostředí a na vzorek sedmi vybraných informátorů. Lze přepokládat změnu postojů, názorů či pohledů na zkoumaný jev v průběhu přibývajících věku, výsledky výzkumu proto nejsou konečné.⁷⁵

⁷⁵ Podle FISCHER-ROSENTHAL, Wolfram – ROSENTHAL, Gabriele. *Analýza narativně-biografických rozhovorů*. Biograf 24, 2001 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2402>

3. Shrnutí získaných dat, analýza a interpretace

V třetí části své diplomové práce přepisují relevantní úryvky ze zaznamenaných rozhovorů s jednotlivými informátory a snažím se je analyzovat. Prostřednictvím získaných dat, tedy výpovědí informátorů, se pokusím objasnit důvody, které je vedly k výběru životního partnera. Z rozhovorů uvádím někdy jen krátké úryvky, jindy delší pasáže, u těch se domnívám, že by je zkrácení příliš vytrhlo z kontextu a ztratily by tak na srozumitelnosti. Analýzu rozhovorů jsem rozdělila do několika tematických okruhů, ke kterým se vyjadřovali jednak sami informátoři, jednak jsem se je snažila obsáhnout při vedení rozhovorů.

Pro první okruh jsem zvolila téma pohled na české ženy. Mužští informátoři se shodují, že pro ně česká žena nepředstavuje zdaleka takovou jistotu a oporu v životě, jako žena arménská. Za negativní vlastnosti českých žen při srovnání s arménskými považují: přílišnou volnost v chování a ve vztazích, vysokou míru emancipovanosti a volnomyšlenkářství (oboje vnímají jako negativní), nedostatek úcty k partnerovi a k rodičům. Při výběru partnera jsou výše uvedené charakteristiky pro mužské informátory velmi důležité a arménské ženy v nich vnímají jako vhodnější partnerky než ženy české.

Tigran: „*Ona se chová mnohem jinak než ostatní české ženy, které já znám, a vidím, jak podvádí, jak se fotí nazí a dávají to na net.*“

„*Mě se třeba líbí i to, že když něco dělám na autě, tak přijde a pomůže. Začne třeba luxovat a umývat auto. Kolikrát dělá i tu chlapeckou práci. Třeba ty Arménky by řekly, ne já se teď starám o tu domácnost. Říkám jen z mé zkušenosti. Nechci to nějak zobecňovat.*“

„*Já bych celkově nedoporučil české holky, to co někdy vidím, nebo slyším od kamarádů, tak je to hrozný kolikrát. Ona má třeba přítele, ale jezdí si za někým jiným. Tohle je na každodenním pořádku. Můj nejlepší kamarád třeba měl holku, která když šla na veššku, tak se zkazila. Našla si někoho bohatšího a jeho poslala k vodě. Žádná jistota není prostě.*“

Hakob: „*Občas jsem těm holkám musel vysvětlovat, jak to u nás chodí, vztah rodiče-děti a podobně. Nelíbily se mi moc Češky, kouřily, pily, mluvily sprostě. Bylo to pro mě nepochopitelné a nějak se mi to nelíbilo. Nelíbí se mi, že se české holky často nabízejí samy.*“

Jiří: „*Mně přijdou české ženy oproti arménským ženám víc emancipovanější. V zaměstnání nebo v politice jako to je správně, ale mě takové přijdou i v domácnosti a ve všem, kde rozdělení rolí má určitou logiku a z vlastní zkušenosti mě s jednou mou bývalou přítelkyní nebavilo se na*

všem podílet půl na půl, protože jsou určité věci, které jednomu jdou líp, nebo ho třeba baví než jiné věci, takže rozdělení všeho půl napůl mně nevyhovovalo a taky si myslím, že je tam nejistota v těch vztazích a je to vidět právě i v televizních seriálech nebo prostě v těch bulvárních časopisech nebo v médiích, že ty vztahy v Česku jsou hodně volný a velmi snadno se rozpadají, aspoň co mám zkušenost z té Arménie, tam jsou ty vtahy mnohem stabilnější. U nás je taková silná potřeba nezávislosti, která se projevuje jednak pozitivně sice v nějakých věcech, ale i negativně, třeba v tom, že člověk pak nemá danou jistotu.“

V dalším okruhu otázek se zaměřuji na rozdělení rolí v domácnosti a její chod. Rozdělení rolí v domácnosti je v arménských rodinách značně tradiční. Žena se stará hlavně o správný chod domácnosti, aby bylo vždy navařeno, uklizeno, aby bylo dobře postaráno o děti včetně jejich povinností do školy. Manžel především zajišťuje chod domácnosti finančně. Takto rodina funguje, jsou-li oba manželé Arméni. Ve smíšených rodinách jsem se ovšem při svém pozorování setkala s podstatnou změnou v rolích obou manželů. Když si Armén bere Češku či ženu jiné národnosti, nejčastěji z prostoru bývalého sovětského svazu, tj. hlavně Ukrajinky, Rusky, Moldavanky, uvědomuje si předem, že si nebere Arménku a tudíž počítá s tím, že se pravděpodobně bude muset na chodu domácnosti podílet podstatně více, například že se na domácích pracích bude muset v duchu emancipace podílet alespoň z poloviny, respektive tak, jak bude požadovat jeho žena. Avšak v případě Arménky ví jistě, že domácí práce obstará ona a nedovolí si v domácnosti nastolit jiné rozdělení rolí. Rodiče mužů, kteří si vzali ženu jiné národnosti než arménské, mají často tendenci mezi svými známými zdůrazňovat i sebemenší snahu svých snach být dobrou hospodyní a jsou za ni vděční. Naopak mají-li arménskou snachu, jsou v jejím hodnocení kritičtější a přísnější, víc si dovolují mluvit do jejího způsobu vedení domácnosti a výchovy dětí.

Tigran: *„Ona se chová tak, jak já jsem jí řekl. Řekl jsem jí, že nebudu dělat ženskou práci, jak to je běžné v českých rodinách. Jakože občas vysávám, pomůžu, ale je pro mě důležité to, že to nesmí být automatické, jakože dojdu domů a musím luxovat, nebo tady máš tohle a tamto, běž to nádobí utřít a podobně. To zase ne. Poroučet mi taky nebudeš, to se nedělá. Já se snažím zabezpečit domácnost finančně, nebo když se něco porouchá spravit a tak. Což je klasika u arménských rodin. Když jsem bydlel s našima, taky taťka zabezpečil rodinu a mamka se starala spíše o domácnost. Chlap prostě pracuje a žena se stará více o tu domácnost. Problém to pro mě není, pokud je čas, tak jo. Kdyby třeba byla nemocná nebo tak, tak pomůžu určitě. Ona třeba často vaří. Spíše českou kuchyni. Ale normálně vaří.“*

„Právě že mi moje přítelkyně prostě vyhovuje. Známe se dýl. My jsme si to nějak všechno už z toho mladýho věku řekli, dospěli jsme spolu. Zvykli jsme si na sebe. Když by se začala chovat jinak, tak by mi to vadilo. Na tom mi záleží. Já jsem jí vysvětlil, že nesmí mluvit sprostě ke mně, nadávat a tak. Nějaká slušnost musí být mezi náma. Jinak to nemůže u nás fungovat.“

Jiří: *„Z mé zkušenosti se Arménky starají hodně o domácnost, je to často dáno třeba tím, že často pracuje jenom manžel a ony jsou v domácnosti, pak je to docela logické, ale pokud ta žena také pracuje, tak je pořád vidět, že ta domácnost je pro ni pořád na prvním místě a stará se o ni, i kdyby neměla na nic jiného čas, tak si čas vždycky najde. Což zase v porovnání s tím Českem je rozdíl v tom, že arménské ženy jsou často v domácnosti, ale i když nejsou, tak se stejně o tu rodinu starají a myslí i na návštěvy tchýně a narozeniny, oslavy a podobně. Na všechno myslí a musí se účastnit, nenechají si to ujít. Což v tom Česku, aspoň co mám já zkušenost, se tolik neděje. Vždycky když přijdu domů, tak se manželka velmi stará o to, abych měl co jíst, abych měl oblečení čisté, nové, jestli nejsem unavený a tak dále, i když mě to občas znervózňuje, protože na to nejsem zvyklý, a některý věci mi vyhovuje si dělat sám, zatímco manželka trvá na tom, že svačinku mi musí nachystat ona, nebo uklidit, ale já jsem radši, když si něco z toho můžu udělat i sám, pak vím kde to hledat a podobně. Zatímco moje zkušenost z českého vztahu je taková, že jsem přišel domů z práce a moje bývalá přítelkyně nepracovala, studovala a já jsme musel po té práci se stavět na nákup, uvařit, oblečení si vyprat, prostě si udělat všechno sám. Ale opravdu si myslím, že pokud je ta žena v domácnosti, nebo má méně té práce než ten muž, tak bych očekával, že se ujme některých těch činností, protože předpokládám, že praní nebo nakupování nebaví ani jednoho z těch partnerů, tak by se měl toho ujmout ten, kdo má víc času. Nebo ten, koho to víc baví, třeba mě baví víc nakupovat, tak nakupuju, manželku zase baví víc uklízení, tak uklízí ona, ve vaření se střídáme, podle toho co komu jde líp, ale zásadě se o jídlo stará ona.“*

Mezi Armény je často kladen důraz na to, aby se moc nemísili s jinými národnostmi. Patrně je to zejména v diaspoře a to u první generace rodičů, kteří do zahraničí odešli a snaží se do budoucna zachovat arménské dědictví svého rodu. Ale pro to je nezbytná dostatečně velká arménská komunita, aby se jejich děti měly s kým seznámit. Není-li v dané zemi potenciálních partnerů dostatečný výběr, využívají možnost odjet si najít nevěstu nebo ženicha přímo do Arménie. Mezi Armény ale existuje i hodně případů, kdy nemohou z různých důvodů do Arménie osobně jet a pak se nabízí ještě třetí možnost a to je zprostředkované seznámení,

dříve především prostřednictvím rodičů, v dnešní době ale stále častěji virtuálně, pomocí online komunikačních nástrojů jako např. Skype, to ostatně dokládá i případ informátora Hakoba.

V zemích s velkou arménskou komunitou, jako jsou Rusko, USA (především Kalifornie) nebo Francie je šance seznámit se s arménským partnerem velká, v Česku je ale výběr podstatně menší. Proto se rodiče často snaží směřovat své děti již od útlého věku k tomu, aby si v budoucnu vybrali pokud možno arménského partnera. Z vlastního pozorování mohu potvrdit, že se tento případ týká především mužských potomků, u dcer není tlak na partnerství s Arménem zdaleka tak veliký. Ženy, v tomto případě tedy hlavně matky, samozřejmě vědí, jací jsou arménští muži a jaký je život s nimi a jsou proto často podvědomě rády, když si jejich dcera vybere cizince. Obdobně také otcové chtějí pro své dcery to nejlepší, a proto vztahu s cizincem obvykle nebrání. Jakoby se rodiče chovali podle arménského rčení „Žena je krk a muž hlava, kam se krkem otočí, tam se otočí i hlava.“⁷⁶

Informátora Tigrana, který žije s českou partnerkou, jsem se zeptala, jestli někdy uvažoval o tom, že by si přivezl manželku z Arménie:

Tigran: „*Kdybych byl svobodný, tak bych si asi více hledal tu Arménku, nebo bych si ji dovezl. Myšlenka dovézt si Arménku mě napadla několikrát. Často, když se hádáme s přítelkyní, tak říkám: tak nic, já si hledám Arménku. Ale ona si pak docela uvědomí, co má doma. Že nechce, aby jí muž chodil chlastat do hospody, což prostě si myslím, že 80 procent Čechů chodí do hospody chlastat. Z práce jde do hospody. Já bych řekl, že není problém být s kýmkoliv, ale musí to být tak, že jeden druhého chce a poznali se. Ne že je nějak dohodí rodiče nebo někdo, jak to často bývá. Když bych si měl jet pro nějakou Arménku, tak co já vím, jak se bude chovat a jaká bude. Člověk ji nezná. Musí se seznámit i intimněji, jet někam na dovolenou nebo něco, aby člověk poznal, jaká je ve všech ohledech. Já bych si nikdy nechtěl přivést ženu z Arménie. Musím ji prostě poznat, jak by se chovala v různých situacích třeba. A když bych si ji přivezl, tak už by s tím nešlo nic dělat. Už by to bylo daný. Zvolil bych spíš nějakou, když už, tak Arménku tady z okolí. Neumím si představit si přivést Arménku z Arménie.“*

Vybrat si partnera, aniž by se oba partneři před sňatkem lépe poznali, včetně intimního a každodenního života, často vede k tomu, že se brzy po svatbě začnou projevovat nejrůznější problémy. Vzhledem k silně tradičnímu pojetí partnerských vztahů mezi Armény bývá dost složité delší dobu chodit s Arménkou jen tak na „zkoušku“ a pak si to rozmyslet, což vede

⁷⁶ ТЕР-САРКСЯНЦ, А. *Современная семья у Армян, По материалам сельских районов Армянской ССР.* Москва: Наука, 1972. Str. 131.

k tomu, že se někteří mladí Arméni raději vzepřou svým rodičům a jako partnerku si zvolí cizinku, protože je to pro ně prostě jednodušší. To potvrzuje informátor Tigran. Začnou-li chodit s Arménkou, tak brzy následuje vzájemné seznámení rodičů, zanedlouho zasnuby a už se domlouvá svatba. Při mém pozorování jsem nenarazila na jediný případ, kdy by spolu dva Arméni chodili déle než dva roky. Pokud chodí Arménka s cizincem, je to v zásadě podobné, i když je pro její rodiče těžší na potenciálního nearménského ženicha tlačit ohledně svatby. Jde jim však o to, že pokud by se s jejich dcerou cizinec rozešel, značně jí to uškodí před ostatními Armény z komunity a podstatně se sníží její šance najít si ještě někdy v budoucnu arménskému partnera. Při svých pozorováních jsem ovšem na žádný takový případ nenarazila, čeští muži se k arménským partnerkám chovali odpovědně a byli si vědomi arménských tradic a zvyků a souhlasili s nimi.

Další okruh otázek se zaměřoval na představy informátorů a v širším kontextu také jejich rodičů o (arménské) rodině a snažila jsem se zjistit, jestli byli v této problematice informátoři někdy vystaveni ovlivňování či nátlaku ze strany jejich rodičů.

Tigran: *„Cítím trochu nátlak ze strany rodičů, otec mi říkal, že by byla lepší nějaká Arménka nebo něco, že s Češkou je to těžší. Takže tohle jsem slýchal. Oni si prostě musí uvědomit, že prostě už je to takhle. Tenkrát jsme se potkali s přítelkyní a zůstalo to tak prostě. Často mi to vadí, ale na druhou stranu chápu i je. Prostě 90 procent arménských rodičů ještě žije za té doby, jak to bylo v Arménii, že rodiče se do toho hodně angažovali a v podstatě vybírali, kdo s kým bude. Prostě u hodně mých známých to tak je v okolí.“*

„Rodiče by měli pochopit, že si každý žijeme svůj život a než bych měl nějakou ženskou, se kterou by to nefungovalo, a jenom rodiče by měli z toho radost, to taky nejde. Člověk je pak chudák. Prostě je to jedno, co je to za národnost, musí si každý vybrat sám.“

Hakob: *„Taky musí ty rodiče říkat těm svým dětem, vysvětlit, proč si vybrat arménskou ženu. Je to taky hodně práce rodičů. Když nepodchytí ten moment v pubertě, tak pak už to nejde změnit. Už si zvyknou. Mně se taky stalo jednou, že jsem úplně zrušil vztah, z ničeho nic. Já jsem sám sebe nutil, abych jí nerozuměl, abych se mohl rozejít. A to vše kvůli mé rodině. Kvůli mým rodičům. Záleží, jaký máš rodiče.“*

„No řeknu to od začátku. Když právě v tom věku, kdy dospíváš, v té pubertě chodíš s někým a už dlouho, pár let, tak to pak chceš s tou osobou i zůstat, když víš, že to prostě tak nemůže být,

tak to musíš co nejdřív vyřešit nějak, prostě ten věk od patnácti do dvaceti je nebezpečný, co uvidíš a zažiješ, na to si i zvykneš.“

„Ale v práci jsem se seznámil s Vietnamkou. Zamilovali jsme se. Bylo to fajn. Já jsem to neřekl rodičům. Ale postupně to pochopili a poznali, tak jsem se odvážil jim i říct, třeba že dneska budu spát u ní. Když se začínáš seznamovat s člověkem, tak nic nevidíš, jsi zamilovaný. Pak po čase, když s ním začneš žít, nebo více trávit čas a podobně, tak zjišťuješ víc. Došlo pak k momentu, kdy jsme měli náš vztah nějak vyřešit. Rodiče vždycky říkali a proč Vietnam a ne, že by říkali ne, s ní nebudeš, chceme Arménku, ale věděl jsem, že z toho dvakrát nadšený nejsou. Jednou byla na Nový rok u nás doma, ale nespala tu, jenom přišla, aby nebyla sama. Ona chtěla, abych byl s ní, ale na Nový rok jsem musel být doma s rodiči. To se sluší.“

„Byli to moc milí lidé, podobní Arménům v mnoha věcech. Byla úplně jiná než Češky. A uplynulo už dva roky a mamka mi nepřímou říkala, že se jí ptali jiní Arméni, a co když si tu holku přivede domů? Tak mamka říkala, no je to náš syn, koho přivede, toho budeme i respektovat. Ale proč mi to řekla, že? Chtěla naznačit, abych náhodou neudělal chybu, nebo se špatně nerozhodl. Jsou rodiče, kterým řekneš, tohle bude moje česká žena nebo český muž a rodiče řeknou ne, to nedovolím, a ty řekneš, víš co, já s tou osobou budu, nebo rodiče, kteří se bojí, aby k tomu nedošlo. Ale každý rodič ví, jak si svoje dítě vychoval a co může čekat nebo čeho jsou schopný a podobně. Nebyl moc důvod se rozcházet, ale snažil jsem se ten vztah zmrazit.“

Karine: *„Oni mě nutili, abych si vzala Arména. No nutili, hlavně můj otec, pro něho neexistuje nic jiného než Armén. Člověk by si nemohl ani vybrat jinou než arménskou národnost. Ale teď je mi to jedno, už jeho názory neberu v potaz. A taky se hodně po mém prvním manželství změnil, to viděl sám a dokonce mě podporoval v rozvodu. A teď je pro něho důležité, abych byla šťastná a měla rodinu. A s kým budu a jaký budu mít děti, už pro něho není tak důležité. Můj otec si už nevšímá, jak se chová k mé mamince a jejím rodičům. Toho si všímá zase maminky otec.“*

„Arménští muži si berou Arménku jen proto, aby jejich rodiče byli spokojení, protože ví, že Arménka umí vychovat a postarat se dobře o děti a vytvořit dobrou a pevnou rodinu. Ale vše jen proto.“

Laura: *Chtěli po tobě rodiče, aby sis vzala Arména? „No to víš, že jo. Hlavně taťka. Mamka tolik zase ne, ale vidí na mě, že se cítím být Arménkou hodně, tak si mysleli, že pro mě by byl lepší ten Armén, ale víš co, na blbce narazíš všude.“*

Rodiče obvykle chtějí pro svého syna Arménku, protože vědí, jak se bude starat o rodinu a jaká bude dobrá hospodyně. Rodiče zároveň vědí, že je snacha bude respektovat a budou tak moci chod synovy domácnosti ovlivňovat a nic jim v tom nebude bránit, protože jejich syn bude vždy brát jejich názory v potaz. V arménské rodině mají rodiče muže vždy větší autoritu, než rodiče jeho ženy, v arménštině dokonce existuje pro rodiče z každé strany rozdílné označení.⁷⁷ Rodiče manželky pak vystupují skromněji a snaží se s manželovými rodiči co nejlépe vycházet. Větší autorita manželových rodičů se nejčastěji projevuje kritikou snašiny výchovy dětí nebo starání se o domácnost, děti zlobí, není dostatečně uklizeno, není navařeno apod. To si ale u české snachy obvykle nemohou dovolit, přeci jen si k ní obvykle nedovolí tolik, jako ke snaše arménské, roli hraje určitě větší emancipovanost nearménské ženy, odlišná kulturní představa o chodu rodiny a chybějící povědomí samozřejmého podřízení se manželovým rodičům, do určité míry i jazyková bariéra. U arménské ženy je nerespektování manželových rodičů považováno za neslušné a dokonce sami její rodiče ji nabádají k větší pokoře a respektování manželových rodičů, i když ti nejsou v právu nebo nemají pravdu.

Ptala jsem se Tigrana, jak vnímá ve svém okolí rodinný život Arménů, kteří si vybrali svého partnera pod vlivem vlastních rodičů.

Tigran: „Mám spoustu kamarádů, kteří jsou tu přes pětadvacet let a jsou pořád svobodní. Oni by docela i tu Čěšku chtěli, ale mamka jim to zadržne a řekne ne, musíš si najít nějakou Arménku, a ten ji nechce a řekne, tady není žádná pro mě. A když tu nějaké jsou, tak je považují spíš jako za sourozence, protože se znají už od malička a vyrůstali spolu. Spojit kamarádství v lásku je hodně divný. Ono to pak dopadá i tak, že si vezmou tu Arménku, chtějí tu rodinu a všechno, usadí se s ní a ona se pak stará doma a on si pak dělá, co chce, často mají milenky, nebo tak. Mě přijde, že to manželství je pak zbytečné s tou Arménkou, když ji stejně podvádí a takových je hodně prostě. Nedává to smysl. Proto jsem si vybral partnerku, se kterou prostě chci být. Kdyby samozřejmě mě okouzila nějaká Arménka a úplně ve všech pohledech by se mi líbila, tak bych si vzal Arménku. Ale tady není tolik Arménů, aby si člověk mohl vybírat a takovou tu neznám. Jsou prostě případy, kdy si někdo Arménku přivezl, ta zestárla a už o sebe tolik nedbala. Pak prostě je to špatný, třeba ještě přibere a on si začne chodit za jinou. Stačí málo.“

V takových případech pak často dochází k nevěře.

⁷⁷ Rodiče manžela jsou *kesur* (mužova matka) a *kesrajr* (mužův otec), rodiče manželky pak *zochančh* (ženina matka) a *aner* (ženin otec). Obdobně má arménština odlišná jména i pro švagra a švagrovou a strýce a tety podle toho, jestli pocházejí z mužovy nebo z ženiny strany. Všechny přízeněné příbuzné pak Arméni obecně nazývají slovem *chnami*.

Tigran: „Když si často nevyberou ty ženy sami a často jim je dohazuje někdo a ze všech stran je nutí, aby si ji teda vzal, že by se nám to líbilo a tak dál, tak pod tím tlakem si ji ten Armén radši vezme a pak je nešťastnej, že? V některých rodinách vím, že je to i tak, že prostě ten Armén se těm rodičům nevzepře a rozhodne se podle nich, rodiče je tak dlouho ovlivňují. A pak není čemu se divit, když si teda někoho začnou hledat bokem.“

„Pak je rozdíl v tom, že Rusky, Ukrajinky, Češky a tak jsou více chytlavý.“

V Česku si arménští muži vybírají jako své partnerky právě ženy z těchto zemí. Hlavně proto, že je spojuje společná minulost života v bývalém Sovětském svazu, společný jazyk ruština, ale i znalost jejich charakteru, vědí, co mohou od žen z těchto zemí přibližně očekávat.

Tigran: „Může třeba po čtrnácti dnech vzniknout milenecký poměr. A s Arménkou určitě ne. Ona se bude chtít seznámit a tohle. A chlap chce hlavně to jedno, když to řeknu takhle na rovinu. Proto často volí ty Slovenky a Češky a podobně. Jako třeba napodruhý už něco spolu maj. Jako já bych potřeboval poznat tu holku i v intimních stránkách. Když si přivezu tu holku, tak pak už ji tu máš a nemůžeš ji vrátit, když to takhle blbě řeknu. Dělá to tu situaci složitější. A hlavně s Arménkou chvílku chodit a pak zase s jinou, to nejde prostě. To když už začnu s tou Arménkou chodit, tak už to pak má vest k tomu, že si ji i vezmu. A když už jednou něco, tak to tak musí být už. Prostě se do toho seznámí i rodiny a všichni. Už nelze vycouvat moc z takové situace, je to těžký to nějak oddalovat. A muži se toho docela bojí. A ten chlap se začne třeba nějak trápit a tak prostě to začne vyhledávat jinde. Protože ta ženská, kterou má doma už není pro něho tak atraktivní.“

Dále jsem se informátorů ptala, jak si myslí, že Češi vnímají Arménku.

Tigran: „Pokud ten Čech má Arménku a on si ji fakt našel a on taky spěchal na tu svatbu, že je fakt do ní úplně zaláskovanej, chce se naučit arménským zvykům a chce být na té straně, tak si neumím představit, že by ji podvedl, to by tam muselo být něco hrozně velkého. Ale jestli je to typ Čecha, který ji potká a hned říká, pojd' spát u nás a jdou jednou na kafe a tak a on by naopak říkal, já k vám nejdu, nechci se ještě poznávat s rodiči, tak to si pak chce ten kluk jen užívat. Tak to určitě nemyslí vážně. Nechce se vázat dál. Myslím si, že pokud Čech hledá něco jináčího než tady ty holky, co jsou, tak to je pro něho ta nejlepší věc, kterou mohl udělat za celý život.“

Lusine: „Z pohledu mého přítele mě vnímá jako ženu, která ho vždy podporuje, starám se o něho, jsem pořádná, myslím na něho, ale hlavně na prvním místě si mě váží za to, že jsem

chytrá a vzdělaná. Nepotkala jsem se s Arménem, který by na prvním místě uvedl, že se mu líbím, protože jsem chytrá a vzdělaná.“

Arméni se obvykle nesnaží najít si samostatnou a vzdělanou ženu, protože v takovém vztahu se pak necítí dostatečně nadřazeni a své dominantní postavení si nemohou ve vztahu potvrzovat. Muž má podle nich rozhodovat o zásadních věcech a žena s ním má souhlasit a v takových rozhodnutích ho podporovat, v žádném případě tu není od toho, aby s manželem polemizovala, rozhodovala nebo cokoli zásadního navrhovala.

Laura: *„On sice řekne, že se mu to moc nelíbí, že jsem taková často výbušná a naštvu se, ale myslím si, že mu to i vyhovuje na druhou stranu, že nejsem nějak nudná. Já jsem taková živá docela a často jsou ty Evropanky spíše takový, jak to říct... no tohle se mu na mě líbí. Líbí se mu i to, že třeba když ho vezmu někam do arménské komunity, tak ho ty lidi stoprocentně přijmou, protože lidem z té komunity říká, jak zná arménské písničky a co ví vše o Arménii a několik slov a ta komunita má z toho takovou radost, že si toho váží a stejně tak mám i já radost. On se prostě cítí, že ho berou a to se mi na Arménech líbí. Myslím, že jsem ho zaujala svým vzhledem, dokonce mi říká, že když se odličím, tak mám pořád výrazné rysy. To se mu líbí. Taky třeba pohostinnost, když k nám někdo přijde, tak já se vždycky snažím.“*

Jiří: *„Na začátku ta Arménka působí určitě exoticky. U mě je to jiné v tom, že moje žena mluví plynule česky, já jsem i byl předtím na Kavkaze, takže pro mě není tak exotická, ale pro mé kamarády ano. Arménky jsou temperamentní, vyžadují pozornost, člověk se jim musí věnovat dostatečně. Někdy jsou až moc ochranné. Neustále vyžadují pozornost toho muže. Občas je to náročný.“*

Dále mě zajímal paradox, kdy Arméni, pokud si hledají arménskou partnerku, kterou si chtějí vzít za ženu, vyžadují jistotu, že je ještě pannou, zatímco u partnerek nearménského původu a u partnerek, se kterými se nechtějí ženit, nebo u milenek pro ně tento fakt nehraje roli.

Tigran: *„Mužská debilita. Nedává to smysl. Stejně pak mají ty milenky. Já nejsem upjatej Armén, já to neřešil u holky, že někoho měla přede mnou, mně to nevadí.“*

„Když nějaká Arménka byla s nějakým Arménem nějakou dobu třeba. Prostě chodili chvíli spolu, tak už ji žádný Armén nebude chtít. To ti taky řeknu. Proto té holce už nic jiného nezbyvá, než si najít toho Čecha, protože Arméni už nechtějí Arménku, která už jako něco s někým měla. A pak jim nevadí, že ta Češka, kterou si berou, měla těch kluků třeba stovky. Nevím proč. Prostě blbý zákon. Nedává to smysl. Jako by to bylo už zažitý. Tomu nejde nijak ani rozumět. Prostě

je to tak daný. Takhle to je. Arménka musí být jak svíčka, nedotčená. Nesmí mít velký výstřihy, plavky moc takový a makový, prostě často mají hodně zákazů. Koukají se na cizí ženskou s výstřihem a podobně, líbí se jim to, ale jejich žena by taková neměla být. Tady jde vidět ten arabskej vliv. Arménka je chudák prostě v tomhle, si myslím, a proto se ta Arménka nechce mít takhle špatně, aby měla zničený život a trápila se kvůli tomu a tak si radši najde cizince, třeba Čecha, Francouze a podobně. Často mají Arméni různý pohledy na dané věci podle toho, kde žijí.“

Nároky na arménské ženy jsou zkrátka podstatně vyšší než na ženy nearménského původu a arménské ženy v cizině to značně znevýhodňuje a v důsledku toho pak méně tíhnou k tomu, aby si hledaly za partnera Arména. Raději upřednostní partnera jiného původu, který jednak vůči nim nebude nespravedlivě náročný a navíc si jich bude víc vážit, ocení to, co by Armén považoval za samozřejmé.

Jak informátoři vnímají stereotypní představy, jaký je nebo má být arménský muž a arménská žena?

Hakob: *„Arméni mají v sobě to, že ne vždy zůstávají s manželkou jenom věrně, ale to je možná spíš mužská záležitost, než vyloženě že by to bylo u Arménů. Jestli máš ženu a chceš být i s jinou, tak to udělej tak, aby se na to nepřišlo, aby o tom nikdo nevěděl. Běž někam, aby to nikdo neviděl. Běž třeba s ní do jiného města. Často prostě to tak bývá, že nemají potřebu se zpovídat ženě. Když se žena zeptá, kde, kdy, jak, tak prostě moje rodiče ví třeba, kde jsem, to stačí. Nemusí se zpovídat ženě, nebo je takový, že prostě si dělá, co chce a nezpovídá se nikomu, je to chlap. Ženě neříká každý svůj krok.“*

Obraz arménského muže je v partnerském vztahu vnímán jako značně dominantní ovšem pouze v případě, pokud je jeho partnerkou Arménka, od které přesně ví, co může očekávat, protože se chová podle arménských pravidel. V případě, že partnerkou není Arménka, muž svou dominanci ztrácí, není si zdaleka tak jistý, co od ženy může očekávat, neví už, co si k ní může dovolit a jaké chování mu bude tolerováno a je připraven se nearménské ženě přizpůsobit a respektovat její názory, které by u Arménky nepřipadaly v úvahu.

Tigran: *„Prostě je to trochu takový, že ten chlap si může dělat, co chce a ta žena bude doma vařit, uklízet. Prostě ty Arméni to mají v sobě. Oni si budou vyhledávat i jiné partnerky. Spíš je to taková klasika. Často jsem to i viděl a vídám, některý známý s nějakou jinou. Pro mě je to hodně divný. Mě přijde, že to manželství je pak zbytečné s tou Arménkou, když ji stejně*

podvádí a takových je hodně prostě. Nedává to smysl. Proto jsem si vybral partnerku, se kterou prostě chci být. “

Lusine: *„V arménské tradici být samostatnou ženou je trochu těžké. Neříkám, že jsou lidi úplně proti, ale je to pak těžké. Jestli se chceš ještě o něco víc vzdělávat a budovat kariéru, dosáhnout nějakých úspěchů a snažit se o různé změny v Arménii, například jít proti tradicím, nebo se snažit o změny ve společnosti, politice nebo dalších směrech, je to obtížné. Protože způsob myšlení lidí v rodinných a společenských oblastech je ten, že podle tradičních stereotypů musíš vyrůst, vdát se a mít děti. A to, jaké máš povolání nebo zájmy, je fakticky vlastně jedno, není to podstatné. Pro mě je tohle psychologicky hrozně limitující způsob života. A to vůbec nemluví o lidech, kteří žijí mimo Jerevan. Tam jsou podmínky pro jakékoliv změny ještě mnohem horší. “*

„Potom jsem se přestěhovala do Česka a už tehdy mi bylo jasné, že si nechci zvolit Arména jako svého životního partnera, protože pro mě sedět doma a vařit prostě není cílem života. Většina Arménů chce, aby na prvním místě byla rodina. To je obecně platná norma, která vychází z tradic. Myslím si, že takovou představu o svém životě má i většina žen, že se musí hlavně starat o domácnost, protože ti, co s tím nesouhlasí a jsou progresivnější, tak většinou odcestují do zahraničí jako do Evropy nebo do Ameriky. A z ostatních regionů se lidi smýšlející tradičně zase stěhují do Jerevanu, na jejich místo. Takže pořád se v zemi nic nemění, protože jinak smýšlející lidi většinou jedou pryč. Pak se tam prostě nemůže nikdy nic změnit. “

„Arméni před svatbou většinou utrácí peníze svých rodičů, tedy jsou závislí na svých rodičích. Takže když mají přítelkyni, tak jí často slibují hory doly. Tím, že peníze nevyděláš sám, taky ti pak nedělá velký problém je rychle utratit. Ale po svatbě, když mají svou vlastní rodinu a musí ji sami živit, začínají být najednou skromnější, začínají poznávat cenu peněz. Takže pak najednou víc šetří. V západních společnostech lidé začínají pracovat už od patnácti, šestnácti let, což je víc připravuje na budoucí život a to možná právě vede k tomu, že pak umí lépe hospodařit. Ale u Arménů dochází k větší změně až po sňatku, později než na západě. “

„S Arménem bych se nemohla cítit stejně svobodně, už jen čistě z psychologického hlediska by to nešlo. Já vím, že by očekával, že musím brzo vstát, vařit, uklízet, nachystat velkou snídani a podobně. Během dne bych nemohla zůstat v pyžamu, nevím, co by si o tom pomyslel a krom toho se začnou do našeho života zapojovat gerdastan [velká rodina], která ho ovlivňuje. Nechápu, proč berou na tak velkou váhu názory rodičů a jejich postoje. A když se zapojí do naší rodiny a začnou ji ovlivňovat svými názory, tak já už pak nemám svou rodinu pod vlastní kontrolou, proto bych se nikdy s Arménem nemohla cítit v klidu. “

„Hodně mladých dnes už po sňatku úplně nežije s manželovými rodiči, je to tak padesát na padesát, konkrétně v Jerevanu. Mimo Jerevan je to úplně jiné, tam se víc drží ještě tradičních způsobů a žena tam často vlastně nemá žádný hlas. Občas slyším podobné věci i od rodinných známých i z Jerevanu, jako že muž je přísný na svou ženu a spoustu věcí jí zakazuje.“

Žena-manželka je vnímána především jako poslušná manželka a dobrá hospodyně. Ženy, které nesouhlasí s chováním arménských mužů a nejsou ochotné se podřídit jejich stereotypním představám o dobré manželce, si v Arménii hledají partnera jen velmi obtížně a není pro ně snadné v tradiční arménské společnosti žít. Často se proto stěhují do zahraničí, obvykle do zemí s tradicí arménské diaspory, a snaží se najít si tam nearménského partnera. Žena v Arménii ani v zahraničí, pokud si za partnera zvolí Arména, v podstatě nemůže projevovat ani v náznaku jakékoli známky emancipovanosti, nemůže se muži vzepřít a například rozdělit si role v domácnosti půl napůl, ale ani jinak, než jak bývají tradičně rozdělené v arménské rodině. Ovšem představa emancipované Arménky obvykle zdaleka neznamena emancipovanost v takové míře, v jaké může být obvyklá v západní kultuře. I pro takovou Arménku je pořád hlavní hodnotou být svému manželovi dobrou ženou, pro kterou je ale osvobozující vědomí, že to manžel nepovažuje automaticky za samozřejmost, ale uvědomuje si to, je za to vděčný a své ženy si za to váží. Arménská žena si pak cení jakékoli manželovy pomoci a spolupráce, která se neomezuje jen na finanční zabezpečení rodiny. Ve smíšeném vztahu si pak Arménka rozumí lépe s nearménským partnerem a ideálně v takovém vztahu dochází ke vzájemnému pochopení a odpovídající úctě obou partnerů.

Laura: *„To, co vidím mezi Armény v Praze, je to, že oni si prostě často z toho arménství vybírají jen to, co je pro ně výhodný. Ta dominance toho muže a podobně třeba, ale ne to, co jim není výhodný, už třeba například to, že se často jakoby vyhýbají službě v armádě nebo nějaké další jejich povinnosti. Oni často požadují ty povinnosti od té ženy doma, ale to pokrytectví mi hlavně vadí, lidi, co si z arménství berou jen to, co jim zrovna přijde vhod. Oni vědí, že si chtějí vzít pannu, ale to, že třeba mají i chránit svou vlast, to už ne. Myslím si, že se od nich tady očekává méně, než by se od nich čekalo v Arménii, a často to souvisí taky s tím, odkud pochází. Jestli jsou to Arméni z Ruska, tak jsou zase ovlivnění tou ruskou kulturou. Můžeš potkat Armény, který ti nesedí, a myslíš si, že jsou takový už všichni. To je ten stereotyp.“*

„Většinou je to v Arménii tak, že ta ženská chodí na chvílku do práce, ale tady ta ženská pracuje stejně třebas. Já si nemyslím, že se dá úplně říct, že jsou nějaký klady nebo záporny. To je jako celek. Nemůže si člověk vzít jen to, co je pro něj výhodný.“

„Ale všimla jsem si třeba, že když jsme přišli někam na návštěvu, tak hodně kolem těch chlapů ženy poskakovaly, jako na stole bylo spoustu věcí, ale pořád něco dalšího nosily. Na něho je ta hlavní pozornost, to je pravda, toho jsem si všimla. Já jsem hodně ovlivněná zdejší kulturou a je pravda, že je tu i menší komunita Arménů, ale já si prostě myslím, že nejde říct, že ti arménští kluci jsou takoví ješitní, pořád jenom já, já, já. Ano, je pravda, že je tady taková určitá kasta lidí, které jsem tady poznala, ale třeba když jsem tomu klukovi neodepsala, tak on mi nic neříkal, neobtěžoval mě pak nějak. Já si myslím, že bych se mohla přizpůsobit tomu, kdyby ten chlap chtěl, abych více dělala ty domácí práce a tak. Když se zamilujete tak se to vše vyřeší. To už člověk moc nic nevnímá a je mu to jedno.“

„Co se týká takových těch tradičních věcí, že muž je dominantní a žena spíš poslušná, tak si myslím, že to tak vypadá spíš na oko, ale uvnitř je to jiné. Muž stejně přinese výplatu domů a dá ji ženě a ona pak hospodaří. Je to takový to ‚Muž je hlava a žena krk, kam žena krkem zatočí, tam se otočí i muž‘ [smích]. Často se na veřejnosti tak chovají, ale když ta návštěva pak odejde a oni zůstanou sami doma, tak muž dostane takovej sekec mazec... Je to tak. Třeba, myslím si stejně, že se ten chlap bojí, že ta žena od něho odejde.“

„Před svatbou nepoznáš, jak by se choval tvůj partner v nekomfortní situaci. Do té doby furt dostáváš dárky, kavárny, restaurace a až pak, když přijdou ty povinnosti, tak teprv vidíš, jak se chová. Kdežto s Čechem když jdeš na výlet nebo na dovolenou, tak ho poznáš dost. A taky pak nevydrží tak dlouho předstírat něco. Je důležité i spolu žít, ale u Arménů to není skoro možné, žít spolu před svatbou.“

Jana: *„Dobrá hospodyňka být, sedět doma a mít vše připravené, to ano. To občas čtu články v učebnicích a tam to jde vidět. Je to o nějaké malířce a dospěla a stala se významnou malířkou, ale taky výbornou hospodyní. Arméni mají rádi, aby člověk prorazil, aby byl v něčem dobrý, i ta žena samozřejmě, ale přitom aby byla dobrá hospodyně a matka a byla vždycky připravená uvítat toho manžela, aby byla doma, když on přichází, opečovávala ho.“*

„Manžel třeba chce, abych byla doma, když přijde domů a ne moc chodila ven, což v Arménii ty ženské jsou doma. Ony jako nechodí si s kamarádkama... V tom Jerevanu už třeba chodí si někam sednout, ale právě že chodím často ven s kamarádkama, nebo takhle na kávu a přijdu domů někdy i později než on. Ne že je to vždycky problém, ale občas se stane, když přijde domů a má špatnou náladu, tak hned že pořád někde chodím a trajdám a nehledím si toho, co mám doma a tak. Tohle mi vadí, tenhle stereotyp. A je tam to, že otec je hlava rodiny a ta by se měla poslouchat na slovo. Muž má vydělávat a žena má dělat to ostatní, on přijde domů a už nic nemusí. Někdy i ty ženy vydělávají, ale ty domácí práce jim stejně patří.“

"Katastrofa když se vdají a rozvedou a to je pak špatný. Dobře pak vypadá jenom v případě, když se rozvedená žena stará jen o dítě a počestně zůstává sama. "

Naneštěstí v mnoha případech v Arménii i mezi Armény v Česku pokud se žena vdaná za Arména rozvedla, tak nevím o případu, kdy by se znovu provdala za Arména. Jak potvrzuje informátor Tigran, tak takovou ženu už žádný Armén nechce. Tudiž v Arménii pak často zůstane sama, nebo pokud žije v jiné zemi, najde si nearménskému partnera. Paradoxní pak je, což také potvrzuje Tigran, že si Arméni berou Češky, které už měly v životě několik partnerů, nebo už byly vdané. Z vlastní zkušenosti znám případy, kdy si Armén vzal Češku, která byla v té době už těhotná s bývalým partnerem, nebo Češku s dětmi z předchozího vztahu, nebo dokonce s dětmi z různých předchozích vztahů. A v těchto případech se i rodiče těchto mužů s jejich výběrem smířili. O to nespravedlivěji pak působí přístup arménských mužů (a jejich rodičů) k Arménkám, u nichž by ani jeden z uvedených příkladů v žádném případě netolerovali. Například rozvedená informátorka Karine si z výše uvedených důvodů už prakticky nemůže najít arménského partnera, pokud by tento nebyl např. vdovec nebo rozvedený, a proto volí jako partnera Čecha či jiného nearménského muže.

Jana: *„Mohl by být mírnější na děti, ale to je to, že s těma dětma nejsou moc, nejsou na ty děti zvyklí, na to jak jsou hlučný a jak se chovají, že se rozbere hned a nemá tu trpělivost potom. Víím, že si stěžovala druhá snacha mé tchýni, že hned po svatbě byl na ni hrubší, že nedala na stůl vidličku, tak si stěžovala. Ale manžel ten ne. "*

Děti v arménských rodinách tráví nejvíce času se svou matkou, což potvrzují nejen mé dvě informátorky Jana a Karine, ale vyplývá to i z mých pozorování. Když děti dospějí, tak následně, silně ovlivněné matkou, tíhnou k tomu respektovat její přání, z otců mají spíše respekt, protože otcové jsou na ně ve výchově často přísní a rychle s dětmi ztrácejí trpělivost. V mém okolí jsem se mezi studenty, kteří do Česka přišli studovat, ptala, bez ohledu na pohlaví, komu z rodičů volají obvykle jako prvnímu, zda matce nebo otcí. Všech pět dotázaných odpovědělo, že matce. S otcem řeší pouze výjimečně otázky technické anebo finanční povahy, ale i ty většinou řeší ve spolupráci s matkou. Uvedený příklad tedy dokládá silný vliv matek na děti a to, že jejich názor je pro jejich děti důležitý. Mateřství se tudíž stává klíčovým nástrojem, přes který se formuje sebepojetí daného jedince.⁷⁸

Při svém pozorování jsem narazila na případy, kdy se ženy, které v Česku vyrůstaly a následně si vzaly za muže Arména, po sňatku okamžitě vžily do stereotypu poslušné arménské

⁷⁸ Podle EZZEDDINE, Petra. *Ztráty a nálezy transnacionálního mateřství, Reflexe genderu v migraci*. Disertační práce na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Praha: 2011. Str. 116.

manželky, hospodyně a matky v domácnosti vychovávající děti. Automaticky předpokládají, že to v podstatě ani jinak nejde. Z toho můžeme usuzovat, že si Arménky vybírají Armény proto, že vlastně chtějí pokračovat ve způsobu, který fungoval mezi jejich rodiči doma a bude pravděpodobně fungovat i v jejich budoucí rodině, a snadno se tak do takového vztahu vžijí a nepocítí'ují tendenci se podobné situaci vzepřít.

Hakoba jsem se ptala, jestli má zkušenosti se vztahem s Češkou.

Hakob: „*Ve škole jsem se líbil jedné Češce, ale moji rodiče by mi nedovolili, abych šel někam ven. Bylo mi šestnáct, sedmnáct let a v takovém věku by měl mít člověk přítele, přítelkyni na zdejší poměry. Ale Češi v sedmnácti letech jsou ještě děti. V Arménii se už chystáš na vojnu a v osmnácti tě odvedou. Pak jsem dospěl víc a začal pracovat, už jsem měl i peníze, pak přijeli moji bratřenci. Tak jsem si už moc český přítele nevyhledával a začal jsem se více bavit s bratřenci a dalšími Armény. Víc jsem pronikl do arménské komunity, víc se mi to líbilo s Armény. Jde o to, s jakou komunitou se víc bavíš, a to pak ovlivní tvůj další vývoj.*“

„*Když jsem dospíval, tak jsem se nesnažil mít nějakou přítelkyni. Věděl jsem, že Češku nechci, že to nebude ani do budoucna dobrý, ale přišel ten věk, kdy už chceš mít nějakou přítelkyni, potřebuješ někoho k sobě.*“

„*Třeba mám kamarády, kteří se baví víc s Čechy a jak nejsou moc v kontaktu s Armény, tak si vezmou pak i Češku. Ale když se bavíš s Armény, tak se vyvíjíš jinak a máš i jiné představy o životě. Pak je taky rozdíl u kluků, kteří tu vyrůstali a těmi, kteří pak přijeli už v dospělosti. Ti, co tu vyrůstali, tak se hůř slučují s Armény. Nejsou zvyklí na jiný způsoby. Já rozumím oběma kategoriím a to proto, že jsem měl možnost žít na obou místech.*“

Dále jsem se ho ptala, co u žen nepreferuje.

Hakob: „*Moc se mi nelíbí u holek, když mají samostatný život. Je také důležité vědět, jak mluví o mých a svých rodičích.*“

Pro muže Armény je důležité, aby jejich potenciální budoucí žena respektovala manželovy rodiče a to v podstatně vyšší míře, než je tomu třeba u Čechů. Naopak samostatnost žen Armény neláká, naopak, žena by měla být na manželovi alespoň částečně závislá. To uvádí informátorka Lusine a k podobným závěrům jsem dospěla i ve svém pozorování. Čím víc je žena na muži nezávislá, tím menší prostor má v rodině muž pro projevení své dominance. Žena, která také pracuje a vydělává si peníze, se může v případě neshod poměrně snadno rozvést a vést dál bez problému svůj vlastní život. A muž se k ní proto musí chovat ohleduplněji a respektovat ji.

V opačném případě, kdy je žena na muži prakticky závislá, je pro ni možnost rozvodu a opuštění značně nereálná, protože v takovém případě nemá kam jít, nemá se jak sama uživit a nemá prostředky na to vytvořit si samostatný budoucí život. Při mém pozorování mi jedna Arménka sdělila, že pracuje v kosmetickém salonu a vydělá si víc peněz než její manžel a proto si často sama rozhoduje o tom, co a jak bude a netráví už zdaleka tolik času domácími pracemi a manžel proti tomu vůči ní žádné výhrady nemá.

Hakoba jsem se ptala, proč se rozhodl vzít si Arménku.

Hakob: *„Proč Arménku? Protože má arménskou mentalitu. Nejde o to si vzít Arménku, ale Arménku s arménskou mentalitou. Je spousta holek, co jsou Arménky, ale už se tak nechovají. Střídají partnery třeba, neřeší tolik tu rodinu. Chtějí chodit po klubech, chtějí se víc poevropštit. Já neříkám, že v Evropě jsou špatné holky, to vůbec ne, ale mají jiný styl. Když mi bylo dvacet osm, tak jsem si s Arménkou jednou začal psát, ale já moc neumím komunikovat s holkama. Ale zapsal jsem se na facebook a na jiný sociální sítě, kde byly arménské komunitní stránky, kde jste se mohli seznámit s holkou, nebo si udělat kamarády a podobně. Tak jsem si s několika psal. Bylo to horší všechno i z toho důvodu, že jsem byl azylant, tudíž jsem nemohl ani cestovat. Tak jsem byl odkázán právě na tu virtuální komunikaci. No a nakonec mi rodiče řekli, tak když si nemůžeš najít žádnou Arménku, tak zkusíme zapojit i příbuzné a ty mi představili jednu Arménku. Já jsem nemohl jet do Arménie, tak se jela na ni podívat mamka. Taky jsme se zajímali, z jaké je rodiny, či je to dcera a podobně. Dřív se říkalo, či je to vnučka, teď se říká, či je to dcera. Mamka pak volala, říkala co a jak, a že si může koupit letenku, přijet někam, nebo něco, že se poznáme, a to se mi už nelíbilo, že je tak aktivní. To se mi nelíbí. Neříkám, že nechci aktivní ženu, ale záleží, v čem je aktivní. Jako přijet za někým, tak to může jezdit za víc lidma, nebo že jí to nedělá problém, takhle jezdit. Záleží jak a v čem by měla být aktivní. Arméni uvažují jinak v takových situacích.“*

„Třeba má žena je vzdálená příbuzná. Nepokrevní samozřejmě, ale vzdálená příbuzná. Já jsem si s ní psal chvíli ze začátku, ale nějak mě to nezajímalo, prostě tak. A pak příbuzný a mamka říkali, ať se rozhodnu, buď ano, nebo ne, takhle že to není hezký. Já jsem říkal, že si nechci s ní psát. Mamka říkala, ať si to dobře rozmyslím. Takovou holku už těžko seženeme, je to naše známá, víme, koho je to dcera a jaká je. Tak jsem přemýšlel nad tím, že vlastně když bych se měl seznámit na netu, tak to bude stejné. Jen se bude jmenovat jinak. Tady aspoň víme, z jaké rodiny je. A ona mě chtěla, zamilovala se. To je nejdůležitější, že žena chce. Ne, že já bych chtěl a ona moc ne. To je důležité. Byla pozorná ke mně. Tak jsme si pár měsíců spolu psali a mluvili přes Skype a pak jsme začali řešit její příjezd. Bylo to všechno hrozně rychle

a nějak jsem si zvykl, že to tak je. Pak když přijela, tak já jsem ji nemiloval. Ona mě milovala hodně, to jsem na ní viděl. Pak postupem času začíná ten vztah nějak vypadat. Vše záleží na tobě, jak se k tomu postavíš, jak se bude chovat k rodičům, prostě hodně kvůli nim. Arménský muž to, co upřímně chce, se nemůže splnit. Vždy je závislý. V mém okolí je spousta mužů, co si přivezli ženu z Arménie. Ctí svou rodinu, všechno. Oni akorát se jeli na ni podívat, já jsem svou ženu neviděl.“

„Není těžké si najít manželku, manžela. Děti jsou důležité, s rodiči aby vycházela, aby doma uklidila, uvařila, to je hlavní, jako pomocnou sílu si přivést domů. Najít si ženu není těžké, na netu je spousta holek, které čekají na někoho, není těžké se s někým zasnoubit. Pro mě bylo horší to, že jsem nemohl odcestovat. Kdybych mohl, tak bych se jel podívat do Ruska, Arménie. Hodně Armének je v Rusku, přes ty sociální sítě jsem se seznámil. Dokonce jsem to nestíhal všem odepisovat. Pak jsem začal pracovat a nevěnoval jsem se téměř věcem, až pak před dvěma, třemi roky, kdy přijela moje žena už. Záleží na tom, jak se to všechno vyvine, ten vztah.“

V podobných případech obvykle není romantická láska na prvním místě, ale muž upřednostní rodinu a rodiče a uzavře manželský svazek, aniž by se zamiloval. Případ, kdy muž upřednostnil lásku, představuje informátor Tigran. Při mém pozorování jsem se setkala s několika případy, kdy Arméni chodili delší dobu s Češkou, pak vztah z různých důvodů skončil, následně se seznámili s Arménkou, ať už přes tzv. sabab nebo přes různé sociální sítě, brzy nato se vzali a dnes už mají rodinu i děti. Když se zmiňovali o svém minulém životě, bylo často znát, i když to obvykle neřekli zcela explicitně, že s Češkou byli opravdu zamilovaní, ale že jí nevěřili, že nedokázali některé její chování tolerovat, a že teď už mají arménskou rodinu, v níž je žena respektuje a chová se tak, jak má, a všechno je tak, jak to být má.

A neměl jsi obavy, že jsi svou ženu neviděl?

Hakob: *„Nemůžu ji vrátit, to nejde. A i kdyby to člověk udělal, tak by to pro ni byla hrozná ostuda, že ji poslali zpátky a měla by celkově špatnou pověst. Je to zodpovědnost. Každý den jsem s ní mluvil na Skypu a Viberu. Ale něco jiného je s ní mluvit a pak ji vidět. Moji rodiče ji viděli už, tak pro mě byl důležitý jejich názor, co si myslí. Oni pro nás chtějí jen to nejlepší, myslí na svého syna, ale snaží se, aby jim to taky vyhovovalo, aby to bylo oboustranné. Proč chtějí Arménku? Protože chtějí, aby byla věrná synovi. Vědí, že mít arménskou snachu je jiné. Rodiče nepřímou to zorganizují tak, aby to bylo tak, jak oni chtějí. Otázka je, jak se postavíš rodičům. Taky jsou rodiče, kteří si řeknou počkat, já s ní budu žít, musím vědět jaká je. Proto ti rodiče nechtějí moc aktivní ženu. Mamce se ta aktivní holka, o které jsem se zmiňoval, tak mi naznačila, že se jí úplně nelíbila. Zním taky případ jednoho kamaráda, který*

si psal s jednou holkou, úplně se zamilovali do sebe, ale když se potkali, tak se mu vůbec nelíbila. Když přijela moje žena, zdála se mi malinká, taková jiná, ale říkám si, to je moje žena, no. Tak je to moje žena. Taky člověk spoléhá na své rodiče, že mu pomůžou.“

„Znám další lidi, dva kluky, který zde vyrůstali. Tak jim rodiče našli ženu, přijela, měli dítě, ale nerozuměli si, tak se rozvedli. Ta žena zůstala sama s dítětem. Ten kamarád říkal, že není tak aktivní jako Češky, tak mu říkám, ať si najde nějakou bokovku.“

Seznámit se s ženou přes Skype a potkat ji poprvé až na letišti není mezi Armény či jinými národy v podobné situaci (tedy s tradičně velkou diasporou a nestabilní situací v rodné zemi) zdaleka tak neobvyklé, jak by se třeba Čechovi mohlo zdát. Podobný příběh ukazuje třeba kurdský film *Země zimy*⁷⁹, v němž se Kurd žijící v Norsku dokonce se svou nastávající ženou z Kurdistanu přes internet rovnou i ožení, aniž by ji kdy viděl. Ovšem záhy po jejím příjezdu do Norska začne mezi novomanžely docházet k neshodám, manželovi vadí, že jeho novomanželka není panna, že tak úplně neodpovídá svému obrazu, který znal manžel jen z poněkud neaktuálních fotografií, a cítí se tak na jednu stranu podveden, na druhou stranu ale pro něj není jednoduché se jí jen tak zbavit a poslat ji zpět se zničenou pověstí, začít si místo ní hledat jinou ženu atd.

Zeptala jsem se Karine, jak vnímá arménské muže.

Karine: *„Co se týká kladů, myslím si, že arménští muži jsou silnější, i když nemůžu mluvit za všechny, celkově se mě to tak zdá, ale můj bývalý manžel, který byl Armén, se mi takový nezdál. Žili jsme spolu necelý rok a pak jsme se rozvedli. Můj manžel byl velice slabým člověkem. Byl také nezodpovědným a veškerou zodpovědnost nechával na mě. Já myslela, že arménští muži takoví nejsou. Hodně mě to překvapilo. Já myslela, že jsou pozorní, milující svou rodinu, zodpovědní, ale v případě mého bývalého manžela tomu tak nebylo. Pořád je musíš držet na uzdě. Když jim dáš trochu volnosti, tak si hned hledají jiné zájmy. Chodí často ven s chlapama, nevíš kam a co. Když bych mu to nepřipomínala pořád, že občas taky musí být se mnou a se mnou někam chodit, zajímat se o mě, tak by ho to ani nenapadlo. Pro něho bylo to, co se děje mimo rodinu, důležitější. Bylo to hodně těžký. Já měla na starost vše, jak domácí věci, tak i ostatní. Třeba má sestra je už čtyři roky vdaná s Arménem a on kromě financí nijak jinak nepřispívá rodině. Má sestra dělá vše, nevím, prostě uklízí, vaří, stará se o dítě, je pozorná k jeho rodičům a všem dalším příbuzným. Kupuje jim dárky k narozeninám, myslí na vše prostě.“*

⁷⁹ *Země zimy* [Vinterland] [film]. Režie Hisham Zaman. Norsko, 2007.

Manžel jen vydělává. Kdyby se na něho občas nezlobila a netrvala na tom, že občas chce jít někam na návštěvu, zúčastnit se svatby, občas zajít prostě někam, tak by ho to ani nenapadlo. On ani nejde s dítětem někam ven, třeba na procházku, nebo jednou do školky pro něho, nic. Když ale jeho kamarádi zavolají a řeknou, že se jde někam ven, tak to hned jde. Sobota, neděle... to mu nic neříká.“

Jak potvrzuje česká informatorka vztah otce k dětem je zcela odlišný od vztahu matky a dětí. Matka tráví většinu svého času s dětmi, zatímco otcové se chovají stejně, jak to viděli ve své rodině. Z pozorování taky vyplynulo, že vše, co se týká dětí, ví jako první matka. Když chtějí jít ven, na výlet, jet na dovolenou s kamarády, jakou si vybrat školu, veškeré aktivity svých dětí znají pouze matky, které také rozhodují, co dětem dovolit atd. Často pak manželovi situaci šetrně vyloží, nebo mu jen oznámí, jak se v dané situaci „společně“ rozhodli. Otcové obvykle ani neprotestují, protože jsou zvyklí, že se jedná o kompetenci matky. To ovšem platí i naopak, tedy vyvine-li se cokoli týkající se dětí špatným směrem, je to logicky vinou matky, která je špatně vychovala.

Karine: *„Ale u Arménů ne, pro ně je nejdůležitější se oženit, a proč? Protože se to musí. Ne že by v tom byla často láska, ale že se to musí. Nevím, můj bývalý manžel mi říkal, jak mě miluje, ale doteď jsem nepochopila, v čem ta jeho láska spočívala. Já jsem chtěla, aby se snažil, prokázal svou lásku nějak, snažil se uživit rodinu, aby si ho vážili v okruhu našich přátel. Ale u něho nebylo vůbec nic. Arméni jenom ukazují, že jsou silní, to jejich veliké ego. Arménovi nemůžeš říct, já ti nachystám večeři a pak půjdu do fitka. To nejde, musíš sedět vedle něj. Jak do fitka a proč? A co když se ti tam bude někdo líbit? Jsou hrozně žárliví kvůli ničemu. Prostě jen tak začnou bezdůvodně žárlit. A pak řekne, já jdu taky. Nemůžeš se bavit o romantice s Arménem. Když já jsem se vdala, tak jsem nemohla ani na návštěvu ke svým rodičům.“*

„Prostě s Arménem si hrozně ztěžuješ život a je to strašně těžký. Já mám i se svým otcem špatný vztah. Já bych nechtěla, aby můj manžel byl stejnej jako můj otec.“

Při mém pozorování jsem se ptala pěti arménských žen, z nichž čtyři odpověděly, že by nechtěly, aby jejich manžel byl stejný jako jejich otec. A čtyři z pěti dotazovaných žen si zvolily za svého partnera Čecha i proto, aby se v jejich životě už neopakovaly stereotypní rodinné role.

Karine: *„On se prostě od rána mračí, furt se mu něco nezdá, furt si stěžuje. Občas se umí trochu zachovat romanticky, ale nejsou pro život. Pravda je ta, že jsou slabí, i když tak nepůsobí navenek. Ve všech rodinách vždycky žena dělá vše a je to hlava rodiny. Chlap je tam jen jako. Kdyby se moje sestra, která je vdaná už čtyři roky, rozhodla, že už to nechce trpět, tak by*

ta rodina už dávno nebyla. Nebo moje maminka, kdyby moje mamka to celé nevydržela, tak po mém narození by už ta rodina nebyla. Tady jde vidět, že prostě žena rozhoduje. “

Je zřejmé, že arménští muži často spoléhají na to, že se arménská žena neodvážívá rozvést. Ženy se nerozvádí z mnoha důvodů, jako jsou finanční (ne)zajištěnost, děti, názory okolí a špatná „poskvrněná“ pověst. I přesto, že v arménské rodině často rozhoduje žena, tak ale muži zase už předem vědí, jak se rozhodne. Proto jsou si vědomi, že arménská manželka je pilířem rodinné stability. Zatímco když se ožení s cizinkou, vědí, že si nebudou moci dovolit to samé a dopředu s tím počítají. Vědí, že pro nearménskou ženu není rozvod zdaleka tak společensky nepřijatelný jako pro Arménku, a proto se jaksí přirozeně přizpůsobí a dělají v domácnosti věci (domácí práce, výchova dětí atd.), které by ve svazku s Arménkou v žádném případě nedělali.

Karine: *„Arméni mají různé role. Roli kamaráda, bratra, snoubence, manžela. Nejlépe zvládají roli kamaráda. Vždy pozorní, dárky, všechno. Ale nejhůře zvládají roli manžela. Na veřejnosti se chovají normálně, ukazují, jak moc mají svou ženu rádi a jak jsou dokonalá rodinka, ale doma jsou úplně jiní, úplně naopak se chovají. A ještě třeba starší lidé, kteří jsou hodně tradiční, tak nesmíte se držet za ruku, nebo nějak na veřejnosti si dát pusku a tak. Ale dnešní mládež už pomalu mění stereotypy a je progresivnější. Ale pořád to není tak, jak by mělo být. Třeba jak moc se líčit, jaké šaty, sukně nosit a kam chodit a co pít. Třeba já jsem byla s kamarádkou na nábřeží Vltavy si sednout a místo kávy jsem si dala jedno malé pivo. A to byla úplně tragédie. Jako hned mi říkal, co si dovoluju si dát pivo a hádal se se mnou, prostě hrozná tragédie. Ale bylo to jedno malé pivo odpoledne, nic víc...“*

„Můj otec a strejdové jsou dost podobní mému bývalému manželovi. Často to bylo tak, že si vzali mladou ženu, fajn, máme mladší manželku, ale to nevadí, muži mají plno milenek, žena se mezitím stará o vše, pak jsou děti starší a oni taky a najednou, když už je muž starší, tak se diví, proč jsou ty děti od něj tak odtažené a nemají ho rády. Ale on nechápe, že tehdy, když si vzal tu mladou ženu, tak jí nevěnoval v těch nejlepších letech vůbec žádnou pozornost, ani dětem. Tak se nemají čemu divit, že pak zůstanou sami a nikdo z rodiny je nemá rád. Děti jsou vždy na straně své matky.“

Vliv matky na děti je v arménské rodině zásadní.

Karine: *„U rodin mého strejdy je to to samé, nijak se neliší od toho všeho. A dítě mé sestry, to dopadne stejně, až vyroste. Nechodí se svým synem nikam. Na co pak má to dítě, až vyroste, vzpomínat, že s otcem dělalo? Když jsem chtěla jet za svými rodiči, tak to bylo: a co moji rodiče? Ty navštívíme jako první! Šli jsme nejdřív k jeho rodičům, tam jsme strávili několik hodin a k svým rodičům jsme pak nakonec jeli pozdě večer na deset minut, abychom*

tam náhodou nezůstali dlouho a pak hned domů. A kdybychom měli přenocovat tak určitě u jeho rodičů. Evropani takoví nejsou, vůbec. Když bych řekla, že chci navštívit své rodiče, nebo něco, tak nebudou nic namítat. Můj snoubenec je takovej, nedá se jeden s druhým vůbec srovnat, jsou hrozně odlišní, nebe a dudy.“

„A Arméni jsou taky hrozně žárliví a sobečtí. Myslí si, že jim bude stačit to, jací jsou v posteli. Přijedou do Evropy, vyspí se, s kým chtějí, protože je okouzlí, o to víc pak v posteli a Arméni se pak cítí nepřekonatelní. A myslí si, jak jsou ideální. A že to v rodině stačí. Ale jenom tohle rozhodně do života nestačí. Ale Evropanky si jenom s nima užijou, a když by mělo v životě přijít na nějaký větší problém z mužské strany, tak se rozejdou, rozvedou, nebo si to v žádném případě nenechají líbit a to oni dobře vědí.“

Hovoří o tom i informátoři Tigran a Hakob, že seznámit se s cizinkou a začít si s ní milenecký poměr, lze snadno a rychle.

Karine: *„Kdežto u Armének ví, že by si nedovolila jim něco říkat. Ale to, jací jsou v posteli, v životě nestačí. Ale Arméni moc dobře vědí, že potřebují v životě Arménku, protože moc dobře vědí, jaké Arménky jsou. Podvědomě to vědí. Jenom to veřejně dávají najevo jinak. Oni jsou hrozně zakomplexovaní.“*

„Můj bývalý manžel pracoval jako kuchař, takže by mohl občas něco doma připravit, uvařit. Ale ne, já jsem musela vše stíhat. Dvanáct hodin pracovat, uklízet, vařit a nakoupit, prostě vše.“

Zeptala jsem se Lusine, jakou měla zkušenost s arménskými muži.

Lusine: *„Měla jsem arménského přítele. Můj úplně první přítel, i když fakticky to ani přítel nebyl, spíš jsme měli párkrát rande, potom mí rodiče byli proti, abych s ním cokoli měla a tak. Prostě to bylo nějaké divné. Mně se docela líbil a já jsem se mu asi taky líbila. Byl trochu odlišnej od ostatních, možná proto, že byl napůl Rus, nevím. Nějak to nevyšlo, já jsem měla hodně zájmů a kroužků, já jsem ráda aktivní a on chtěl trávit víc času se mnou, v klidu, chodit do kina a divadla a podobně.“*

„Po něm jsem taky měla arménského přítele, s ním to byl vážnější vztah, ale kdybych měla říct, že jsem do něj byla hodně zamilovaná, to zase ne. My jsme už plánovali svatbu a sbírali jsme peníze na svatbu, ale jednoho dne jsem pochopila, že s ním bych nechtěla trávit celý svůj život. Myslím si, že ani on si nebyl tak moc jistej. Nejspíš tomu chyběla láska. Spíš jsme uvažovali rozumem, že máme už na to věk se vzít a podobně, než že bychom se milovali. My jsme moc ani nekomunikovali společně ohledně základních věcí jako třeba životní hodnoty a cíle. Myslím, že mu vadilo i to, že jsem v tu dobu působila v AIESECu [mezinárodní studentská

organizace] a chtěla jsem se tam stát vedoucí, ale při prvních volbách mě nevybrali. Bylo vidět, že je za to rád, ale já jsme mu řekla, že to nevzdám a znovu to zkusím. Podruhé se mi to už povedlo a zvolili mě. Ale jemu se to nelíbilo a neuměl si představit, že bych měla být kariérně výš než on, nebo mít lepší práci. Nevyhovovalo by mu to. Což pro mě byl dost velký problém a důvod k tomu, že s ním prostě být nemůžu. Protože když mi dává ultimátum, jako buď já, nebo tvoje kariéra, tak neříkám, že bych si nezvolila rodinu, ale konkrétně v jeho případě bych si ho nezvolila.“

Zajímalo mě, jaké klady vidí u arménských mužů Češka Jana.

Jana: „Nejdříve jsem viděla klady samozřejmě, že Arméni jsou galantní, dvořiví a pozorní. U Čechů jsem to nepozorovala úplně. Přišli mi chlapštější. Jsou ti oporou, můžeš se nějak schovat za ně, že se na ně dá spolehnout, ne co se týče dochvilnosti, třeba na takové drobnosti ne, ale v hlavních otázkách ano. Líbilo se mi, že jsou sebejistí. Hodně zveličují. A pak tchýně řekne, Anna, to je nelepší snacha, my jsme neskutečně hrdí na tebe, a hodně se tebou chlubí na veřejnosti.“

Pro Armény je velice důležité, když s nimi někdo sdílí jejich kulturu, a projevů znalosti arménských dějin, jazyka či návštěvy Arménie si velice váží a rychle se díky tomu s člověkem sblíží a váží si ho. Často když mluví na veřejnosti o svém partnerovi, který není Armén, tak se chlubí a chválí jeho „arménské“ znalosti a zveličují i jeho sebemenší „arménské“ úspěchy.

Zeptala jsem se Jany, jestli u arménských mužů vnímá i nějaké negativní vlastnosti.

Jana: „Nejsou moc dochvilní. Arméni říkají často takové to: bude to trvat třeba dva, tři dny, a já to brala doslova. Teď už vím, že ono to znamená vlastně za pár dní, takové trošku že se to posouvá dál a časový rozptyl je trochu větší. A taky taková ta domýšlivost. Přehnané sebevědomí, to mi vlastně trošku vadí. Já mám radši skromné lidi, kteří moc nemluví, protože to, že něco ví, člověk pozná a nemusí ten dotyčný o tom hodně mluvit. Ale je fakt to, že když se u Arménů klade důraz na starší syny, že tím mladší trpí a oni o to více mají potřebu si to sebevědomí zvýšit. Ti starší synové mají vždycky ve všem pravdu.“

„Doma mi moc nepomáhá. My, když se hádáme, tak je to jednak ta pomoc, občas teda vyzvedne děti, když potřebuji, nebo odveze do školy, ale že by třeba, když nestíhám uklidit třeba kuchyň večer, dal dítě do postele, to moc ne, to se mu nechce. Jak to vůbec neviděl. To v těch arménských rodinách moc nebývá. On sice ví, že by to měl dělat, ale nechce se mu. Taky se teď hádáme, dřív to nebylo a to je výchova dětí. Každý má jinou představu jak ty děti vychovat.“

Já jsem příliš tolerantní a oni samozřejmě autoritativní. Nakonec si myslím, že je dobrý, když je to obojí trošku pro ty děti. Já zase moc nezakazuju a nechávám jim hodně volno, možná až moc. A teď to vidím u toho staršího, že asi jsem neměla zase nechávat tolik si vybírat, že někdy je potřeba rázně říct. Ta výchova dětí je nejvíc, o čem se hádáme. Je dobré když se mluví s dětma svým rodným jazykem. Tak jsem mluvila s dětma česky a manžel arménsky. On mu vlastně nerozuměl a proto ani s ním vlastně nemluvil, protože nevěděl jak s ním mluvit. Říkal, já neumím to, jak mluví ten tatínek. A bylo to tím, myslím, že se těm dětem moc nevěnuje. Ono to došlo k tomu, že si vlastně nerozuměli děti s tatínkem.“

Dál jsem se informátorek žen ptala na klady, jaké vnímají u Čechů. Ale všechny informatorky, kromě informatorky Laury, nemluvili konkrétně o Češích, ale zobecňovali své odpovědi na Evropany.

Karine: *„Oni jsou pozorní, milují tě, jsi pro ně vše, pro ně je vše na mě důležité, všímají si, jak vypadám, do úplných detailů o vás ví, jaký máte nehty, vlasy, jak se chováš nebo mluvíš. S Evropany je to jednodušší vše. Neříkám úplně vše, ale nemusíš prostě vstávat v šest, abys připravila snídani, protože se za chvíli probudí a musí být už na stole jídlo. Nebo když pereš, tak to musíš sama pověsit. Ale když poprosíš Evropana, aby to pověsil, a odejdeš z bytu, tak není problém. Přijdeš a je to pověšené. Takovéto jednoduché věci prostě usnadňují život ženy. Když bych řekla, že se necítím dobře, tak by mě do ničeho nenutil, šli bychom někam na oběd, nebo by něco připravil. Ale já jsem musela vařit každý den a jídlo ze včerejška by si nedal ani náhodou druhý den. Takže já jsem musela sníst jídlo, aby se nevyhodilo a jemu uvařit nové. Teď se víc starám sama o sebe a mám klid. Život se zdá být lehčí.“*

Ženy, které vyrůstaly v arménské rodině, tak ať jsou sebevíc emancipované, chovají se stejně ke svému partnerovi s větší úctou, než je mezi Evropany obvykle zvykem, snaží se co nejlépe zajistit chod domácnosti a často tak svým přístupem nearménského partnera okouzlí.

Lusine: *„Teď mám českého přítele. Jsme si hrozně podobní v názorech a způsobech myšlení, neříkám, že se nenajdou rozdíly, ale v podstatě jsme stejní. Například poslední půlrok se o mě, co se týká domácích záležitostí konkrétně, staral on o mě, protože on začal studovat a měl víc času, než já. Já jsem chodila do práce a on se staral o veškerou domácnost. A to je normální. Dokonce je to naopak, on je teď studijně v zahraničí a říká, až se vrátím, tak ti budu pomáhat, abys na vše nebyla sama. Pro něj je to normální. My jsme teď spolu jako jedna osoba a je správné si pomáhat, tak kdo kdy zrovna může, a navzájem se doplňovat. On nepřemýšlí jako typický Čech, smýšlí velice globálně, stejně jako já. Já se nepovažuji ani za Arménku,*

Čecha a nevím za koho dalšího. Já sebe považuji spíš za člověka s širším globálním způsobem myšlení, pro mě není důležitá národnost, nebo kde máš trvalou adresu a tak dál.“

„Klady u mého současného českého přítele jsou to, že chce přispívat k tomu, aby něco ve světě zlepšil, aby sám s něčím přispěl. Zajímá se například o globální problémy světa, nebo o úroveň školství, ekologii a podobně. Líbí se mi, že nemyslí jen na sebe, ale přemýšlí víc otevřeně.“

U nearménských partnerů informátorky často oceňují lepší vzájemné porozumění, na rozdíl od hledání si ženy především za účelem zplození potomků, které je jednou z hlavních motivací arménských mužů.

Lusine: *„Myslím si, že s Čechem žiji stoprocentně víc v klidu, není to tak komplikované jako s Arménem. Uvedu příklad na tom, jak trávíme s přítelem víkend. Ráno se vzbudíme, jdeme nakoupit nějaké pečivo na snídani, vždycky ráno nám uvaří kafe a říká mi, ať si klidně odpočívám, že to udělá. Já si čtu knížku, chodím půlku dne v pyžamu, nebo se dívám na film a je to vše v pořádku, já se cítím tak, jako bych byla doma sama. Cítím se v pohodě. Já se nemusím ani třeba učesat a můžu se před ním cítit dobře a vím, že je to pro něho ok.“*

„Taky vím, že můj český přítel nemá problém se o sebe postarat. Je samostatný. Kdežto u Arménů to, co dělá maminka, než se ožení, pak přechází na manželku. Je to jako předávací štafeta. Jsou dost infantilní v rodinném životě. Když si bereš Arména tak i jeho celou rodinu.“

„Potřebuji, aby si mě partner vážil za vše, nemám problém vařit, uklízet a tak dál. Ale je třeba si toho vážit, protože i to je práce. Pro Čecha jsem pak jako anděl, kterého nikdy neviděl.“

V Česku, kde je oproti Arménii úroveň emancipace podstatně vyšší, je vcelku běžné, že se žena zamiluje do někoho jiného a od manžela odejde, někdy i bez dětí, o které se pak stará muž. Emancipovaná žena nemusí své pocity skrývat. Mezi Armény drží manželství pohromadě především děti, kvůli nim se rodiče obvykle nerozvedou, ani když se jeden z nich zamiluje nebo si najde milenku. Rozvod je považován v podstatě za nejhorší ostudu pro oba partnery i pro jejich širší rodiny. Čech si u arménské partnerky váží toho, že občas uvaří, uklidí, nenutí ho dělat všechno (rozuměj nepříjemné domácí povinnosti) společně napůl, a je za to patřičně vděčný, protože na podobnou pozornost není zvyklý. Arménský partner to vše u Arménky považuje za její samozřejmé povinnosti. I proto jsou otázky, koho si vezme můj syn, jak ho s někým seznámit, jestli ho vzít do Arménie, aby si tam našel partnerku, v arménských rodinách každodenním tématem. Rodiče vědí, že arménská žena se o jejich syna a jeho rodinu postará, zatímco pochybují, že jakákoliv cizinka by všechny tyto povinnosti dokázala zvládnout. U dcer

je tomu pak spíše naopak, rodiče vědí, jací Arméni jsou a jak se muži ke svým ženám chovají, a pro dceru jim pak cizinec nevadí.

Laura: „Klady vidím v tom, že se dělíme o domácí práce. Teoreticky nevidím nějakou extra velkou rozdílu. Vybereš si stejně partnera, který ti vyhovuje, ať je jakékoli národnosti. Když jsem mu vysvětlila, na jaké svátky se u nás dávají dárky nebo květiny, tak dostávám úplně stejně. Takže si myslím, že jde spíše o osobní rozměr. Češi jsou poctiví, nikdy nejdou otevřít byznys, který není poctivý, dodržují zákony, je tady rovnoprávnost. To se mi líbí, že není určeno, že ženská musí jen uklízet a tak, ale na druhou stranu jako nejsou tady takové ty jistoty pro tu ženu, prostě je to jako tak, že ta arménská společnost nutí toho chlapa, aby materiálně pomáhal té ženě, i když s ní nechce být. Když k nám přijde přítelova maminka, tak nepřemýšlí, jestli jsem utřela všude prach a podobně.“

Snažila jsem se zjistit, jaké důvody vedly Karine k tomu, že si za svého prvního manžela zvolila Arména.

Karine: „Chtěla jsem arménskou rodinu. Aby moje děti měly arménské příjmení a jména. Aby uměly mluvit arménsky, byly to Arméni. Jenom o to šlo. Ale to za to vše nestálo.“ A chtěla by sis arménskou rodinu založit znovu? „Už ne, já jsem zasnoubená s Čechem. Arména jsem podruhé nechtěla. Já mám svoji hlavu, a chci se podle ní rozhodovat, ale Armén se tě furt snaží řídit. Jako robota. A tak to já nechci. Chci být užitečná v různých věcech a taky mít svůj názor. V arménských rodinách, když má manžel maminku a tatínka a všichni žijí pohromadě, tak se nikdy z takové rodiny nestane žádná samostatná rodina. Protože v první řadě bude vždycky jeho maminka a otec a pak až žena. A když budou děti, tak žena bude po dětech. Prostě vždy ta poslední. Ale u Evropana je vždy na prvním místě jeho žena. I přestože má rodiče, sestru, bratra. Vše je ok, ale žena je pro něho taky důležitá a s ní konzultuje co a jak a ne s jeho rodičema. Armén své poslední peníze dá své matce, aby si koupila něco hezkého na sebe. Ale Evropan by to udělal pro svou ženu, ta je pro něho nejvíc. Arména bych si vybrala, jen kdyby byl úplně jiný, než obvykle Arméni bývají. Což takových je hrozně malé procento. Zejména Arméni z Arménie jsou takoví. Ještě třeba když vyrůstají a žijí v cizině, tak jsou ovlivněni občas aspoň trochu tou místní kulturou.“

Zajímalo mě, jestli si už před svatbou u partnera nevšimla alespoň nějakých náznaků chování, které jí potom v manželství tolik vadilo.

Karine: „Ani ne, on se choval jinak. A hlavně, to jak mi pořád psal a pořád volal, tak jsem to brala spíše jako pozornost. Mně se to líbilo. Ale po svatbě se pozornost změnila na zákaz. To už byl velký problém. Hned po svatbě se vše změnilo: proč jedeš k rodičům, co tam budeš

dělat, nejezdi a podobně. Když má sestra přijet k rodičům nebo ke mně na návštěvu, tak se musí poradit s tchýní a tchánem, aby dostala jejich souhlas, prostě nesmysly. Nechápu, jak to může vydržet. Můj manžel se hned druhý den po sňatku začal snažit o dítě, aby si mě k sobě úplně připoutal a pak, až bych si to chtěla rozmyslet, abych už neměla ani co. Když viděl, že začínám dost pochybovat o našem vztahu, začal se snažit ještě víc. Když bych otěhotněla, musela bych s ním zůstat, už jen kvůli rodině.“

Arménští muži vědí, jak partnerku před svatbou zaujmout. Kupují jí květiny, dárky, jsou velice pozorní, zvou ji do různých podniků a tato aktivita ženu obvykle opravdu zaujme. Po svatbě ovšem jejich zájem často rychle ochabuje v duchu arménského rčení „před svatbou kavárna, restaurace, kino, po svatbě kuchyně a obývací.“ Anna má ve svých odpovědích ovšem jiný názor a nesouhlasí s tím, že by se muž hned po svatbě začal chovat nějak znatelně jinak.

Jana: *„Galantnost tam zůstala, ta tam je v podstatě pořád. Ono pak v běžném životě, kdy jsou už i děti, tak už člověk nemá čas se dvořit. Rozdíl tam je, ale je to dané vývojem situace. Když už máte tři děti a třeba řvou nahlas, tak už manžel nemá trpělivost, je nervóznější, když přijde hladový domů z práce, tak je to katastrofa. To jsou také věci, čeho si člověk dřív nevšiml, ale hlavně tam nebyly žádné děti. Změní se to samozřejmě, ale není to rozhodně tak, že ten člověk tě chce nějak nalákat a pak ukáže svou pravou tvář, to není tím, je to prostě vývojem té osobnosti a okolnostmi, že když nemáš děti a máte čas jenom na sebe, tak je to něco jiného. Myslím si, že má manžel míň trpělivosti, že tam je změna postupná, ale člověk je i starší, je to normální. S Čechem by to bylo stejné.“*

Ptala jsem se Karine, jak na ni pohlížejí v Arménii, když se s manželem rozvedla.

Karine: *„No hrozně řeší, jak jsem se rozvedla, jaká je to ostuda a podobně. Mě ani neznají ve městě, kde žije má sestra, ale hrozně se to tam řeší, co kdo bude říkat, co lidem řekneme. Mně to je jedno, co si kdo bude myslet, ale třeba moje setra se nerozvádí, protože říká, a co budou lidé říkat, a co si budou myslet ostatní. Já se rozvedla a nemám děti, a co pak má sestra, která má dítě a rozvedla by se. Prostě konec života. A prostě mají pocit, že už nikdo rozvedenou ženu nebude chtít. V to doufal právě můj manžel, že si mě nikdo pak nevezme. Ale já už jsem zasnoubená s Čechem a jsem šťastná. Sestrina rodina se nestýká prostě s jinými lidmi mimo svůj okruh přátel. Zním jeden případ, kdy jedna známá, která žije v Německu, a její syn si vzal Němku. To byl konec, pořád se to řešilo. Nikdo jim nechtěl na svatbu, všichni byli uražení. Ale maminka syna se nenechala jen tak a řekla, že je to jejich rodinná věc a prostě to takhle bude, tak jak nám to vyhovuje. Jestli se vám to nelíbí a nerespektujete výběr mého syna, tak jděte do háje. Ted' už si nedovolí jim někdo něco říct. Stejný je to u mě. My jsme prostě hodně*

historicky ovlivnění arabskou a perskou kulturou, protože Arméni takový nebyli a neměli by být. To je jen pozůstatek vlivu z historie. Tohle nejsou naše tradice.“

Stejného názoru byl i informátor Tigran, který zmiňoval osud rozvedených žen. Informátorka Lusine se rozhodla z Arménie odejít proto, že arménskou společnost považuje za konzervativní a netolerantní, a v takovém prostředí nechce žít.

Lusine: *„A já jsem se rozhodla, že nechci žít v Arménii, protože za prvé: ze sociologického pohledu lidi nemají stejné názory jako já. Jejich pohled na svět je velice limitovaný. Pro ně jsou důležité peníze na jídlo, auto a peníze na různé zbytečné věci, kterými chtějí ukázat, jakože jsou bohatý. Že je to vše jen na oko, jim nevadí. To co přináší svým životem tomuto světu, vůbec nikoho nezajímá. A z tradičního způsobu života a předem daných stereotypů bylo pro mě hodně těžké si vážit jakéhokoli arménského kluka. A pro mě při zakládání rodiny a vůbec v samotné rodině je v první řadě velice důležité vážit si jeden druhého a pak následuje láska, sympatie a tak. Já mám velice nízké mínění o arménských mužích. A z toho všeho jsem usoudila, že to není mé místo na žití, i přestože mám ráda své rodiče a podobně. Je pro mě zároveň i důležité být samostatná a vytvářet sama svá rozhodnutí, bez žádných vlivů a argumentů rodičů, babiček, tet, strejdy, sousedů a já nevím koho ještě.“*

V Arménii ženy, které se nechtějí podřídít stereotypům a obecně platným představám a tradicím, kterými se a Arménii lidé řídí, často raději odcestují do zahraničí, protože nejsou ochotné svůj život veřejným požadavkům přizpůsobit. Ptala jsem se Lusine, jaká by chtěla být, jak by se chtěla chovat a co je pro ni důležité.

Lusine: *„Pro mě je velice důležité, aby si mě můj partner vážil ve všech směrech mého smýšlení. Já neříkám, že nechci považovat rodinu za důležitou, to vůbec ne, ale nechci, abych byla z hlediska partnera v tom ohraničená. Chci se rozhodovat sama, podle různých situací. Možná bude potřeba, abych třeba dva roky pracovala od rána do večera, abych mohla svým dětem pak v budoucnu dopřát to nejlepší, co můžu, aby měly dobrou budoucnost. Tím bych dala větší důraz na kariéru, a je možné že pak potom třeba deset let nebudu pracovat, nebo budu pracovat třeba na poloviční úvazek, ale pro mě je důležité, aby můj partner pochopil, že nejde v životě mít pouze jeden úhel pohledu, že je potřeba být flexibilní. A prostě nerozumím tomu a také si neumím vážit mužů, kteří musí dokazovat svou mužnost svým posledním slovem. Protože to tak nemůže být, život je o kompromisech a vzájemném pochopení. A nemusí to být vždy podle něho. A za třetí nechci být doma jen jako obsluhující personál, i kdyby byl arménský muž co nejvíc progresivní, nebo já byla progresivní sebevíc, stejně je to prostě dané, že žena musí jakoby vždycky posloužit. Společně vařit, starat se o domácnost, vychovávat děti*

a podobné myšlení neexistuje, bohužel. Tohle jsou samozřejmě pouze mé názory a moje vlastní zkušenosti. Ne abychom oba osm hodin pracovali, přišli domů a on si sedl k televizi a já musela ještě vařit, uklízet a já nevím co ještě.“

Informátorek jsem se ptala, jaké zápory vidí u Čechů.

Lusine: *„Co se týká Čechů, co se mi moc nelíbí, je to, že často nemají logický způsob uvažování, nebo takový ten nápad, říct nebo udělat něco. A jsou až příliš šetřiví. Ano, je možné, že zrovna nemá peníze, nebo prostě se zrovna nehodí utratit peníze za určitou věc, ale obecně prostě jsou i lidé, kteří nemají finanční problémy a můžou si spoustu věcí dovolit, ale pořád jsou příliš šetřiví. Arméni obecně rádi utrácí, ale Češi ne. Naopak mi občas chybí třeba to, že když se nějak hezky obleču nebo tak, tak ho často nenapadne, aby mi řekl, že mi to sluší nebo něco, ale to mi nějak nevadí. Pro svého bratra bych určitě chtěla Arménku, vím, že o něho bude postaráno a vytvoří tak pevnou rodinu. Byla bych pak klidnější.“*

Laura: *„Samozřejmě jsou pro Armény některé věci z české kultury nepochopitelné, jako třeba že může dcera být trochu drzejší na tátu, nebo být před ním nějak neslušně oblečená a tak. Vadí mi třeba, že nejsem zvyklá, že lidi chodí doma ve spodním prádle, jako i dospělí lidi chodí tak, pro mě je to divný. Nebo když jdeš na návštěvu a oni se tě zeptají, nedáš si tohle? A ty přece neřekneš jo, dám si. Arméni se tě neptají. Ti to začnou rovnou nosit na stůl. Nejde o to, že by ti Češi nechtěli dát, ale myslí si, že kdyby si to chtěla, tak si o to řekneš. Přitom mě doma učili, třikrát odmítli a až pak si vezmi. Taková ukázka je hezky vidět i ve filmu Matka.⁸⁰ V tom filmu zůstal pak ten chlapecek hladovej v té Francii. Taky mi vadí, že hlasitě komentuje ceny v obchodě, nejsem zvyklá na to to hlasitě komentovat. Ne že si nevezmu to výhodnější, ale taky to veřejně nekomentuju.“*

Většina zmíněných negativních vlastností nebo chování se netýká výslovně partnerského vztahu, ale informátorky je zmiňují spíš jako obecně národnostní charakteristiky.

Zeptala jsem se Laury, jediné informátorky, která zastupuje míšenou generaci, na to, jak vnímá své okolí a sama sebe.

Laura: *„Ale je to docela složitý. Když jsi uvízlá v tom meziprostoru, já si přijdu jako z filmu Terminál,⁸¹ že seš v tom meziprostoru letišť. Když přijedu do Arménie, tak jsem tam pro ně Češka, ale říkám, že jsem Arménka. Když jdu zrovna ven s českým kolektivem, tak moc nemusím*

⁸⁰ Míněn film *Matka* [Mayrig] [film]. Režie Henri Verneuil. Francie, 1991.

⁸¹ Film *Terminál* [The Terminal] [film]. Režie Steven Spielberg. USA, 2004.

přemýšlet, co říkám a co si třeba o mě pomyslej a třeba můžeš platit téma nejmenšíma drobnýma, který máš v kabelce, a lidi si neřeknou, že seš úplnej bezd'ák, nebo nenecháš žádný dýško. Ale v tom arménském si zase popovídáš o věcech, který tě trápí, třeba o těch rozdílech a podobně.“

„Nejhorší tady je to, že v rodině tě učí nějaká etická pravidla a vychovávají tě nějak, a pak jdeš ven do společnosti a vidíš, že ty morální pravidla jsou jiná, než tě doma učili. A v těch patnácti šestnácti nejvíc závidíš těm holkám, které chodí po diskotékách a tak. A pak až zpětně jsi za to ráda. Já znám spoustu Armének, co se začaly chovat jako Češky, ale ony prostě nevydržely ten tlak těch dvou kultur, ten kontrast. Ony se snaží ze sebe dělat tu Češku, což je ale s tím arménským vzhledem těžké, než aby si našly nějakou tu střední cestu.“

Jany jsem se ptala na manželovy rodiče, tedy jejího tchána a tchýni:

Jana: *„Tchán nežije s rodinou. On jel vydělávat do Ruska a našel si tam novou ženu a založil rodinu. Normálně si volají, berou ho za otce, ale je to spíše takové tabu, vůbec se nebaví o tom, co se stalo. O tom se nemluví. I když starší bratr s ním nechce mluvit a říká, že mu to nezapomene nikdy, vlastně si říkají, jak mohl opustit rodinu. On měl patnáct let, můj manžel deset. Chlapi to nesou ještě hůř a ten starší bratr obzvlášť těžce to nese. Má čtyři děti a ženu, to nejde odpustit. Přestal posílat peníze a nechal je na pospas. A tíha zůstala na tom nejstarším synovi. On (starší bratr) se oženil se čtvrtinovou Arménkou.“*

„Tchána jsem vlastně nepoznala. Maminka byla trochu problém, ona nešla ani na matriku s náma a zůstala doma. Jenom švagrová s dětma s náma šla. Jí se nelíbilo to, že už jí jeden syn odešel a ona měla zůstat v Jerevanu a viděla, že i další syn si bere cizinku. A s velkou pravděpodobností taky odjede, nezůstane v Arménii. A ty matky jsou zvyklé být u syna a je velký problém, když má být u dcery, cítí se u ní jako na návštěvě. Kdežto u syna se cítí jako doma. To, že se u syna cítí jako doma, není zcela neobvyklé.“

Vícekrát jsem se setkala s podobnými případy, kdy se matka v synově rodině chovala jako doma, avšak v rodinách svých dcer nikoli. Hodně je to spojené s patriarchální linií, kdy hlavou rodiny je muž, tudíž i jeho matka (u které si děti v rodině vytvářejí nejsilnější vazby, protože je vychovává především matka) dostává automaticky větší pravomoci v jeho rodině. Naopak v rodině dcery má zase pravomoci rodina jejího manžela. Vybrala jsem si několik mladých rodin, kde oba manželé jsou Arméni a pak několik mladých smíšených rodin, kde muž je Armén, a pozorovala jsem chování tchýní k přivdaným ženám. V případě smíšených párů

jsem zaznamenala podstatně větší respekt ze strany tchýně k její snaše. Po několika nezdařených pokusech tchýně ovlivnit snachu raději tchýně svůj přístup změnil, jak uvádí Susanna: „*Musela jsem si držet větší odstup od rodiny svého syna, protože jsem se bála, že když se nebudu líbit své snaše, je možné, že ztratím svého syna, prostě se mnou přestane komunikovat.*“⁸² U arménských snach naopak vědí, že Arménka si nedovolí proti své tchýni cokoli pronést, tudíž cítí větší šanci (a také jí využívají) zasahovat do života synovy rodiny. I její matka a před tím babička se chovaly stejně (rozuměj vzhledem k rodinám svých synů, jinak by bylo přesnější uvést její tchýně a před ní zase její tchýně).

Jana: „*Ona pak v podstatě taky odešla. Když přijel manžel na pár měsíců ke mně do Česka, vlastně když jsme ještě nebyli svoji. Tak teta, sestra jeho tatínka, tam hledala už pro něj nevěstu. Ale naštěstí mu pak tu vybranou nevěstu nechťeli její rodiče dát, asi už měl špatnou pověst. [smích] Myslím, že sama jeho maminka by nic takového nepodnikla. Pak se s tím ale smířili všichni. Vychovala sama čtyři děti. A dobře je vychovala, řádně. Maminka je silná osobnost, ale na druhou stranu do těch manželství nemluví, nebo se snaží nemluvit. Teď tu byla na tři měsíce, já s ní nemám problém. Ona s náma žije v tom jednom bytě ty tři měsíce a vůbec mezi náma nedochází ke konfliktu, když už tak spíš mezi ní a manželem. Ale ona mi vždycky pomáhá, moc nic neříká. Pomáhá mi hodně, když potřebuji, jde nakoupit, prostě všechno. Vůbec mi neříkala, co mám jak dělat. Do ničeho mi nemluvila. Nikdy mi nic neřekla. Kdysi třeba párkrát něco naznačila, já jsem řekla, že to tak nebudu dělat a to je vše.*“

„*Nebyl ani problém s manželovými sestrami. My jsme bydleli spolu s mužem, když jsem přijela do Arménie a to se moc v Arménii nenosí. Vím, že sousedi měli s tím problém. Ke mně se to nedostalo úplně, ale něco bylo. Pak jsme chvíli bydleli u jeho maminky a ta si stěžovala, že když jde navštívit dceru do Ameriky, tak se jí nechce se ani vracet, nelíbilo se jí to, že nejsme sezdaní a žijeme takhle. Ale nikdy na mě nevyjela. Já to nevnímala, ale to její okolí to vnímalo jinak. To se nehodilo prostě tam takhle bydlet.*“

Jana podobně jako i ostatní informátorky zmiňuje silný vliv okolí, podle něhož se často utváří názory jedinců. Okolí má hlavní vliv na to, jak se bude na určitou situaci pohlížet. Bez tohoto vlivu, například v anonymnějším českém prostředí, může být názor na stejnou situaci úplně jiný.

⁸² Informátorka Susanna.

Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit různé důvody, motivace a preference při výběru životního partnera u příslušníků arménské komunity v Česku. Informátory jsem záměrně vybrala navzájem velmi odlišné, abych tak mohla ukázat co možná nejširší a nejrozmanitější paletu přístupů a názorů na zkoumaný problém. Vybraný vzorek informátorů proto tvoří skupina lidí, kteří mají různý vztah k arménské komunitě, dva Češi (jedna žena a jeden muž), kteří mají za partnera Arména nebo Arménku, a pět Arménů (dva muži a tři ženy), kteří žijí v Česku, někteří se zde již narodili, jiní přicestovali s rodiči v útlém dětství a další přišli až v pozdějším věku, a mají různé životní zkušenosti. Kromě vybraných hlavních informátorů, s nimiž jsem provedla nestrukturované hloubkové rozhovory, jsem ve své práci použila i poznatky získané dlouhodobým pozorováním prostředí arménské komunity v Česku, jejíhož života jsem součástí. Arménská komunita se začala v Česku vytvářet v devadesátých letech, záhy po rozpadu Sovětského svazu, a dnes tato komunita čítá několik tisíc osob.

Tradiční arménská rodina je patriarchální a patrilinéární, rozdělení rolí v arménské domácnosti je velice tradiční, konzervativní a genderově stereotypní. Mezi dvěma generacemi Arménů, tedy generací dětí, které jsou již značně ovlivněny životem v zahraničí, a generací jejich rodičů, ještě pevně zakořeněné v arménské tradici, dochází k poměrně významné změně pohledu na partnerský a rodinný život. Představa rodičů se rozchází s představou dětí, které jsou přirozeně ovlivněny hostitelskou, v našem případě českou kulturou. Generace dětí pocítuje silný nátlak rodičů při výběru jejich životního partnera. Tento nátlak je umocněný obavami rodičů ze ztráty etnické kulturní identity, tedy arménskosti, v cizině, obavami ze ztráty pojítka se zemí původu, ze ztráty vlastních kořenů. To se pak odráží mimo jiné i ve snaze ovlivňovat výběr životního partnera svých dětí a to směrem k partnerovi arménského původu. Udržet etnicky čistý a nesmíšený rod je pro rodiče jednou z priorit a proto se sami velmi aktivně ve výběru partnera angažují a problematika výběru partneru a výhod či nevýhod toho, jestli to bude Armén, Arménka anebo cizinec, patří mezi rodiči a jejich dospívajícími dětmi k nejdiskutovanějším tématům.

Výzkum ale odhalil také značně odlišný přístup rodičů, zejména matek, které mají ve výchově dětí hlavní slovo, k synům a k dcerám a z toho plynoucí požadavky a očekávání. Více partnerských vztahů a sňatků je v Česku mezi arménskou ženou a Čechem, podstatně méně je opačných případů, tedy vztahů a sňatků mezi Arménem a Češkou. Tento rozdíl je způsoben zejména vlivem matky, která se v tradiční arménské rodině stává po sňatku svých dětí součástí rodiny svého syna, zatímco součástí rodiny dcery se stává obdobně její tchýně.

V duchu této tradice se rodiče snaží svému synovi najít arménskou manželku, aby v rodinné tradici pokračoval, a zároveň se domnívají, že pro něj bude manželství s Arménkou víceméně ve všech ohledech lepší, protože roli muže z vlastní zkušenosti považují v tradiční arménské rodině za výhodnější. Naopak postavení ženy považují za horší, tento rozdíl si uvědomují a vymanění se z arménské tradice znamená pro dceru zlepšení její situace, a proto jsou u své dcery podstatně více nakloněni sňatku s cizincem. Snaha rodičů ovlivnit výběr partnera svých dětí je tedy patrná zejména u synů, kteří se mohou vlivu rodičů vzepřít nebo se mu podvolit, ovšem potom riskují, že budou svého rozhodnutí litovat, spolehnou-li se třeba na rodičovský výběr svého životního partnera raději než na romantický vztah z lásky. Mezi těmito dvěma generacemi tak vzniká akulturační trhлина, která komplikuje vztahy mezi rodiči a dětmi a způsobuje jejich vzájemné nepochopení.

V provedeném výzkumu jsem se setkala s arménským informátorem, který se vzepřel svým rodičům a má dlouholetý vztah s českou partnerkou. Další arménský informátor se zcela podvolil vlivu svých rodičů a zvolil si partnerku, kterou nikdy předtím naživo neviděl, pouze přes internet. Arménským mužům svobodomyšlnost, vzdělání a emancipace u partnerky nevyhovuje a volí proto raději ženu, která se podvolí stereotypním rodinným představám, aby s ní mohli být spokojeni i manželovi rodiče, protože bude o jejich syna a jejich vnoučata vzorně pečovat. Dalšími informátory byly arménské ženy, které si buď rovnou, nebo po negativních zkušenostech s Arménem, zvolily českého partnera. Ani jedna z arménských informátorek nechce plnit genderovou roli, kterou žena má v tradiční arménské rodině a která naplňuje stereotypní představy o ženě v domácnosti, matce, kuchařce a dobré hospodyně. A proto si volí jednodušší a možná také lepší cestu života s českým partnerem, který na ně neklade tradiční a stereotypní požadavky.

Bibliografie

ALBA, Richard D. – WATERS, Mary C. *The next generation, Immigrant youth in a comparative perspective*. New York: New York University, 2011.

Armenia age structure. IndexMundi [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.indexmundi.com/armenia/age_structure.html

Armenian diaspora. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Armenian_diaspora

AVETISYAN, Gevorg – HORSÁKOVÁ, Monika. *Marlenka, aneb, Životní pouť se zázraky, Hovory s G. A.* Ostrava: QQ studio Ostrava, 2013. 91 s.

BRÁZOVÁ, Věra-Karin. *Migrace a rozvoj, Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2011.

BRENTJES, Burchard. *Arménie, Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. 211 s.

Czech Republic age structure. IndexMundi [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.indexmundi.com/czech_republic/age_structure.html

Český statistický úřad, Data - počet cizinců. Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu

Divorce demography. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Divorce_demography

Divorce rate declines in Armenia. Armenpress [online]. 29. 1. 2016. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <https://armenpress.am/eng/news/833802/divorce-rate-declines-in-armenia.html>

DRBOHLAV, Dušan – UHEREK, Zdeněk. *Reflexe migračních teorií*. Geografie, Sborník České geografické společnosti, 112, 2007, č. 2.

DUBAN, Elisabeth. *Armenia, Country gender assessment*. Asian Development Bank [online]. 2015 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/162152/arm-country-gender-assessment.pdf>

DVOŘÁKOVÁ, Kristýna. *Jaká matka taková dcera? Reprodukce genderových rolí u jedenapůlté generace arménských migrantek v České republice* [online]. 2015 [cit. 2017-07-31]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/138998>. Vedoucí práce Dana Bittnerová.

EREL, Umut. *Migrant women transforming citizenship, Life-stories from Britain and Germany*. UK: The Open University, 2009.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností, Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus, Antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012.

FISCHER-ROSENTHAL, Wolfram – ROSENTHAL, Gabriele. *Analýza narativně-biografických rozhovorů*. Biograf 24, 2001 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2402>

GHANALANYAN, Tigran. *Armenian diaspora in The Czech republic*. "Globus" analytical journal, 2012, No. 2 [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.noravank.am/eng/articles/detail.php?ELEMENT_ID=6841

Haias, Armenian population in the world [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.haias.net/news/_armenian-population.html

HAMILTON, Hayley A. *Adolescent independence across immigrant generations, Age and ethnicity variations*. Sociological Focus 43, 2010. Str. 240-258.

- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016.
- HO, Joice – BIRMAN, Dina. *Acculturation gaps in Vietnamese immigrant families, Impact on family relationships*. *International Journal of Intercultural Relations* 34, 2010. Str. 22-33.
- KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*. *Statistika & My - měsíčník Českého statistického úřadu* [online]. 2013, 10. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/>
- KESHISHIAN, Osheen. *A Very dangerous situation for Armenia*. *Keghart.com* [online]. 16. 3. 2011 [cit. 2015-06-06]. Dostupné z: http://www.keghart.com/Keshishian_Emigration
- KLVAŇOVÁ, Radka. *Na cestě za důstojným životem, Motivy a strategie migrace Arménů žijících v Brně*. Diplomová práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Brno: 2006.
- KOKAISL, Petr. *Manželství a rodina obyvatel Kavkazu a Střední Asie*. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2010. 185 s.
- KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty, Kulturní identita Arménie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012.
- KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Život pod jednou střechou*. In JIROUŠKOVÁ, Jana (ed.). *Svatební rituály u nás a ve světě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. Str. 121-131.
- MAROUŠEK, J. *Arménští imigranti a jejich integrace do české společnosti, Výzkumná zpráva sestavená na základě etnografického terénního výzkumu ve vybraných lokalitách na území ČR*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická Fakulta, Ústav etnologie, Praha, 2003.

MEZHLUMYANOVÁ, Marta Aramayisovna. *Význam násilí v mezinárodních vztazích uvedený na příkladu arménské genocidy*. Bakalářská práce. Metropolitní univerzita Praha, o.p.s., Mezinárodní vztahy a evropská studia, 2015. 76 s. Vedoucí práce Radek Soběhart.

Ministerstvo vnitra České republiky, *Informace k novému zákonu o státním občanství ČR*. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2012 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-k-novemu-zakonu-o-statnim-obcanstvi-cr.aspx>

Ministry of Diaspora of the Republic of Armenia [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.mindiaspora.am/en/index>

NADIM, Marjan. *Reinterpreting the relation between motherhood and paid work, Second-generation immigrant women in Norway*. The Sociological Review 62: 3, 2014. Str. 494-511.

PEDERSEN, Marianne H. „You want your children to become like you“, *The transmission of religious practices among Iraqi families in Copenhagen*. In OLWIG, Karen F. – RYTTER, Mikkel (eds.). *Mobile bodies, mobile souls, Family, religion and migration in a global world*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2011. Str. 117-138.

POLLOCK, David C. – VAN REKEN, Ruth E. *Third culture kids, The experience of growing up among worlds*. Boston, and London: Nicholas Brealey Publishing, 2001.

REDGATEOVÁ, Anna Elizabeth. *Arméni*. Překlad Václav A. Černý. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 424 s.

SHAHNAZARYAN, Gohar. *Structural and cultural causes of gender-based violence in Armenia*. Heinrich Böll Stiftung, South Caucasus, Feminism and Gender Democracy [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.feminism-boell.org/en/2016/05/03/structural-and-cultural-causes-gender-based-violence-armenia>

Sociological study on gender attitudes and stereotypes in Armenia. [online]. Yerevan: 2013 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.womensupportcenter.org/wp->

content/uploads/2012/09/Sociological-Study-on-Gender-Attitudes-and-Stereotypes-in-Armenia.pdf

SOUKUP, Martin. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace, Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007.

ŠAGINJAN, Vagaršak. *Dějiny Arménie, Od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. 209 s.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin, Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

ŠVAŘÍČEK, Roman – ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014.

Teorie etnicity, Čítanka textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016.

UHEREK, Zdeněk. *Cizinecké komunity a městský prostor v České republice*. Sociologický časopis 39: 2, 2003 [cit. 7. 4. 2015]. Str. 193-216. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/8a1df88664a0ffd8a59d2c57ea16d56b855edf3e_190_25uher17.pdf

UHEREK, Zdeněk – KORECKÁ, Zuzana – KOJAROVÁ, Tereza. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy, Vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008.

VAVRONĚ, Jiří. *Proč Češi přicházejí o sebedůvěru?* Novinky.cz [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/finance/334370-proc-cesi-prichazeji-o-sebeduveru.html>

Worldmeters, Armenia population [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.worldometers.info/world-population/armenia-population/>

ZAHRADNÍČKOVÁ, Hana. *Současná arménská rodina*. ISS FSV UK [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://iss.fsv.cuni.cz/ISS-15-version1-Projekt_zahradnickova.doc

ТЕР-САРКСЯНЦ, А. *Современная семья у Армян, По материалам сельских районов Армянской ССР*. Москва: Наука, 1972.

Filmy

Země zimy [Vinterland] [film]. Režie Hisham Zaman. Norsko, 2007.

Terminál [The Terminal] [film]. Režie Steven Spielberg. USA, 2004.

Matka [Mayrig] [film]. Režie Henri Verneuil. Francie, 1991.

Rozhovory a informátoři, mimo hlavní výzkum

Alik: muž, 60 let, pochází z Arménie, žije v Ústí nad Labem.

Anahit: žena, 42 let, pochází z Arménie, žije v Jerevanu.

Ani: žena, 38 let, pochází z Arménie, žije v Brně.

Aram: muž, 53 let, pochází z Arménie, žije v Brně.

Hripsime: žena, 40 let, pochází z Arménie, žije v Praze.

Hasmik: 48 let, pochází z Arménie, žije v Brně.

Nara: žena, 45 let, pochází z Arménie, žije v Brně.

Narine: 28 let, narozena v Moskvě arménským rodičům, žije v Praze.

Mara: 22 let, narozena v Česku arménským rodičům, žije v Brně.

Susanna: 55 let, pochází z Arménie, žije v Ústí nad Labem.

Rozhovor s archimandritou Arménské apoštolské církve v Česku Barseghem Pilavčjanem
Velvyslanectví Arménské republiky v Praze, konzulární oddělení Anna Avetisyan